

§ 5

Ansökan om europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 samt bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stadskonceptet KSN-2020-02456

Beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta

1. **att** ta fram en ansökan om europeisk kulturhuvudstad år 2029 enligt inriktning i föredragningen och ärendets **bilaga 1**,
2. **att** ta fram en ansökan till Plus-stad och internationellt expo,
3. **att** planera för en bo- och samhällsbyggnadsexpo i anslutning till kulturhuvudstadsåret om Plus-stadskonceptet inte genomförs,
4. **att** synergieffekter mellan dessa processer ska eftersträvas och att ett eventuellt genomförande ska ske sammanhållet, samt
5. **att** utse kommunstyrelsens arbetsutskott som politisk beredningsgrupp för arbetet med de båda ansökningarna.

Sammanfattning

I *Mål och budget 2019* gavs kulturnämnden uppdraget att förbereda ansökan om att kandidera till utmärkelsen Europeisk kulturhuvudstad 2029. Kommunstyrelsen gavs samtidigt uppdraget att undersöka möjligheterna till en Boexpo i södra Uppsala inom ramen för Uppsalapaketet. I *Mål och budget 2020* gavs uppdraget att i samband med arbetet med ansökan till Europeisk kulturhuvudstad 2029 stärka utvecklingen av kulturen som en viktig del av stads- och landsbygdsutveckling till kommunstyrelsen, kulturnämnden, Uppsala stadsteater AB och Uppsala konsert och kongress AB.

Inom ramen för uppdragen har kulturförvaltningen tagit fram en idébeskrivning kring ansökan för kulturhuvudstadsåret och ett kulturpolitiskt program. Stadsbyggnadsförvaltningen har tagit fram en förstudie om Bo- och samhällsbyggnadsexpo i Uppsala. Det förvaltningsgemensamma arbetet kring uppdragen har gett ett förslag om att gå vidare med inriktningen att ta fram ansökningarna genom två samverkande projekt.

Kommunstyrelsen föreslås godkänna framtagandet av ansökningar i linje med den inriktning som föreslagits i det förberedande arbetet för kulturhuvudstadsåret och

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Protokollsutdrag

Datum:
2021-01-12

Plus-stad. Synergieffekter mellan dessa processer ska eftersträvas och ett eventuellt genomförande ska ske sammanhållet. Arbetsutskottet föreslås fungera som en politisk beredningsgrupp där regelbundna avstämningar ska ske under tiden ansökningarna tas fram.

Ansökan om europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 samt bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stadskonceptet ingår som en del i en bredare överenskommelse kopplat till utställningen och genomförandet av den fördjupade översiktsplanen för de sydöstra stadsdelarna inklusive Bergsbrunna.

Att utgångspunkten för de nu aktuella ansökningarna ska ta sin utgångspunkt i det geografiska område som omfattas av fyrsårsavtalet är naturligt då både kulturell och innovativ tillväxt kommer utgöra en naturlig del av den stadsutveckling som föreligger.

Kulturhuvudstadsår och Boexpo ingår inte som en del i fyrsårsavtalet men i och med den breda överenskommelse som slutits kring den fördjupade översiktsplanen ska som ska de ses som en naturlig förutsättning för dess genomförande.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 28 december 2020
- Bilaga 1, idébeskrivning europeisk kulturhuvudstad 2029
- Bilaga 2, förstudie Bo- och samhällsbyggnadsexpo
- Bilaga 3, gemensam planering av Bo- och samhällsbyggnadsexpo samt europeisk kulturhuvudstad 2029
- Bilaga 4, om Plus-stad och världsutställning 2030

Yrkanden

Erik Pelling (S), Mohamad Hassan (L), Fredrik Ahlstedt (M) och Helena Hedman Skoglund (L) yrkar bifall till föreliggande förslag.

Hanna Victoria Mörck (v) yrkar:
*att att-sats 1 och 5, bifalls, och
att att-satserna 2,3,4 avslås.*

Jonas Segersam (KD) och Jonas Petersson (C) yrkar avslag till föreliggande förslag.

Beslutsgång

Ordförande ställer först föreliggande förslags första att-sats (1) mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Protokollsutdrag

Datum:
2021-01-12

Ordförande ställer därefter föreliggande förslags andra att-sats (2) mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Ordförande ställer därefter föreliggande förslags tredje att-sats (3) mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Ordförande ställer därefter föreliggande förslags fjärde att-sats (4) mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Ordförande ställer slutligen föreliggande förslags femte att-sats (5) mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Reservationer

Hanna Victoria Mörck (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden med motiveringen:

Uppsalas kulturliv är rikt och blommande men har fått ett kraftigt avbrott med pandemin. Att satsa på kulturen och stärka det som finns vore bra och att söka till Europeisk kulturhuvudstad är något vi önskar och anser vore bra.

När det gäller samhällsbyggnadsexpon så har vi en annan inställning. Det riskerar ofta att kosta mycket och leda till dyra profilbyggen utan större relevans för Uppsalaborna. Vi ser att det framförallt finns ett tydligt och konstant behov av att bygga för de många utan stora summor pengar på banken. Det behövs hyresrätter och hyresrätter med en relativt lägre hyra. För det är de enda bostäderna som står till buds för stora grupper i samhället.

Jonas Petersson (C) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande med motiveringen:

Centerpartiet reserverar sig mot förslaget att ansöka om europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 samt bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stadskonceptet. I rådande situation finns många och kostsamma projekt i Uppsala kommuns plan som både kommer bidra till ett rikare kulturliv i hela kommunen och varierat, nydanande samt experimentellt byggande.

Centerpartiet anser att tid, pengar och fokus behövs till andra utmaningar i den kommunala verksamheten.

Jonas Segersam (KD) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkanden med motiveringen:

Uppsala är redan en kulturhuvudstad, och att slösa massa pengar och resurser för att göra en ansöka om europeisk kulturhuvudstad tycker vi är bortkastat. Med tanke på att även Malmö, som styrs av Socialdemokraterna och Liberalerna, även ansöker om detta, och säkert kommer satsa ännu mer skattepengar, är det dessutom troligt att Uppsala ändå inte kommer vinna med vår ansökan (liksom förra gången då vi förlorade till Umeå. På samma sätt är en bomässa över Uppsalas nya miljonprogram bortkastade resurser. Vi yrkade därför avslag på förslagen.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Kommunledningskontoret
Tjänsteskrivelse till kommunstyrelsen

Datum:
2020-12-28

Diarienummer:
KSN-2020-02456

Handläggare:
Gabriella Burel, Patric Kiraly

Ansökan om europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 samt bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stadskonceptet

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

1. **att** ta fram en ansökan om europeisk kulturhuvudstad år 2029 enligt inriktning i föredragningen och ärendets **bilaga 1**,
2. **att** ta fram en ansökan till Plus-stad och internationellt expo,
3. **att** planera för en bo- och samhällsbyggnadsexpo i anslutning till kulturhuvudstadsåret om Plus-stadskonceptet inte genomförs,
4. **att** synergieffekter mellan dessa processer ska eftersträvas och att ett eventuellt genomförande ska ske sammanhållet, samt
5. **att** utse kommunstyrelsens arbetsutskott som politisk beredningsgrupp för arbetet med de båda ansökningarna.

Ärendet

I *Mål och budget 2019* gavs kulturnämnden uppdraget att förbereda ansökan om att kandidera till utmärkelsen Europeisk kulturhuvudstad 2029. Kommunstyrelsen gavs samtidigt uppdraget att undersöka möjligheterna till en Boexpo i södra Uppsala inom ramen för Uppsalapaketet. I *Mål och budget 2020* gavs uppdraget att i samband med arbetet med ansökan till Europeisk kulturhuvudstad 2029 stärka utvecklingen av kulturen som en viktig del av stads- och landsbygdsutveckling till kommunstyrelsen, kulturnämnden, Uppsala stadsteater AB och Uppsala konsert och kongress AB.

Inom ramen för uppdragen har kulturförvaltningen tagit fram en idébeskrivning kring ansökan för kulturhuvudstadsåret och ett kulturpolitiskt program. Stadsbyggnadsförvaltningen har tagit fram en förstudie om Bo- och

samhällsbyggnadsexpo i Uppsala. Det förvaltningsgemensamma arbetet kring uppdragen har gett ett förslag om att gå vidare med inriktningen att ta fram ansökningarna genom två samverkande projekt.

Kommunstyrelsen föreslås godkänna framtagandet av ansökningar i linje med den inriktning som föreslagits i det förberedande arbetet för kulturhuvudstadsåret och Plus-stad. Synergieffekter mellan dessa processer ska eftersträvas och ett eventuellt genomförande ska ske sammanhållet. Arbetsutskottet föreslås fungera som en politisk beredningsgrupp där regelbundna avstämningar ska ske under tiden ansökningarna tas fram.

Ansökan om europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 samt bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stadskonceptet ingår som en del i en bredare överenskommelse kopplat till utställningen och genomförandet av den fördjupade översiktsplanen för de sydöstra stadsdelarna inklusive Bergsbrunna.

Att utgångspunkten för de nu aktuella ansökningarna ska ta sin utgångspunkt i det geografiska område som omfattas av fyrsårsavtalet är naturligt då både kulturell och innovativ tillväxt kommer utgöra en naturlig del av den stadsutveckling som föreligger.

Kulturhuvudstadsår och Boexpo ingår inte som en del i fyrsårsavtalet men i och med den breda överenskommelse som slutits kring den fördjupade översiktsplanen ska som ska ses som en naturlig förutsättning för dess genomförande.

Beredning

Ärendet har beretts av kommunledningskontoret, stadsbyggnadsförvaltningen och kulturförvaltningen. Barn-, jämställdhets och näringslivsperspektiven har beaktats i beredningen av ärendet.

Föredragning

Europeiska unionen utser varje år två städer som under ett år får möjligheten att visa upp och utveckla sitt kulturliv som europeisk kulturhuvudstad. Syftet med att utse kulturhuvudstäderna är att lyfta fram den kulturella mångfalden och gemenskapen i Europa och bidra till ömsesidig förståelse mellan medborgarna. En kulturhuvudstad ska ha ett program som bland annat engagerar invånarna på platsen och ökar det kulturella utbytet i Europa.

Den idébeskrivning som tagits fram med utgångspunkt i uppdraget att ta fram en ansökan till europeisk kulturhuvudstad 2029 har identifierat frågan om kulturen som drivande kraft i stadsutvecklingen som central. Samtidigt som Uppsala står inför en stor utbyggnad under många år, inte minst i de södra Uppsala kopplat till fyrsårsavtalet med staten, kommer ett kulturellt identitetsbygge att pågå. Det inriktande fokus som föreslås för ansökan i idébeskrivningen i ärendets **bilaga 1** ligger därför på livet mellan de stora linjerna – människorna, bostadsbyggandet, infrastrukturen. Arbetstiteln *Between the lines* anspelar på detta.

Huvudsyftet med en bo- och samhällsbyggnadsexpo är att sprida och diskutera kunskap och erfarenheter på området. Det som visas upp är det som konkretiserats av exempelvis nya koncept, tekniska lösningar och arkitektur. En expo kan också skapa

kvarvarande värden som kan visas upp för omvärlden som goda exempel på samhällsbyggnad. Enligt förstudien i ärendets **bilaga 2** skulle en expo i Uppsala kommun också kunna marknadsföra nya områden, framför allt i södra Uppsala och därmed bidra till genomförandet av fyrsårsavtalet med staten. I de höga ambitionerna för utvecklingen av södra Uppsala finns den potential som en expo behöver för att väcka intresse.

Förstudien kring en bo- och samhällsbyggnadsexpo lyfter fram 2029 som ett målår. Utgångspunkten är fyrsårsavtalet med staten och att kunna visa upp sådant som gjorts i arbetet med de nya stadsdelarna när utbyggnaden startat och framskridit en tid. En annan utgångspunkt kommunens ambitioner att ansöka om att bli kulturhuvudstad samma år. Expon skulle dela geografiskt fokus med ansökan till att bli europeisk kulturhuvudstad. Det finns därför goda skäl att samordna både planering och eventuellt genomförande av de båda projekten vilket utvecklas i ärendets **bilaga 3**.

Parallellt med arbetet med förstudien kring en bo- och samhällsbyggnadsexpo i Uppsala kommun har regeringen föreslagits en satsning på ett så kallat Plus-stadskoncept för att öka takten och höja ambitionsnivån i arbetet för hållbar stadsutveckling, ärendets **bilaga 4**. Förslaget är att vartannat år utse en stad med koncept och lösningar – sociala, tekniska, ekonomiska och miljömässiga – för framtidens boende, klimatanpassning, mobilitet och energiförsörjning med mera. Åren 2022–2028 ska svenska städer utses att hålla Plus-stadsexpo. Enligt förslaget till regeringen ska Plus-städerna sedan bilda permanenta utställningar för världen från år 2030.

Eftersom de föreslagna bärande idéerna för en bo- och samhällsbyggnadsexpo ligger väl i linje med Plus-stadskonceptet är förslaget här att sträva efter att genomföra en expo inom ramen för detta, företrädesvis under 2028 i nära anslutning till ett eventuellt kulturhuvudstadsår. Detta förutsätter dock att regeringen fattar beslut om ett genomförande av konceptet. I så fall skulle en ansökan om att utnämnas till Plus-stad behöva tas fram, på liknande sätt som för kulturhuvudstadsåret.

De båda projekten, kulturhuvudstad och boexpo, ligger långt fram i tid och beror av många faktorer. Ansökningarna är konkurrensutsatta och tävlingsförfaranden ingår, vilket gör utfallen osäkra. Målsättningarna är dock fasta och det arbete som sker har som syfte att skapa värden som kan tas om hand även om exempelvis ansökningarna avslås. Målet är att skapa långsiktiga förtjänster, samarbeten och synergier som ger effekt i linje med ambitionerna i Mål och budget, det kulturpolitiska programmet och Uppsala kommuns stadsbyggnadsidé.

När ansökningar för Kulturhuvudstadsår och Plus-stad är framtagna är det kommunstyrelsen som fattar det slutgiltiga beslutet om att skicka in ansökningarna. Ärenden kring detta förväntas presenteras för kommunstyrelsen under 2021 för Plus-stad och 2023 för kulturhuvudstadsåret. För kulturhuvudstadsårets del är processen fram till år 2029 och de övergripande strukturerna för ett eventuellt genomförande kända om beslut fattas enligt förslag i föreliggande ärende. Ett genomförande av en bo- och samhällsbyggnadsexpo inom ramen för Plus-stad är behäftat med större osäkerheter eftersom regeringen ännu inte fattat beslut om att genomföra konceptet.

Om Plus-stadskonceptet inte genomförs kan den gemensamma process som tar vid efter beslut i föreliggande ärende styra om arbetet mot en bo- och samhällsbyggnadsexpo i anslutning till kulturhuvudstadsåret med den inriktning som anges i förstudien och ärendet. Beslut om genomförande av en bo- och samhällsbyggnadsexpo ska liksom vid ansökan till Plus-stad fattas av kommunstyrelsen.

Vid beslut enligt föreliggande förslag kommer stadsdirektören sätta samman en styrgrupp för arbetet med de båda ansökningarna. Vid ett eventuellt beslut om att avge ansökningarna eller hålla ett bo- och samhällsbyggnadsexpo kommer permanenta förvaltningsövergripande organisationer behöva inrättas för genomförandet av projekten. Särskilt ett kulturhuvudstadsår är ett mycket omfattande åtagande med en process som sträcker sig över flera år.

Både ett kulturhuvudstadsår och en bo- och samhällsbyggnadsexpo är stora evenemang som kräver samverkan med och samfinansiering från ett flertal aktörer. Båda evenemangen har potential att skapa stora mervärden inte bara för Uppsala utan för hela Stockholm-Mälardalenregionen. Tidigare utvärderingar av genomförda kulturhuvudstadsår har till exempel visat att varje investerad krona gett sex kronor tillbaka till värdstaden i form av ökade intäkter från investeringar, turism samt nya arbetstillfällen. Till detta tillkommer nationell och internationell marknadsföring av stort värde.

Ett lyckat genomförande kräver rätt förutsättningar för olika parter att bidra och delta för utifrån sina olika behov. Olika branscher och olika aktörer har olika förutsättningar för samverkan och deltagande vilket gör att incitamenten för ett deltagande kommer att se mycket olika ut. Det kräver en hög nivå av flexibilitet och öppenhet från Uppsala kommun och en vilja att se och skapa möjligheter utifrån aktörernas egna perspektiv. För att säkerställa att ett kulturhuvudstadsår samt en bo- och samhällsbyggnadsexpo identifierar, skapar och stärker synergier, samarbeten och positiva effekter ska arbetet med ansökningarna inkludera:

- Hur ett långsiktigt samarbete med näringslivet i Uppsala säkerställs. Näringslivet bedöms ha ett stort intresse av att samverka i och medfinansiera genomförandet av både ett kulturhuvudstadsår och bo- och samhällsbyggnadsexpo. Detta framför allt då många företag, främst inom besöksnäringen men även inom fastighets- och byggsektorn och de kreativa näringarna har stora intressen av att evenemangen förläggs till Uppsala.
- Hur förutsättningar för medborgare och företag att kunna utveckla idéer till nya och innovativa koncept eller produkter skapas. Ett beprövat sätt att tillföra extra drivkraft till affärsmässiga innovationer och kreativt skapande är att införa lättnader och anpassningar i olika typer av regelverk. I det fortsatta arbetet med ansökningar ska därför ingå att identifiera lämpliga frihetsgrader och frihetszoner som kan tillämpas. Arbetet ska bedrivas samordnat med kommunens näringsliv, universitet, kreativa näringar, jordbrukssektor och andra.
- Hur möjligheterna till offentlig samfinansiering av genomförandet av kulturhuvudstadsår och bo- och samhällsbyggnadsexpo ser ut. Medfinansiering kan till exempel komma från Europeiska unionens fonder och program men även från regionala, nationella och internationella aktörer, stiftelser och fonder.

Ekonomiska konsekvenser

Kostnaderna för att ta fram ansökan för kulturhuvudstadsår samt bo- och samhällsbyggnadsexpo alternativt Plus-stad beräknas till cirka 250 000 kronor per projekt, det vill säga sammanlagt 500 000 kronor med föreliggande förslag till beslut. Dessa kostnader ryms inom föreslagen ekonomisk ram för kommunstyrelsen och kulturnämnden i *Mål och budget 2021*.

Den totala kostnaden för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår 2029 beräknas till 260 miljoner kronor. Den totala kostnaden för ett eventuellt genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo/Plus-stad beräknas till 200 miljoner kronor. I genomförandet av projekten ska samverka och samfinansiering med relevanta parter säkerställas.

Uppsala kommuns kostnad för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår beräknas till 70 miljoner kronor. Uppsala kommuns kostnad för genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo beräknas till 45–100 miljoner kronor beroende på omfattning, organisation och finansieringsmodell. Således handlar det om, för båda projekten, om en kostnad för kommunen på 115–170 miljoner kronor för åren 2023 till 2030 där merparten av kostnaderna beräknas uppstå år 2028.

Specificerad budget för båda projekten presenteras för kommunstyrelsen vid ett eventuellt beslut om genomförande.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 28 december 2020
- Bilaga 1, idébeskrivning europeisk kulturhuvudstad 2029
- Bilaga 2, förstudie Bo- och samhällsbyggnadsexpo
- Bilaga 3, gemensam planering av Bo- och samhällsbyggnadsexpo samt europeisk kulturhuvudstad 2029
- Bilaga 4, om Plus-stad och världsutställning 2030

Kommunledningskontoret

Joachim Danielsson
Stadsdirektör

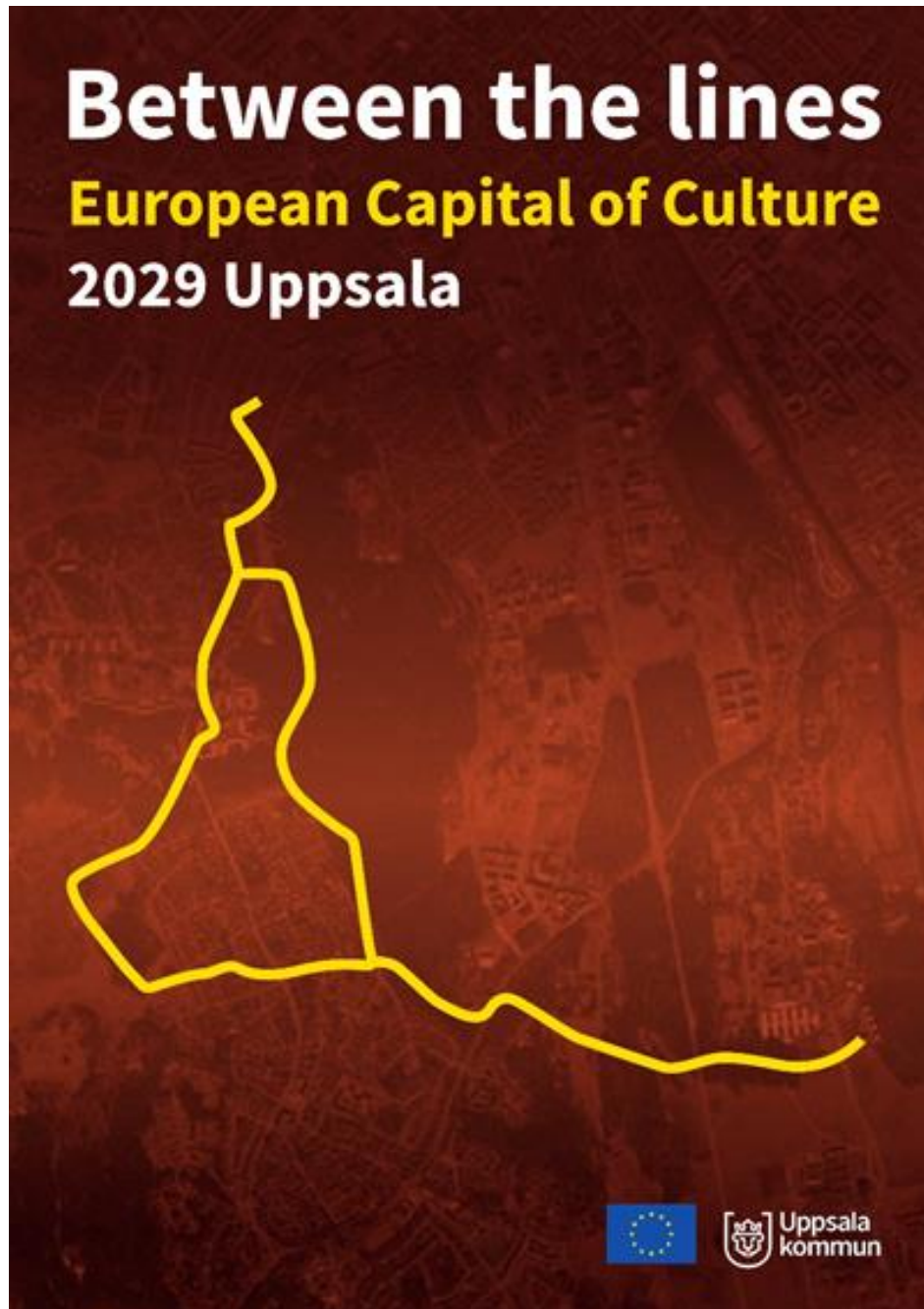
Ingela Hagström
Utvecklingsdirektör

Kommunledningskontoret
Idébeskrivning

Diarienummer:
KSN-2020-02456

Projekt Europeisk kulturhuvudstad 2029		
Handläggare Patric Kiraly	Datum 2020-12-01	Version 07

Innehållsförteckning

Inledning	3
1. Syfte	3
1.1 Mål & Budget: En stad som in- och utvecklas	3
1.2 Kulturpolitiska programmet	4
2. Mål	5
2.1 Uppsala som europeisk kulturhuvudstad 2029	5
2.1.1 Bärande principer för projektet ”Between the Lines – Europeisk kulturhuvudstad 2029”:	5
2.2 Identifierade effektmål för ett Kulturhuvudstadsår	5
2.3 Varför i Uppsala?	6
2.4 Kulturhuvudstadsåret och stadsutvecklingen	7
2.5 Kulturens nyckelroll i stadsutvecklingen och Uppsalas framtid	7
2.6 Om kultur och stadsbyggnad i samverkan	8
2.7 Relationen till Uppsalapaketet och ett Bo- och stadsbyggnadsexpo eller motsvarande projekt	8
2.7.1 Två projekt som skapar framdrift	9
2.7.2 Uppsala har goda förutsättningar	9
2.7.3 fördelar med samverkan mellan två satsningar	9
3. Målgrupper	10
3.1 Målgrupper	10
3.2 Intressenter	10
3.3 Målgrupps synergier	10
3.4 Samverkan och samfinansiering	11
3.4.1 Geografiska samarbeten	12
4. Processen för det europeiska kulturhuvudstadsåret	13
4.1 Ansökningsprocessen	15
4.2 Risker	15
5. Erfarenheter	16
5.1 Erfarenheter från tidigare kulturhuvudstäder	16
5.2 Referensprojekt och projektkopplingar	16
5.2.1 Kopplingar till andra projekt och verksamheter	16
5.3 Ekonomiska konsekvenser	16
5.4 Långsiktiga vinster oavsett utfall	17

Inledning

Kultur är ett dubbelt begrepp. Å ena sidan det antropologiska kulturbegreppet, som beskriver det mesta av hur vi lever och samexisterar som människor. Å andra sidan det vi i Uppsala kommuns kulturpolitiska program kallar det humanistiska eller kvalitativa kulturbegreppet, det vill säga de olika konstarter som bland andra kulturförvaltningen har i uppdrag att bejaka.

Det sistnämnda begreppet är helt avhängigt det förstnämnda. Beroende på hur vi lever som samhälle och som människor, deltar vi i, uppskattar, förstår och bejakar vi de olika konstarterna.

I Uppsala är ett uttalat mål att kulturen ska vara en del av samhällsbygget. Frågan är inte enkel, eftersom den kräver nya samarbeten, strukturer, prioriteringar och eftergifter som det kan bli tufft för samhällsbygget att acceptera.

Om Uppsala ska bli en kulturstad och nå sina kulturpolitiska ambitioner måste vi satsa på de kreativa processerna. Det måste förstås göras inom kommunorganisationen, men främst utanför den. Det är inte det offentliga som skapar förutsättningar för ett levande kulturliv, utan det fria kulturlivet och medborgarna.

I det nya stadsbygget är konst och kultur inte grädden på moset, inte en möbel man ställer in i ett färdigt rum. Det är ett kitt mellan människor som hjälper dem att forma samhället efter eget skön.

Detta Uppsala finns inte idag, det måste vi vara tydliga med. Vi har ambitionen, men vi har än inte lyckats.

Det är om detta Uppsalas ansökan om värdskap för europeiskt kulturhuvudstadsår 2029 handlar. Det handlar inte om skrytbyggen av nya konstmuseum i en modernistisk tolkning av samhällsbyggandet där allt har sin tilldelade plats. Precis som människorna finns konsten och kulturen överallt, även om den behöver platser för att vila, som konstmuseum, teatrar och konserthus.

Det är en satsning på att bygga upp kreativ mylla i djupare lager i Uppsala att skapa den jordmån där livet mellan husen kan växa.

1. Syfte

1.1 Mål & Budget: En stad som in- och utvecklas

Mål & Budget målar upp ett Uppsala med mycket höga ambitioner, både vad gäller miljö- och klimat, digital utveckling, innovation och kultur. På flera områden behövs stimulans och pådrift för att nå önskade resultat. Här används processen fram mot och genom kulturhuvudstadsåret som ett genomgripande strategiarbete med ambitionen att hjälpa alla delar framåt.

Ur Mål & Budget

- Uppsala ska vara *världsledande i miljö- och klimatomställningen* samt förbättra beredskapen för ett förändrat klimat. Kommunen tar ansvar och motverkar klimatförändringarna genom omställning till fossilfritt 2030 och ett klimatpositivt Uppsala 2050.

- Uppsala kommun ska aktivt och strategiskt arbeta med *digital utveckling* och innovation, genom bland annat *testbäddar*, för att utveckla den egna verksamheten, stärka klimatarbetet och skapa ett smart och hållbart Uppsala.
- Uppsala ska vara *nyskapande och utmanande*.
- Uppsala kommuns invånare och besökare ges möjlighet till *meningsfull fritid och rekreation där kulturell infrastruktur och det offentliga rummet bidrar till en nära, trygg och inspirerande miljö*.

1.2 Kulturpolitiska programmet

Kulturförvaltningens mål att Uppsala kommuns kulturplanering ska bidra till att skapa ett socialt och kulturellt hållbart samhälle att leva, verka och vistas i. Målet är att erbjuda en attraktiv livsmiljö och att öka tillgängligheten till kultur. Konst och kultur ska medverka till att utveckla och stärka kommunens identitet som dynamisk och hållbart växande kommun. Kulturplaneringen ska bland annat innehålla de delar som punktas upp nedan - delar som har identifierats som helt väsentliga för att lyckas möta framtidens önskade krav på attraktiv stad.

- **Vara en integrerad del av samhällsplaneringen:** En väl fungerande kulturell infrastruktur ska vara en integrerad del av samhällsplaneringen. Tillgång till konst och kultur ska ha god geografisk spridning. Byggnadskulturens betydelse, platsers karaktär och identitet är viktiga. Kulturvärden måste vara en självklar utgångspunkt och resurs. Förnyelsen ska präglas av historisk medvetenhet och arkitektonisk kvalitet.
- **Främja kulturarv som bevaras, används och utvecklas:** En mångfald av kulturarv är en självklar del av en god och stimulerande livsmiljö. Bevarandet av värdefulla kulturmiljöer är en förutsättning för en levande och attraktiv kommun och en viktig resurs för rekreation, lärande, friluftsliv och besöksnäring. Utveckling ska präglas av historisk medvetenhet, konstnärlig kreativitet och arkitektonisk kvalitet. Uppsala kommun ska verka för utveckling av kulturarvssektorn i samverkan med universiteten, museerna, arkiven och övriga aktörer för att stärka beskrivningen av Uppsalas historia och identitet samt dess dragningskraft.
- **Utveckla kulturella mötesplatser:** Kulturförvaltningen vill lyfta vikten av att, vid planering av den framtida staden, ha ett särskilt fokus kring **livet mellan husen** - alltifrån den kulturella infrastrukturen till hur individer önskar aktivera sig på sin fria tid. I en växande kommun behövs **kulturella mötesplatser** för att skapa sammanhang, demokrati och inkludering i lokalsamhället samt ökad tillgänglighet till kulturupplevelser. Kulturella mötesplatser behöver utvecklas och vidareutvecklas i stadsdelar och på landsbygden.

2. Mål

2.1 Uppsala som europeisk kulturhuvudstad 2029

På vägen från halvstor till stor sker något med en stad. Exakt vad vet vi först om flera år. Det vi kan göra idag är att studera processen, leta efter verktyg, tolka skeenden och bidra till utvecklingen på olika sätt. Vi kan på ett ödmjukt sätt delta i utvecklingen och låta kulturen bli en stark del av den nya storstaden.

Den centrala frågan i ansökan är hur vi får kulturen att bli en drivande kraft i stadsutvecklingen och tämjer dess förmåga att skapa samhörighet, delaktighet och social hållbarhet.

Fokus i ansökan ligger därför på livet mellan de stora linjerna – människorna, bostadsbyggandet, infrastrukturen et cetera. Arbetstiteln *Between the lines* anspelar på detta, men självklart även på den planerade spårvägen, som får stå som symbol för ett växande Uppsala.

Målsättningarna med projektet är detta skede i projektet brett skissade.

2.1.1 Bärande principer för projektet ”Between the Lines – Europeisk kulturhuvudstad 2029”:

- Kulturhuvudstad 2029 är en drivande kraft i Uppsalas och Mälardalens utveckling och bidra till en hållbar tillväxt av staden och regionen för dess medborgare, näringsliv och besökare.
- Kulturhuvudstad 2029 samspelar med stadsutvecklingen och särskilt med Uppsalapaketet.
- Kulturhuvudstad 2029 visar att Europas utmaningar är Uppsalas utmaningar, vilket innebär att särskilt fokus läggs på frågor som rör social, ekonomiskt och ekologisk hållbarhet, inte minst miljö- och klimatförändringar, ökad mångfald samt ökad polarisering kopplat till den framtida staden.
- Kulturhuvudstad 2029 skapar framtidstro och lockar kompetens och investeringar till Uppsala.
- Kulturhuvudstad 2029 är ett långsiktigt projekt som börjar nu och sträcker sig bortom 2029.

2.2 Identifierade effektmål för ett Kulturhuvudstadsår

Den centrala frågan i ansökan till att bli europeisk kulturhuvudstad är hur Uppsala får kultur att bli en drivande kraft i stadsutvecklingen. På lång sikt förväntas projektet uppnå följande övergripande effektmål:

- Kulturhuvudstad 2029 är en drivande kraft i Uppsalas och Mälardalens utveckling och bidra till en hållbar tillväxt av staden och regionen för dess medborgare, näringsliv och besökare.
- Kulturhuvudstad 2029 samspelar med stadsutvecklingen och särskilt med Uppsalapaketet.
- Kulturhuvudstad 2029 är ett långsiktigt projekt som inte slutar 2029, det snarare börjar 2029

- Uppsalas offentliga aktörer, näringsliv, medborgare och civilsamhälle behöver tillsammans söka svar på frågor kring ökad polarisering, integration, klimatfrågan och den framtida staden. Uppsala är inte ensamma om dessa utmaningar i Europa: Uppsala behöver hjälp, och Uppsala kan hjälpa.

2.3 Varför i Uppsala?

De kulturpolitiska målsättningarna i Uppsala är högt satta: Såväl medborgare i staden som omgivande landsbygd ska kunna delta i kulturens olika aktiviteter på goda villkor. Ett starkt, fritt och självständigt konst- och kulturliv som präglas av mångfald och kvalitet är grundläggande i ett demokratiskt samhälle.

Men framtidens utmaningar kräver att vi är bättre rustade. Att ansöka om att bli Kulturhuvudstad år 2029 är en strategisk satsning för att stärka och styra Uppsalas långsiktiga utveckling mot en självklar kulturstad i Europa.

Kulturförvaltningen i Uppsala kommun förbereder en ansökan till Kulturdepartementet för att bli europeisk kulturhuvudstad 2029.

- Arbetet ska präglas av kreativitet och omfatta ansökans innehåll, förankring och samarbeten både internt och externt.
- Det ska tydliggöras vilka förväntningar som finns om Uppsala inte blir värd för kulturhuvudstadsåret 2029 och vad som händer efter genomfört projektår.

Parallellt pågår planeringen av en stadsbyggnadsexpo i slutet av 2020-talet för att lyfta och ta tillvara utvecklingen i Södra staden och Bergsbrunnaområdet. De sammantagna målsättningarna i Mål & Budget visar tydligt att dessa processer har stor potential att samverka och tillsammans bygga starka synergieffekter för stadens utveckling.

Uppsala står inför ett historiskt vägsval. Staden växer fort och nu krävs en kraftansträngning för att skapa ny infrastruktur och nya områden där nya Uppsalabor kan bo. En stad är dock långt mer än hus, vägar och spår. Det är i, längs och mellan dessa som samhället finns.

De nya stadsdelar som byggs för att möta tillväxten kan inte se ut som gårdagens eller ens dagens. De måste byggas för en ny tid med nya förutsättningar, krav och utmaningar. På en och samma gång måste de nya stadsdelarna bli trivsamma, jämställda, attraktiva, sociala och glädjefyllda, eftersom hundratusentals Uppsalabor ska växa upp och få sin världsbild formad i och omkring dem.

Av den orsaken är Uppsala i ett perfekt läge för att stå värd för ett europeiskt kulturhuvudstadsår 2029. Vi är djupt inne i en unik planeringsprocess där vi kan lyfta fram, skapa och utvärdera de nya perspektiven, undersöka de växande platserna och hjälpa Uppsala att omskapa sig.

För satsningen krävs inga nya konserthus eller skulpturparker. Det som ska byggas är samverkan mellan alla samhällets parter, involvering av Uppsalabor, decentralisering av beslut och utbyte av erfarenheter. Det är grundförutsättningen för Uppsalas ansökan om att stå värd för ett europeiskt kulturhuvudstadsår 2029.

2.4 Kulturhuvudstadsåret och stadsutvecklingen

Prognoser pekar på ett Uppsala med 350 000 år 2050. Det ställer mycket höga krav på hela staden. Nu krävs nya stadsdelar, förtätning, spårväg och fyrspår. Utvecklingen skapar nya utmaningar – och nya förutsättningar för arbete.

Kulturens roll blir viktig, eftersom det är här de viktiga existentiella frågorna ställs: Hur förändrar detta Uppsala? Vad sker med staden när vi blir fler? Frågor om integration, segregation och polarisering, om sysselsättning och boendemiljöer, om omställning för klimatets skull. Vad kräver en hållbar utveckling?

Vi måste fortsätta ställa frågor eftersom svaren förändras med tiden.

Med kulturhuvudstadsåret kan Uppsalas roll och självbild förstärkas. Uppsala är den akademiska framtidsstaden som driver utvecklingen framför sig. En lagom stor plats med möjlighet till nytänkande och hållbart resande och landsbygden som en del av staden.

2.5 Kulturens nyckelroll i stadsutvecklingen och Uppsalas framtid

En kraftfull motor i utvecklingsprocessen är att Uppsala är ett av regeringens prioriterade områden i satsningen på nya hållbara städer och stadsdelar, en mångmiljardsatsning med fokus på att utveckla hållbarhet i framkant, innovation och nyskapande. Inom denna planeras Uppsalapaketets två nya tågspår mellan Uppsala och Stockholm, en ny tågstation vid Bergsbrunna, samt kollektivtrafikstråk och bostadsområden.

Det är en historisk satsning med statens långsiktiga stöd. Visionen är innovativa modellområden med unika möjligheter för testbäddar, där nya lösningar prövas i verkliga miljöer för att snabbt kunna hitta och utvärdera nya lösningar för exempelvis klimatet.

Enligt Uppsala kommuns stadsbyggnadsidé ska stadsbyggande i Uppsala

- Berika och skapa mervärde
- Stödja innovation och nya lösningar
- Vara realistiskt och utgå från platsens förutsättningar
- Stimulera till engagemang och utveckling
- Förstärka närhet och underlätta möten och rörelse
- Associeras med hållbar utveckling.

Vilken roll för Uppsalas stadsutveckling kan kulturen spela i den bördiga mylla som Uppsalapaketet och en ambitiös stadsbyggnadsidé utgör? Vilken ”kulturidé” kan komplettera- och förstärka- kommunens stadsbyggnadsidé?

På samma sätt ser vi att det går att resonera kring kommunens landsbygdsprogram och vilken roll kulturhuvudstadsåret kan spela i utvecklingen som sker.

Tillväxt, tillbyggnad och utveckling sker nämligen även i omlandet kring den växande storstaden i Sveriges största landsbygdskommun.

2.6 Om kultur och stadsbyggnad i samverkan

Kulturen är en viktig del i stadsbyggnadsprocessen. För att Uppsala ska vara tryggt och attraktivt att leva, verka och vistas i ska kulturfrågornas olika aspekter stärkas och vara en självklar del av stads- och landsbygdsutvecklingen. För att kulturen ska kunna både ta intryck från tillväxtprocessen och föra in energi i den krävs en medvetet formgiven process som kan styras och följas upp.

Samtidigt väcks frågor som vad kultur är i de nya stadsdelarna? Är det konst på gator och väggar enligt en enprocentsregel? Eller är det scener, kulturföreningar och bibliotek – samma förutsättningar som vi har arbetat med sedan mitten av 1900-talet? Tar ungdomar del av mycket eller lite kultur i en digital tidsålder, där konsumtionen av vissa kulturyttringar blivit enklare än någonsin? Där skapande av helt nya kulturformer blivit vardagsmat? Hur definierar och värderar vi den kultur vi lever i och skapar tillsammans varje dag? Hur skapar och använder vi nya platser som uppstår när områden byggs ut? Vilka vill, kan och får komma till tals i stadsbyggnadsprocessen?

Den historiska utvecklingen av Uppsala och satsningarna i de södra stadsdelarna ger oss möjligheter till nyskapande – inte bara i hur vi ger form och förutsättningar åt framväxande platser och stadsdelar, utan också i hur vi arbetar med dem och ser på dem.

När Uppsala nu växer och förändras finns utrymme för nyskapande – en innovativ smältdegel där kulturen och stadsbyggandet kan mötas.

Inom ramen för detta finns det många områden att utforska och otaliga frågor måste ställas på vägen mot ett hållbart samhälle, oavsett perspektiv. Frågor som är aktuella för vår stad, för våra europeiska grannar och dess växande städer.

De frågor som kan bära en ansökan om kulturhuvudstadsår kommer att utvecklas, fördjupas och förfinas under projektets utveckling, men redan inledningsvis är det möjligt att identifiera ett antal intressanta ämnen.

- Successivitet och ianspråktagandet av nya platser
- Vilka vill, kan och får uttala sig i stadsutvecklingsprocesserna?
- Integration, segregation och utvecklingens riktning och roll
- Vilka är kulturskaparna? Hur ser framtidens kulturinstitutioner ut?
- Prosumentbegreppet inom kulturen
- Digitalisering och stadsutveckling – hur kan digitala upplevelser och verktyg bidra till starkare platser och nätverk?

2.7 Relationen till Uppsalapaketet och ett Bo- och stadsbyggnadsexpo eller motsvarande projekt

Den bärande idén i Uppsalas ansökan om att bli europeisk kulturhuvudstad handlar om de många och olikartade processer som stadens pågående utveckling redan idag leder till.

Den bygger även på själva stadsbyggnadsprocessen och hur livet faktiskt tar form på en ny plats, i samspel mellan det befintliga och det nya.

Stadsbyggnadsförvaltningen och kulturförvaltningen delar många utmaningar när det goda och hållbara livet för invånarna ska göras möjligt i den nya stadsdelen. Av den orsaken blev det snabbt logiskt att börja samplanera kulturhuvudstadsåret med det

bo- och stadsbyggnadsexpo som stadsbyggnadsförvaltningen inom Uppsala kommun planerar inom Uppsalapaketet.

I ett sådant samarbete kan Uppsalas kulturpolitiska ambitioner om att vara en viktig drivkraft i samhällsbyggandet förverkligas och testas. Samverkan ska ske tidigt i planeringsprocesserna och fortsätta till dess att genomförandet av de båda evenemangen är avslutat. Efter detta beräknas samarbetet och arbetsprocesserna vara etablerade.

2.7.1 Frizoner en möjlighet i flera projekt

En av kommunens viktigaste roller i såväl boexpo och kulturhuvudstadsår är att skapa förutsättningar för medborgare och företag att kunna utveckla idéer till nya och innovativa koncept eller produkter. Ett beprövat sätt att tillföra extra drivkraft till affärsmässiga innovationer och kreativt skapande är att införa lättnader och anpassningar i olika typer av regelverk.

Plan- och bygglagen ger sådana möjligheter, men även andra regelverk behöver studeras och utvärderas i detta avseende. I det fortsatta arbetet fram till ansökan ingår därför att identifiera lämpliga frihetsgrader och frihetszoner som kan tillämpas. Arbetet ska bedrivas samordnat med kommunens näringsliv, universitet, kreativa näringar, jordbrukssektor och andra.

2.7.2 Två projekt som skapar framdrift

Kulturhuvudstadsåret kan ses som ett av två nyckelprojekt som i sig inte är mål utan medel för att hjälpa Uppsala på vägen genom en komplex utveckling. Båda projekten har katalyserande effekter som förstärker varandra.

- Sätter en ribba och målsnöre för att nå mycket högt ställda mål
- Tvingar oss att utveckla, fördjupa och effektivisera samarbeten inom och utom kommunen
- Bidrar till identitet, självförtroende och nyskapande för hela staden
- Mycket viktigt: Fokuserar lika mycket på målet, som på effekten av att arbeta för det.

2.7.3 Uppsala har goda förutsättningar

- Rätt infrastruktur, närhet till flygplatser med mera är en förutsättning. Detta finns redan på plats.
- Boexpo visar upp nästa förutsättning: Spårvägen ut till expoområdet i Bergsbrunna
- Rätt läge i tiden – staden är i en förändringsfas och en satsning som Kulturhuvudstadsåret är en förutsättning för att nå högt ställda ambitioner.

2.7.4 Fördelar med samverkan mellan två satsningar

- De kulturella uttrycken blir en del i expot och i samhällsbyggnadsprocessen, med målet att bli en beständig företeelse
- Samordning av delar av den interna organisationen i kommunen
- Samordning av delar av marknadsföring och kommunikation

- Samordning i kontakterna med näringslivet både avseende medverkan och medfinansiering

3. Målgrupper

3.1 Målgrupper

- **The Performers:** detta är processmålgruppen som är delaktiga i själva framförandet och består av staten, akademien, byggaktörerna, kulturaktörerna, andra förvaltningar och bolag, skolor, barn, nästa generation och beslutsfattare
- **The Visitors:** gruppen omfattar besökarna. Det är invånare och verksamma, näringsliv nationellt och internationellt, potentiella uppsalabor, oväntat besök – turister.
- **The Multipliers:** denna målgrupp bidrar till spridning av kunskap och samtal, detta är investerarna, samhällsdebattörer, fackbesökare och andra beslutsfattare.

3.2 Intressenter

- Processmålgruppen är delaktiga i framförandet av de olika delar av programmet och består framförallt av olika aktörer inom Uppsala kommuns kulturförvaltning, stadsbyggnadsförvaltning och hållbarhetsavdelning och kommunledningskontor.
- Intressenter finns på såväl europeisk, nationell, regional och lokal nivå och för Uppsala är universiteten och det privata näringslivet särskilt viktiga potentiella partners i projektet.
- Ett viktigt perspektiv som ska bäras i arbetet är omlandet. Det sker för att stärka fokuset på stadens, tätorternas och landsbygdens ömsesidiga beroende och samspel.
- Ett europeiskt samarbete måste integreras i ECOC: s kulturprogram. Media och organisationer för destinationsmarknadsföring kommer spela en viktig roll för att nå ut mot potentiella besökare, internationella och nationella.

3.3 Målgruppssynergier

Tillsammans överlappar projektens målgrupper på flera sätt, men de delprojekt som kan bli frukten av en gemensam planering öppnar för att nå och attrahera ytterligare målgrupper. Uppsala kommun har exempelvis behov av att attrahera talang och viktiga yrkesgrupper – ett mål som kunde hjälpas av rätt utformade gemensamma projekt i gränslandet mellan stadsplanering, kultur och näringsliv.

- **Internationellt intresse:** Båda projekten skapar ett internationellt intresse för Uppsala och påverkar samhällsbyggnadsprocess och marknad. Uppsala kan attrahera boende, företag och forskning.
- **Stärka kulturlivet:** Ett kulturhuvudstadsår innebär ett utmärkt tillfälle att stärka och vässa stadens kulturliv och på allvar låta kulturen ta plats i stadens utveckling. Det rör allt från att involvera internationella namn,

stimulera kulturellt skapande och nå ut med kvalitetskultur i bredare grupper.

- *Samla krafter mot samma mål:* Projekten innebär båda samlande krafter med möjlighet att flytta gränser inom samhällsbyggandet, att hitta nya lösningar och lösa problem när de uppstår.
- *Involvera invånare och civilsamhälle:* I projekt inom ramen för både kulturhuvudstadsår och expo kan invånare och civilsamhälle tillåtas att ta del. Det ger utmärkta tillfällen att på djupet undersöka vilka som vill, kan och får ta del i stadsutvecklingsprojekten.
- *Ny teknik i stadsbyggandet:* Att använda digital teknik och AI i utforskandet av hur stadens rum tar form och befolkas kan utforskas i tvärdisciplinära projekt, både inom ramen för kulturhuvudstaden, akademi och stadsbyggnadsprocess.
- *Involvera universitetsvärlden:* Projekten innebär utmärkta möjligheter att bjuda in forskare och akademiker nationellt och internationellt i olika projekt. En viktig möjlighet är att ta vara på att Uppsalas båda universitet och skapa projekt/samarbeten tillsammans med SLU och Uppsala universitet.
- *Utveckla förmågan att samarbeta:* Projekten innebär av nödvändighet ett strukturerat, professionellt och effektivt samarbete inom kommunen och mellan kommunen och andra aktörer. Detta kommer att förändra Uppsala till det bättre.

3.4 Samverkan och samfinansiering

Både ett kulturhuvudstadsår och Plus-stad är stora evenemang som kräver samverkan med och samfinansiering från ett flertal aktörer. Båda evenemangen har potential att skapa stora mervärden inte bara för Uppsala utan för hela Stockholm-Mälardalen. Tidigare utvärderingar av genomförda kulturhuvudstadsår har till exempel visat att varje investerad krona gett sex kronor tillbaka till värdstaden i form av ökade intäkter från investeringar, turism samt nya arbetstillfällen. Till detta tillkommer nationell och internationell marknadsföring av stort värde.

Dialog om samverkan och samfinansiering ska initieras tidigt i processen när ansökningar tas fram. På samma sätt behöver möjligheter till extern medfinansiering till evenemangen undersökas. Medfinansiering kan till exempel komma från Europeiska unionens fonder och program men även nationella och internationella stiftelser och fonder.

Näringslivet bedöms ha ett stort intresse av att medfinansiera (sponsra) genomförandet av både ett kulturhuvudstadsår och plus-stad. Detta framför allt då många företag, främst inom besöksnäringen men även inom fastighets- och byggsektorn och de kreativa näringarna har stora intressen av att evenemangen förläggs till Uppsala.

Vad gäller offentliga medfinansierare bedöms det finnas goda möjligheter att aktörer som Uppsala universitet, Sveriges Lantbruksuniversitet, Region Uppsala samt olika kulturinstitutioner på lokal, regional och nationella nivå har ett intresse av att båda samverka kring genomförandet såväl som att bidra till finansieringen.

Flexibilitet en nyckelfaktor

Ett nav som Uppsalas ansökan om att bli kulturhuvudstad 2029 kretsar kring kan sägas vara att identifiera, skapa och stärka synergier, samarbeten och positiva effekter i den

växande staden. I det har vi identifierat att arbetet kräver ett långsiktigt djupt samarbete med regionens näringsliv.

Ett lyckat genomförande kräver rätt förutsättningar för olika parter att bidra och delta för utifrån sina olika behov. Olika branscher, aktörer och förutsättningar gör att incitamenten för ett deltagande kommer att se mycket olika ut. Det kräver en hög nivå av flexibilitet och öppenhet från kommunen och en vilja att se och skapa möjligheter utifrån aktörernas egna perspektiv.

3.4.1 Samarbeten ur processperspektiv

- **Tidigt i processen**

Utvärderingar av tidigare kulturhuvudstadsår pekar på att en strategisk partner behöver vara med tidigt i processen. Här behöver Uppsala skapa rätt förutsättningar för att en sådan partner att kunna bidra till och vara delaktig även i de strategiska val som görs under processen. Dialog med företagsfrämjande aktörer som Svensk Näringsliv, Handelskammaren och Företagarna har redan genomförts i ett tidigt skede. Dialogen sker löpande och ger goda förutsättningar att lyssna in marknadens inspel.

- **Inför beslut**

Vid tiden närmare ett beslut om att Uppsala blir europeiskt kulturhuvudstadsår eller står värd för en boexpo ska internationella, nationella och regionala aktörer involveras. Här bör lokala nätverk som Världsklass Uppsala, Handelskammarens fastighetsnätverk med flera involveras. Viktiga att involvera är även globala företag inom Uppsalas exportnäringar.

- **Vid genomförandet**

Under såväl kulturhuvudstadsår som boexpo är det lokala näringslivet en viktig del av det genomförandet. Det lokala näringslivet med hotell, restauranger, logistikaktörer och handel är en förutsättning för ett lyckat genomförande där service, gemenskap och Uppsalaanda kommer vara viktiga delar för uppfattningen av helhetsbilden av genomförandet.

3.4.2 Geografiska samarbeten

- **Lokala samarbeten**

I första hand fastighetsägare och fastighetsutvecklare, men även spelare från det privata näringslivet – inte minst kulturella och kreativa näringar. Här finns andra naturliga partners som till exempel Citysamverkan, Stuns och Världsklass Uppsala. Sponsring på lokal nivå ska utforskas vidare. Crowdsourcing för är också en intressant form för specifika projekt som skapar en spännande förankring.

- **Regionala samarbeten**

Region Uppsala är det logiska första samarbetet, men även andra närliggande län och regioner berörs: Stockholms län, Gävleborg, Södermanland och Västmanland. Det går att bredda urvalet till exempelvis Stockholm Business Alliance.

- **Nationella samarbeten**

Staten är en viktig möjliggörare, inte minst via finansiering av universiteten (bland annat Urban Lab). Exempel på andra organisationer och institutioner inom områden listas nedan under tematiska samarbeten: Vinnova, Riksantikvarieämbetet et cetera

- **Samarbeten europeiskt och globalt**

De olika europeiska programmen och finansieringsinstitut som Melina Mercouri. Uppsala har en intressant position med många företag som ägs av globala aktörer, framför allt inom Life Science-området.

4. Processen för det europeiska kulturhuvudstadsåret

År 1985 startades ett projekt som kom att kallas Europas kulturstad och som 15 år senare övergick till att kallas europeisk kulturhuvudstad. Idag utser EU två städer som under ett år får möjligheten att visa upp och utveckla sitt kulturliv inom ramen för projektet. Inrättandet av evenemanget är en av EU:s mest lyckade kulturinitiativ. Utvärderingar visar på stora 'ringar på vattnet'-effekter och långsiktiga vinster.

År 2014 hade Sverige möjlighet att utse kulturhuvudstad. Uppsala ansökte men gick inte vidare i processen och Umeå utsågs till slutligen till Kulturhuvudstad 2014. 2029 erbjuds Sverige möjligheten att på nytt utse en kulturhuvudstad.

Syftet med att utse europeiska kulturhuvudstäder är att lyfta fram den kulturella mångfalden och gemenskapen i Europa och bidra till ömsesidig förståelse mellan invånare i Europa. En kulturhuvudstad ska ha ett program som:

- Bygger på kulturellt samarbete i Europa
- Engagerar invånarna i staden och dess omgivning
- Ökar det internationella intresset för området
- Ökar det kulturella utbytet i Europa
- Visar upp och väcka intresse för den kulturella rikedom som finns inom EU
- Bidrar till att Europas medborgare får ökad kunskap om varandra.

Hur går det till när en stad blir kulturhuvudstad?

Europeiska unionens råd tar de formella besluten om vilken eller vilka städer som ska vara kulturhuvudstäder varje år. Världländerna är förutbestämda och den stad i det aktuella landet som slutligen blir kulturhuvudstad väljs av en internationell expertjury efter nationella tävlingar.

Vilka kriterier ska en stad uppfylla för att kunna bli kulturhuvudstad?

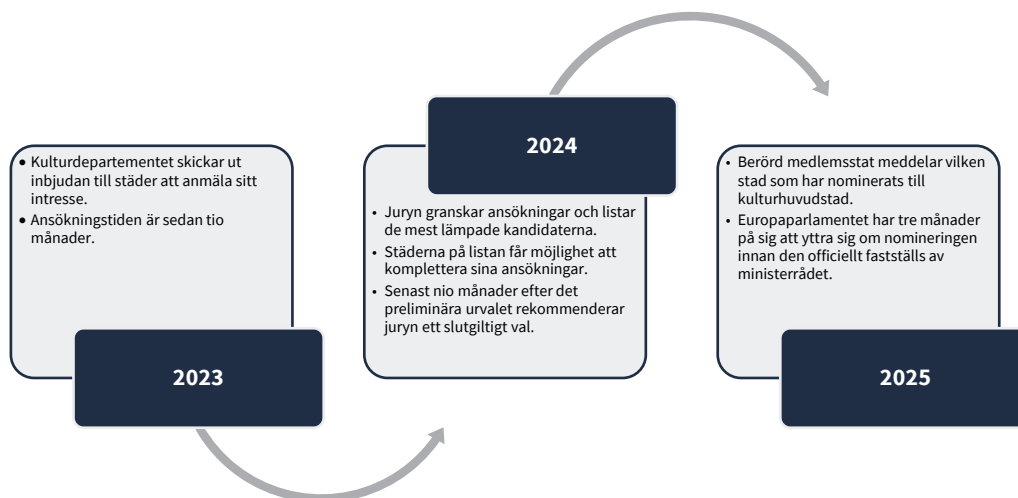
För att en stad ska bli kulturhuvudstad måste kulturen i staden vara levande och ha något att erbjuda övriga Europa. Om flera städer är kulturhuvudstäder under samma år ska de ligga i olika delar av Europa och på så vis spegla den kulturella mångfalden.

Vilka krav ska en kulturhuvudstad leva upp till?

En kulturhuvudstad ska ha ett program som i huvudsak bygger på kulturellt samarbete i Europa. Programmet måste också framhäva de europeiska kulturernas rikedom och mångfald. Programmet ska intressera och engagera de som bor i staden och dess omgivning samt öka det internationella intresset för området. Detta kommer att vara viktiga grundförutsättningar när projektet utvecklas vidare.

Uppsalas kulturhuvudstadsprogram har också ett fokus på hållbarhet och som kopplas samman med de långsiktiga mål som kommunen har för kulturell och social utveckling.

4.1 Ansökningsprocessen

- Våren 2021 till slutet av 2022: Ansökningsförfarande.
- Slutet av 2022: Statens kulturråd öppnar ansökan för kandidatstäder.
- Slutet av 2023: Preliminärt urval görs av en jury av oberoende experter.
- Hösten 2024: Slutgiltigt urval görs av samma jury efter kompletterade ansökningar.
- Våren 2025-hösten 2028: Förberedande arbete
- 2029: Genomförande

4.2 Risker

- **Styrning**
För att minska risken för oklarheter är det bland annat viktigt med en väl fungerande, kraftfull och agil projektorganisation med tydlig ansvarsfördelning och ledarskap på olika nivåer. Projekten behöver ha en bred politisk förankring.
- **Projektorganisation**
En risk är att nyckelpersoner inom projektet lämnar sina uppdrag under projektperioden. Det är viktigt att kompetensen säkerställs i alla led, både från kommunens sida, inom ett eventuellt expobolag och hos övriga partners och intressenter.
- **Timing**
Vid stora projekt finns det alltid en risk att yttre och inre faktorer påverkar projektet. Det gäller då att ta ställning till om tidsplanen ska hållas till varje pris, eller om det är bättre att flytta fram projektet för att vänta in marknaden, infrastrukturprojekt, et cetera.
- **Budget**
Det är viktigt att säkerställa att projektet får de resurser som krävs. Konjunkturen påverkar i stor utsträckning. Det är viktigt att identifiera minst en högprofilerad sponsor tidigt eftersom det kan ge ett incitament för andra att följa. Det är rekommenderat att söka medel från *Europeiska regionala utvecklingsfonden* under åren innan själva kulturhuvudstadsåret.
- **Kommunikation och marknadsföring**
Stora projekt med kommunal finansiering riskerar att få en negativ

mediebild. Att bjuda in till medborgardialog och samverkan i ett tidigt skede och att kommunicera med allmänheten och media under hela projektet kan minska risken för en negativ bild.

5. Erfarenheter

5.1 Erfarenheter från tidigare kulturhuvudstäder

Sverige har tidigare stått värd två gånger tidigare, 1998 i Stockholm och 2014 i Umeå. Att arrangera ett kulturhuvudstadsår är ett mycket omfattande åtagande och en process som sträcker sig över flera år. Projektgruppen för 2029 har gjort en omfattande research och också besökt ett flertal städer i Europa som stått värd, bland andra Tallin (2011), Åbo/Finland (2011) Marseille/Frankrike (2013), Umeå (2014), Århus/Danmark (2016), Leeuwarden/Holland (2018), Matera/Italien (2019). Vi är också i dialog med Uppsala kommuns vänort Tartu som ska stå värd 2024.

En erfarenhet alla vill sända vidare är betydelsen av att tänka långsiktigt, sen skiljer det sig stort angående hur man väljer att göra detta. Vi vill starkt rekommendera att denna eventuella satsning tillåts vara just långsiktig och att den också kopplas ihop med andra styrdokument kopplade till Uppsalas framtid. Detta är också grunden till att vi är så måna om att ha en bred förankring såväl politiskt som mellan förvaltningarna. Oavsett om Uppsala vinner denna tävling eller ej swå ska vi ha skapat möjligheter för ett nytt tänk inom Uppsala kommun och mellan våra olika partners i vårt omland.

Tävlingsformen är viktig för att flera ska vara med och konkretisera visionsidéerna. Därefter fortsätter processen i en mycket hög takt med många aktörer. Därför är det också viktigt att efter ett eventuellt beslut sätta bra styrningsformer för bland annat organisation, ekonomi, kvalitet och uppföljning.

5.2 Referensprojekt och projektkopplingar

5.2.1 Kopplingar till andra projekt och verksamheter

- Agenda 2030, EU New Green Deal, EU kulturpolitik, mm
- Mål och Budget, klimatområdet, näringslivsprogram, kulturpolitiskt program, besöksnäringsstrategi, mm
- Översiktsplan, avtalet med staten och FÖP Rosendals, Ulleråker, Södra Åstråket, Gottsunda, Bergsbrunna, mm
- Landsbygdsprogram för Uppsala kommun
- Universitet 2050

5.3 Ekonomiska konsekvenser

Kostnaderna för att ta fram ansökan för kulturhuvudstadsår samt bo- och samhällsbyggnadsexpo eller Plusstad beräknas till ca 500 000 kr kronor. Dessa kostnader ryms inom föreslagen ekonomisk ram för kommunstyrelsen och kulturnämnden.

Den totala kostnaden för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår 2029 beräknas till 260 miljoner kronor. Den totala kostanden för ett eventuellt genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo/Plus-stad beräknas till ca 200 miljoner kronor. I genomförandet av projekten ska samverkan och samfinansiering med relevanta parter säkerställas. Medfinansiering kan komma från exempelvis EU, staten, region Uppsala, näringslivet och andra intressenter.

Uppsala kommuns kostnad för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår beräknad till 70 miljoner kronor. Uppsala kommuns kostnad för genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo beräknas till 45–100 miljoner kronor beroende på omfattning, organisation och finansieringsmodell.

Således handlar det för bägge projekten om en kostnad för kommunen på 115–170 miljoner kronor för åren 2025-2030 där merparten av kostnaderna beräknat uppstå år 2028.

5.4 Långsiktiga vinster oavsett utfall

Projekten som nämns i detta dokument beror alla på ett antal variabler. Ansökningarna är konkurrensutsatta och tävlingsförfaranden ingår, vilket gör det omöjligt att vara säker på utfallet.

Målsättningarna är dock fasta och det arbete som sker har som syfte att skapa framåtdrift som kan tas om hand även om samtliga ansökningar avslås. Målet är att skapa långsiktiga värden, samarbeten och synergier mellan förvaltningar och organisationer för ett hållbart, starkt och levande Uppsala.

Den absolut viktigaste frågan för oss att besvara har varit, varför ska Uppsala ansöka? Och vi har kommit till ett svar: För att vi behöver det!!!

Förvaltning eller nämnd eller enhet
Rapport

Datum:
2020-04-05

Diarienummer:
NNN-20##-####

Handläggare:
Gabriella Burel, Brita Zetterberg-Blom

Version/DokumentID:

Bo- och samhällsbyggnadsexpo i Uppsala - en förstudie

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund och syfte	3
Utvecklingen av Uppsala	4
Bo- och samhällsbyggnadsexpo i Uppsala	4
Syfte med expo	4
Timing – när bör expo i Uppsala ske?.....	5
Kulturhuvudstadsår	5
Vision.....	6
Exponeringsområde och Tema	6
Området.....	7
Tema <i>Performance</i>	7
Målgrupper.....	8
Övergripande strategier	8
Kommunicera intentionerna	8
Välj platsen	9
Tiden	10
Samverkan	10
Organisation, ekonomi, styrning och samarbeten i tidigare expon	11
Organisation vid tidigare expon	11
Ekonomi vid tidigare expon	11
Finansiering av tidigare expon.....	12
Styrning och samarbete i tidigare expon	12
Förslag på organisation, ekonomi, styrning och samarbeten i Uppsala kommun.....	12
Organisation	12
Ekonomi	13
Samarbete.....	13
Bedömning av genomförbarhet och påverkan på organisationen i Uppsala kommun	13
Risker och möjligheter	13
Generella risker.....	14
Politisk oenighet	14
Tiden	14
Konjunkturen	14
Mediabilden.....	14
Otydlig organisation och ansvarsfördelning	14
Brist på resurser	15
Svagt intresse från marknad och byggherrar.....	15
Logistik och samordning	15
Möjligheter	15
Alternativ eller komplement till Bo- och samhällsbyggnadsexpo.....	16
Alternativa förslag	16
Kontinuerliga mässor och studiebesök	16
Aktiviteter	16
Bo och samhällsbyggnadsexpo och kontinuerliga aktiviteter eller besöksverksamhet	17
Inget Bo och samhällsbyggnadsexpo och inget alternativ.....	17
Förslag.....	17
Rekommendationer.....	17
Referenser:.....	17
Dokumenthistorik.....	18

Inledning

I dag är Uppsala Sveriges fjärde storstad med drygt 220 000 invånare. År 2050 kan Uppsala omfatta 340 000 invånare. Därför behövs det fler bostäder, arbetsplatser, mötesplatser och skolor och mer och snabbare kollektivtrafik. Uppsala är en del av en större och snabbt växande arbetsmarknadsregion i Stockholm-Mälardalen. Det driver på behovet av att Uppsala växer hållbart och genomtänkt.

Uppsala är ett av regeringens prioriterade områden i satsningen på nya hållbara städer och stadsdelar. Denna satsning är en mångmiljardinvestering med fokus på att utveckla hållbarhet i framkant, innovation och nyskapande. För Uppsala betyder det ytterligare två järnvägsspår mellan Uppsala och Stockholm, en ny järnvägsstation vid Bergsbrunna, nya kollektivtrafikstråk och fler bostadsområden i de södra stadsdelarna. För detta har ett avtal tecknats med staten och Region Uppsala, som kallas Uppsalapaketet.

Det är en historisk satsning, med statens långsiktiga stöd. Visionen är innovativa modellområden för hållbart stadsbyggande med unika möjligheter för testbäddar, där nya lösningar prövas i verkliga miljöer. Givet detta är det naturligt att undersöka möjligheter för att visa upp resultaten och dela med sig av erfarenheter till Sverige och resten av världen vid ett samlat tillfälle – en bo- och samhällsbyggnadsexpo.

Förstudien

Bakgrund, syfte och arbetsmetod

Stadsbyggnadsförvaltningen har fått i uppdrag att genom en förstudie undersöka möjligheterna till en bo- och samhällsbyggnadsexpo i södra Uppsala inom ramen för Uppsalapaketet.

Syftet med förstudien är att ge ett underlag för fortsatt arbete.

Destination Uppsala har till denna förstudie fått i uppdrag av Stadsbyggnadsförvaltningen att utifrån ett projektdirektiv planera arbetet och leda en arbetsgrupp bestående av representanter från; Stadsbyggnadskontoret (Claes Larsson, Johanna Wiklander, Marie Nenzén och Gabriella Burel (beställare), Näringsliv och etablering (Ingrid Anderbjörk) samt Kulturförvaltningen (Patric Kiraly). Till förstudien anlitas också en studentmedarbetare (Anna-Sara Johansson, Samhällsplaneringsprogrammet).

Författarna till förstudien har i huvudsak varit Anna-Sara Johansson, Gabriella Burel och Brita Zetterberg Blom. Intervjuer av representanter från tidigare bomässor gjordes av Anna-Sara Johansson.

Denna förstudie är mycket översiktlig men ger indikationer och förslag till inriktningar gällande:

- syfte med en bo- och samhällsbyggnadsexpo
- lämpligt innehåll och tidpunkt
- översiktlig kostnadsbild
- organisations- och samarbetsformer
- risker och osäkerheter.

Förstudien baseras på andra kommuners erfarenheter av att driva Bo och - samhällsbyggnadsexpon eller liknande projekt. Dessa erfarenheter har sedan

behandlats utifrån ett Uppsala perspektiv. De kommuner underlaget baseras på är främst Malmö stad med Bo01 och Linköping med Vallastaden, men även Helsingborg med H22 och Stockholm med Norra Djurgårdsstaden.

Syftet med denna förstudie är att ge underlag för ett inriktningsbeslut om att fortsätta utreda och ta fram underlag för ett eventuellt genomförandebeslut.

Bo- och samhällsbyggnadsexpo kommer i dokumentet att förkortas till kort och gott ”expo”.

Utvecklingen av Uppsala

Enligt Uppsala kommuns stadsbyggnadsidé ska stadsbyggande i Uppsala

- Berika och skapa mervärde
- Stödja innovation och nya lösningar
- Vara realistiskt och utgå från platsens förutsättningar
- Stimulera till engagemang och utveckling
- Förstärka närhet och underlätta möten och rörelse
- Ska associeras med hållbar utveckling

Kulturen är en viktig del av stadsbyggandet. För att Uppsala ska vara tryggt och attraktivt att leva, verka och vistas i måste utvecklingen av kulturen stärkas och vara en självklar del av stads- och landsbygdsutvecklingen.

Bo- och samhällsbyggnadsexpo i Uppsala

Syfte med expo

Huvudsyftet med en bo- och samhällsbyggnadsexpo är att sprida och diskutera kunskap och erfarenheter. Det som visas upp är det som konkretiserats av innovativa koncept, tekniska lösningar, arkitektur m.m. Tillsammans är det en helhet som blir en tidsmarkör för det hållbara samhällsbyggandet samt för andra mål och syften som ska uppnås. Ett exempel är Översiktsplanens mål om att Uppsala ska vara en föregångare i samhällsbyggandet som kan visas upp såväl lokalt som nationellt och internationellt och visas upp genom de konkreta resultaten.

Ett annat syfte med en bo- och samhällsbyggnadsexpo är att en expo i sig utgör en stark drivkraft. Målen och förväntningarna på resultaten blir tydliga, liksom att det finns en tydlig tidpunkt för att bli klar samt att arbetet och leveranserna samordnas till en gemensam målgång.

Ett tredje syfte är att marknadsföra nya områden och därmed bidra till genomförandet av “Uppsalapaketet”. En expo öppnar upp för att testa något nytt inom samhällsbyggnad genom testbäddar. För att väcka intresse behöver en expo innehålla någonting nytt och spännande.

Ett fjärde syfte med en expo i Uppsala är dels att generera en gemensam drivkraft i den aktuella samhällsbyggnadsprocessen dels att skapa ett intresse för marknaden. En av lärdomarna från Vallastaden är att om projektresultatet visas upp för andra än de

involverade ökar drivkraften att åstadkomma något som är värt att visa upp och som blir färdigt i tid (Linköpings kommun s.26). Ett ytterligare femte viktig syfte är att skapa kvarvarande värden som kan visas upp för omvärlden som goda exempel på samhällsbyggnad.

Timing – när bör expo i Uppsala ske?

2029 är ett målår för ett par viktiga händelser. Utgångspunkten är avtalet om Uppsalapaketet och kommunens ambitioner att söka för att vara värd för ett kulturhuvudstadsår. Det är knappt nio år dit beaktat hur pass omfattande åtaganden som avtalet innehåller, men en ovanligt lång tid mätt med tidigare genomförda boexpon inom Sverige. Avtalet om Uppsalapaketet innebär att följande kan stå färdigt 2029:

- Spårväg mellan Bergsbrunna och Gottsunda med en broförbindelse över Fyrisån även för gång- och cykeltrafik
- Ca 3500 bostäder inom de sydöstra stadsdelarna
- Ny stadsdelsnod söder om Nántuna med kontor och viss handel
- Ny social infrastruktur såsom skolor, förskolor, idrottsanläggningar, stadspark
- Nya arbetsplatser i skolor, äldreboenden, affärer, kontor mm

Förutom de avtalskopplade åtagandena enligt ovan planeras följande stå färdigt 2029 i enlighet med beslutade projektdirektiv:

- Ca 1100 bostäder samt omvandlat centrum i Gottsunda
- Social infrastruktur i Gottsunda
- Nya arbetsplatser
- Spårväg mellan Gottsunda respektive Ultuna genom Rosendal respektive Ulleråker upp genom centrum till Uppsala Central

En annan utgångspunkt för val av målår är Uppsalas förberedelse för en eventuell ansökan för att bli europeisk kulturhuvudstad 2029.

Kulturhuvudstadsår

Att ansöka till Kulturhuvudstad år 2029 är en strategisk satsning för Uppsalas långsiktiga utveckling. Europa behöver Uppsala och Uppsala behöver Europa.

Uppsala förbereder en eventuell ansökan till Kulturdepartementet för att bli europeisk kulturhuvudstad 2029. Ett kulturhuvudstadsår som sammanfaller med ett expo kan bli en unik och mångfacetterad tilldragelse. Syftet med en europeisk kulturhuvudstad är att lyfta fram den kulturella mångfalden och gemenskapen i Europa, och bidra till ömsesidig förståelse mellan invånare i Europa. En kulturhuvudstad ska ha ett program som:

- Bygger på kulturellt samarbete i Europa
- Engagerar invånarna i staden och dess omgivning
- Ökar det internationella intresset för området

Bärande principer

Bärande principer för arbetet med en potentiell ansökan för att bli europeisk kulturhuvudstad 2029, en ansökan som idag går under namnet "Between the lines".

- Kulturhuvudstad 2029 ska vara en drivande kraft i Uppsalas utveckling och bidra till en hållbar utveckling av staden och regionen
- Kulturhuvudstad 2029 ska samspela med stadsutvecklingen och särskilt Uppsalapaketet
- Kulturhuvudstad 2029 är ett långsiktigt projekt som inte slutar 2029, det snarare börjar 2029
- Vi behöver hjälpas åt att svara på frågorna kring ökad polarisering, integration, klimatfrågan, den framtida staden. Vi är inte ensamma om dessa utmaningar i Europa, vi behöver hjälp, och vi kan hjälpa.

De viktiga infrastrukturprojekten i de södra stadsdelarna definierar det geografiska fokusområdet för ansökan till att bli europeisk kulturhuvudstad.

Vi vill få hjälp med att utforska vad ”livet mellan husen” betyder i ett projekt så omfattande som detta. Frågor som cirkulerar kring hållbar utveckling är centrala (Social/ekonomisk/klimat). Det är centralt för oss att det är helheten som ska ge ljuskraft, inte de enskilda satsningarna.

Vision

Det som visas upp vid ett expo föregås av en samhällsbyggnadsprocess som sträcker sig över en lång tid och involverar många aktörer. Ett beslut om expo skapar drivkraft och resulterar ofta i ett lösningsorienterat arbetssätt. Det är därför viktigt att visionen bestäms tidigt, att målen är tydliga och uttalade och att man håller fast vid visionen under hela processen.

Visionen bör bära något som är *unik* för Uppsala, för området och för det som ska visas upp som är innovativt. Visionen ska ha bärkraft, *driva riktningen* och vara ledstjärna för processerna och besluten.

Ett uppslag på en vision skulle kunna vara: ”Uppsala Bo- och samhällsbyggnadsexpo är en exponering av bostäder och samhällsfunktioner med människan och naturen - livet – i centrum för den generösa staden”. Hur skulle en sådan vision påverka processen och slutresultatet?

Exponeringsområde och Tema

Avstampet för Bo- och samhällsbyggnadsexpo föreslår vi sker från två övergripande dokument och som är beslutade till dags dato: Översiktsplanen och avtalet, Uppsalapaketet.

För att skapa närhet och mervärde beskrivs flera frågor i översiktsplanen som är viktiga att prioritera i närtid:-

- Fler bostäder - nya bostäder med mångfald i utbudet, i täta blandade miljöer och nära till hållbara transporter.
- Mer plats för ett breddat näringsliv - fler jobb, minst hälften inom kunskapsintensiva näringar.
- Fyra spår till Stockholm - ökad kapacitet på Ostkustbanan med två nya spår, och beredskap för att svara upp mot statliga investeringar.
- Hållbara transporter - prioritera gång, cykel och kollektivtrafik, som tillsammans ska utgöra minst 75 procent av resandet inom staden år 2050.

- Ta tillvara naturen - lyft fram och använd ekosystemtjänster för en bättre miljö, för att berika människors upplevelser och för minskad klimatpåverkan

I Uppsalapaketet finns mer detaljerade beskrivningar på ovanstående prioriteringar. Uppsalapaketet slår fast vikten av att säkerställa kvaliteter och höga ambitioner för exempelvis bostadsutbud, planeringsnormer för hållbara transporter, funktionsblandning och tillgång till kommersiell och offentlig service, klimatneutral energianvändning och anpassning till förändrat klimat. En förutsättning för bostadsåtagandet och som ingår i avtalet är också Ultunalänken, en spårväg med broförbindelse mellan södra staden och de sydöstra stadsdelarna inklusive Bergsbrunna. Uppsalapaketet ger också tidsramarna för genomförandet, då 33 000 bostäder ska stå klart till 2050 samt med hänvisning till nationell investeringsplan och länsplan 2018 - 2029 som innehåller avsatta medel samt ansökningsbara statliga medel för nödvändiga infrastrukturinvesteringar. Inom ramen för statlig medfinansiering har också ett finansieringsavtal tecknats om upp till 50% statlig medfinansiering för Ultunalänken

Området

Exponeringsområdet bör preciseras i samband med att planerna för genomförandet av Uppsalapaketet konkretiseras. Det går dock att haka fast några viktiga element värda att visas upp för världen.

- Två stadsnoder och en förbindelse
- En stadsnod som kommer att omvandlas – Gottsunda.
- En ny stadsnod – söder om Nåntuna (saknar namn i dagsläget)
- Förbindelse – spårväg och cykel- och promenadstråk som går längs boulevarder samt genom vackra naturområden med påtaglig utsikt över natur- och kulturhistoriska arv.
- Ekosystemtjänster i stor skala.

När den Fördjupade Översiktsplanen för de Sydöstra stadsdelarna antagits fyller den en viktig funktion för att ytterligare precisera kvalitetskraven och prioriteringarna för en boexpo.

Tema *Performance*

En boexpo är en uppvisning, något som är värt att besöka, ta del av och diskutera. Många byggaktörer som efter några års byggande väntas visa upp resultatet som har ett bestående värde. En sammanslagning med kulturhuvudstadsår eller att göra kulturen till en väsentlig del av stadsbyggandet leder tankarna vidare till ett engelskt ord som är gemensamt för både bygg- och kulturaktörer: Performance¹. Performance blir den gemensamma nämnaren för allt kreativt arbete inom såväl byggande som konst. Man framför sitt ställningstagande, sitt förhållningssätt, sin ståndpunkt, sin syn. Expo som är någonting temporärt, som upplevs under en bestämd tid på en specifik plats och där deltagarna på olika sätt kan bli en del av det som skapas här och nu. Performance kan bli ett bärande ord för hela stadsbyggnadsprocessen, från planering till avslutad expo för var och envar som deltar. De enskilda insatserna skapar en helhet,

---

¹ **Performance** (*Nordstedts engelska ordbok*) **1** utförande, verkställande; **2** prestation; verk **3** prestanda, prestationsförmåga **4** föreställning; konsert; uppförande; uppträdande; föredrag, framställning, spel. **Performance** (*SAOL*) en bildkonstform där konstnären själv framför verket inför publik.

se även under kapitlet ”Kulturhuvudstadsår, Bärande principer”. Skapande och gemenskap stämmer överens med Uppsalas platsvarumärke.

Målgrupper

Vilka är då målgrupperna och intressenterna för ett event som boexpo? Listan kan göras lång men det går att kategorisera dem i fyra huvudgrupper.

The Performers – detta är processmålgruppen som är delaktiga i själva framförandet och består av staten, akademin, byggaktörerna, kulturaktörerna, andra förvaltningar och bolag, skolor, barn, nästa generation och beslutsfattare

The Visitors – gruppen omfattar besökarna. Det är invånare och verksamma, näringsliv nationellt och internationellt, potentiella uppsalabor, oväntat besök – turister.

The Multipliers – denna målgrupp bidrar till spridning av kunskap och samtal, detta är investerarna, samhällsdebattörer, fackbesökare och andra beslutsfattare.

Övergripande strategier

Bomässan skall skapa ett intresse för ett Uppsala som växer hållbart. För att uppnå detta har fyra huvudstrategier eller insatsområden definierats:

- Definiera och **kommunicera intentionerna** med bomässan
- **Välj platsen**/platserna där intentionerna ska bli förverkligade
- Välj en **lämplig utställningsperiod** och **år**
- Genomför i **samverkan**, internt i kommunen och med externa parter

Kommunicera intentionerna

Uppsala kommuns övergripande intention är att Uppsala ska växa på ett hållbart och attraktivt sätt. För att kommunicera och visa upp avsikterna behöver de brytas ner. Syftet är att målgrupperna skall få kännedom om intentionerna, anse att de är intressanta och viktiga och att de ska få en positiv bild av Uppsala. Tanken är att målgrupperna antingen ska välja att bosätta sig i Uppsala eller kommunicera Uppsala som en förebild i samhällsbyggnadsprocesser. Intentioner som ska kommuniceras är:

- Innovation - Nyttänkande som är affärsmässigt och ekonomiskt genomförbart. Ett expo innebär en möjlighet att visa upp innovativa projekt, både små och stora, med betydelse för den hållbara staden
- Successivitet - Vi vill visa att utvecklingen kan ske successivt och parallellt, dvs samtidigt som boende flyttar in i en del av området kan temporära lösningar finnas på ett annat ställe i väntan på färdigställande. I de temporära lösningarna kan oprövade och nyttänkande lösningar testas på tillfälliga bygglov t.ex. Vi vill kommunicera våra metoder i hur vi utvecklar detta.
- Generositet - Vi vill visa att Uppsala är en generös stad. Att det är möjligt att i byggnadsprocessen skapa mervärden för både nyinflyttade och de som redan bor i området. Vi vill visa att den generösa staden ger plats för livet i och mellan

husen. Vi vill visa att den generösa staden både erbjuder boende och utvecklar kultur och stadsliv. Därmed föreslås uttrycket "Livet i och mellan husen".

- Håll Kunskapen levande – kulturgeografi och historia. Vi vill visa att Uppsala växer på ett hållbart och attraktivt sätt genom att invånarna erbjuds att ta del av stadens historia, dess kulturgeografiska värden och förutsättningar samt att de erbjuds ett rikt kulturutbud. Exempel; Årike Fyris. Livet i och runt Fyrisån. Fyrisån som vattenled idag och igår. Vatten som förenar.
- Kultur – kulturen är en drivande kraft i stadsutvecklingen.
- En blandad stad som förenar – En stad för alla som lyckas förena olikheter såväl inom som mellan stadsdelar. En stad som hänger ihop. Genom detta skapas sociala, tekniska, arkitektoniska och naturbehäftade värden. Vi vill kommunicera/visa våra metoder i hur vi utvecklar den blandade staden.

Välj platsen

Tänkbara platser att visa upp är de sydöstra stadsdelarna och Gottsunda inkluderat spårvägen som utgör förbindelse mellan dessa två noder över områden med höga natur- och kulturhistoriska värden.

- Gottsunda stadsutveckling - utvecklingen av Gottsundaområdet med fler bostäder och verksamheter fram till 2050. En övergripande målsättning är minskad segregation och ökad trygghet och trivsel.
- De sydöstra stadsdelarna - har skapats utifrån en plan med 6 tydliga prioriteringar:
  - Inkluderande, produktiv och livskraftig
  - Resurseffektiv och klimatpositiv
  - Grönskande med karaktärsfull
  - Arkitektur av hög kvalitet
  - Nära natur och omgivande landsbygd
  - Enkel och snabb att detaljplanelägga och bygga på ett ansvarsfullt sätt
- Tvärförbindelsen - som utgör både bokstavligt och metaforiskt en bro mellan tre stadsnoder; Gottsunda centrum och två ännu icke namngivna noder, där den ena ligger vid stationen för pendlare och den andra vid korsningen med den gamla Stockholmsvägen. Längs detta stråk rör sig människor i kollektivtrafik, på cykel eller gåendes. Färden går inte bara genom stadsmiljö utan sträcker sig över vackra naturområden och bjuder på utsikter.

Exempel på andra områden som kan inkluderas till expot är Rosendal, Fyrisån och Ulleråker.

Tiden

Period

Givet läget och intresset för en bo-och samhällsbyggnadsexpo bör en lämplig tidsperiod väljas. Bo01 i Malmö varade expot under 3 månader. Vallastaden höll sitt expo i endast 23 dagar.

År

Valet av år 2029 står för att tvärförbindelsen, spårvägen kan stå klar och tas i drift, liksom att nya stadsdelar står klara kvartersvis med ett innehåll att visa upp utifrån intentionerna samt att kommunen har planer på att ansöka om europeisk kulturhuvudstad för detta år.

Att arrangera de båda evenemangen under samma år skulle ge samordningsvinster, se även under samverkan.

Samverkan

Samverkan både internt inom Uppsala kommun och externt är en viktig strategi för att uppnå ändamålet, men också för att hålla en god ekonomi för eventet.

Intern samverkan inom Uppsala kommun.

En intern samverkan mellan Europeiskt Kulturhuvudstadsåret – om så blir fallet - och boexpo är naturlig i och med att de sammanfaller samma år. Kulturen kan ses som en drivkraft i samhällsbyggandet. Samverkan bör ske tidigt redan vid planering och fortsätta till och med genomförandet av de båda evenemangen. Fördelar med samverkan:

- De kulturella uttrycken kan bli en del i Expot, i bo och samhällsbyggnadsprocessen, med målet att bli en beständig företeelse
- Samordning av delar av den interna organisationen i kommunen
- Samordning av delar av marknadsföring och kommunikation
- Samordning i kontakterna med näringslivet både avseende medverkan och medfinansiering

Hur samverkan ska gå till i praktiken behöver resoneras fram.

Extern samverkan

Att i hög grad samverka med näringslivet, offentliga verksamheter, akademi och civilsamhället är avgörande för framgång i olika moment av planering och genomförande av en Bo och samhällsbyggnadsexpo.

Organisation, ekonomi, styrning och samarbeten i tidigare expon

I nedanstående kapitel redogörs för uppgifter som kommit fram genom intervjuer, protokoll och rapporter.

Organisation vid tidigare expon

Beroende på vad som ingår i expot och vilka uppgifter som projektgruppen eller expobolaget ansvar för kan organisationen se olika ut. För att organisera, projektet ett expo, kan det finnas behov av en organisation för planering, koordinering av byggprocessen, etablering samt genomförande, avetablering och utvärdering, samt kommunikation och marknadsföring.

I både Bo01 och Vallastaden drevs expot i bolagsform med olika ägarformer. Bo01 AB ägdes av en stiftelse och Vallastaden AB var ett helägt kommunalt bolag med tydliga ägardirektiv. Särskilt i Bo01 anses bolagsformen varit gynnsam då högre krav kunde ställas på exploatörer och byggherrar än vad stadsbyggnadskontoret kunde. Kommunens möjligheter att ställa krav kan ha förändrats sedan dess. Fördelarna med bolagsformen är ett effektivare samarbete med andra aktörer, såväl privata som offentliga. Nackdelarna är att det kan uppstå en vi och dem mentalitet mellan expobolaget och den kommunala organisationen, samt att ett nystartat och litet bolag kan vara sårbart då rutiner och inarbetade team saknas från början. I arbetet med Vallastaden fungerade inte arbets- och ansvarsfördelningen optimalt mellan expobolaget och den kommunala förvaltningsorganisationen. Utvärderingen av Vallastaden visar att det fanns brister i projektorganisationen på flera nivåer och att ansvarsfördelning och mandat var otydliga. Det saknades en part som hade kunnat hålla ihop helheten.

Ekonomi vid tidigare expon

Vid studie av tidigare expon har det framkommit att kostnaderna är svåra att jämföra då de inte alltid är redovisade eller tillgängliga och att kostnader för exploateringen inte är tydligt separerade från kostnaden för expot. I Bo01 ritades till exempel detaljplanen av expobolaget och i Vallastaden har bolaget haft skiftande roller under processen; uppdraget har gått från exploatering, till eventbolag, och slutligen en samordnande roll. Expobolaget arrangerade inte bara ett expo. Uppdraget var även att delta i process med detaljplan och bygglov. De första åren arbetade expobolaget bland annat med att marknadsföra projektet och hålla i medborgardialog kring detaljplan. Kostnader redovisas i vissa fall på den kommunala förvaltningen och i vissa fall på expobolaget. Framöver är det framförallt kostnaden för expot som redovisas och inte exploateringskostnader även om det inte går att separera dem helt utifrån tillgängligt material.

Till skillnad mot Vallastaden och Bo01 kommer bo- och samhällsbyggnadsprocessen ändå genomföras i Uppsala oavsett om det blir ett expo eller inte. Därmed är det kostnaden för själva expot som är intressant. Kostnaden för expot beror på dess omfattning, utformning och innehåll. Samtidigt är ett expo starkt relaterat till en bo och samhällsbyggnadsprocess och de bör därmed ses tillsammans som en helhet. Processerna är integrerade. Expot är en marknadsföringskanal som annars måste ersättas av andra marknadsföringskostnader

I bilaga 1 finns en grov redovisning av kostnadsutfallet för Bo01 och Vallastaden. Biljettintäkterna för Bo01 var 36 mkr för 500 000 besökare. För Vallastaden var biljettintäkterna 9 mkr för 75 000 besökare. Det är viktigt att notera att ökade biljettintäkter beror på hur länge expot har pågått och samtidigt innebär ökade kostnader för bland annat personal. Bo01 pågick i fyra månader och Vallastaden i 23 dagar. Hänsyn behöver tas till eventuella kostnadsrisker som forceringskostnader eller merkostnader för tillkommande innehåll utöver planerade.

Finansiering av tidigare expon

Tidigare expon har till största del finansierats med kommunala medel. Byggherrar och kommunala bolag har även bidragit med finansiering. I Bo01 fick mässbolaget 20 mkr av kommunen för att börja med att rita planen men i övrigt var finansieringen av den temporära utställningen beroende av sponsorer. Den permanenta delen finansierades av byggherrarna och byggbolagen. Kostnaden för expot i Vallastaden var budgeterad till 35,7 miljoner enligt kommunstyrelsens protokoll (Kommunstyrelsen 2012). Kostnaden var fördelad mellan kommunen som stod för 10 miljoner, kommunala bolag som stod för 10 miljoner och byggherrar med parter som stod för 15,7 miljoner. Kostnaderna för expot blev högre än förväntat vilket innebar att kommunen bidrog med ca 30 miljoner extra för bland annat gator och torg.

Malmö stads totala kostnad för Bo01 blev cirka 100 mkr enligt en rapport från stadsrevisionen (2002). Linköpings kommuns bidrag till expobolaget blev 46,6 mkr enligt expobolagets redovisning.

Styrning och samarbete, generellt

Ett expo ska vara en stark samordnande kraft och en garant för att utbyggnadstakten håller.

Det finns flera poänger med att arbeta med parallella processer under planering och genomförande: tiden kortas, fler frågor är uppe samtidigt och kan lösas i en helhet på ett bättre sätt än om man arbetar sekventiellt. Samtidigt ökar lärandet över enhetsgränser och förståelsen för varandras ansvarsområden, vilket ger bättre effektivitet och bättre helhetslösningar.

Samarbete lyfts fram som viktigt för att lyckas med ett expo. Det krävs ett stort engagemang från både politiskt håll och tjänstepersoner. Att hämta in information och erfarenheter från andra är av stor vikt och att ta råd av personer som vågar vara kritiska. Det bör finnas en väl förankrad idé och en röd tråd genom hela projektet. En av respondenterna föreslår ett råd som stämmer av årligen att projektet är på rätt väg.

Förslag på organisation, ekonomi, styrning och samarbeten i Uppsala kommun

Organisation

Baserat på information från andra kommuner föreslås expot drivas inom den kommunala förvaltningsorganisationen nära de samhällsbyggnadsprojekt som berörs av expot. Fördelar är en tydligare ansvarsfördelning samt förenklad kommunikation

vertikalt och horisontellt inom organisationen och att det är organiserat i en inarbetad organisation. För ett tydligt ledarskap föreslås en mässgeneral som leder och samordnar projektet. En permanent organisation bör etableras som direktrapporterar till kommunstyrelsen för att hålla samman helheten från idé till genomförande. Organisationen bör vara väl förankrad och synkroniserad med berörda nämnder och förvaltningar.

Det bör dock undersökas om bolagsformen skulle vara bättre ur sponsorsynpunkt eller om det påverkar möjligheter att ta del av externa medel m.m. Det är viktigt att i exploateringsavtal och markanvisningsavtal möjliggör effektiva ansvars- och samarbetsformer för expot oavsett organisationsform.

Ekonomi

Historiska kostnader för tidigare expon får så här långt utgöra indikatorer för kostnadshärad, men det bör göras en specifik kostnadskalkyl för ett expo i Uppsala i samband med att man bestämmer tid och omfattning.

Kostnaden för ett expo bör ses i förhållande till nyttan för själva exploateringsprojektet men också i förhållande till nyttan för hela Uppsala kommun samt delaktiga byggaktörer. Ett lyckat expo kan antas komma att sätta sin prägel på och skapa ett intresse för hela Uppsala under flera år efteråt. Alternativa marknadsföringskostnader för att uppnå den försäljningsvolym som förväntas genereras av en Bomässa bör även utredas.

Samarbete

Under planeringstiden föreslås initialt bemanningssamarbete inom kommunorganisationen, jämför planer inför en eventuell ansökan till Europeisk Kulturhuvudstad 2029.

Gällande samarbete se också under kapitlet om Övergripande strategier.

Bedömning av genomförbarhet och påverkan på organisationen i Uppsala kommun

Finansiering av projektet är avgörande för genomförbarheten. Det finns redan kompetens inom kommunen för att genomföra stora evenemang: Destination Uppsala besitter den kompetensen.

De andra kommunerna som har genomfört expon har upplevt att expot har påverkat organisationen på olika sätt. Några exempel på detta är att arbeta med parallella processer och nya sätt att samarbeta med byggherrar.

Risker och möjligheter

Nedanstående risker och möjligheter är baserade på genomförande intervjuer.

Generella risker

Att anordna ett expo har visat sig kräva ett stort engagemang från både politiskt håll och från tjänstepersoner. De generella risker som identifierats är följande:

Politisk oenighet

I utvärderingen av Vallastaden lyftes vikten av en politiskt beslutad vision fram, med ambition att flytta gränser för samhällsbyggandet. Genom intervjuerna har det framkommit att politisk enighet är viktigt för att lyckas med en bo- och samhällsbyggnadsexpo. Projektet behöver ha en bred förankring i politiken så att inte ett maktskifte påverkar projektets omfattning eller inriktning. Kommunal rådighet över marken är en fördel.

Tiden

Tidsplanen har förändrats både när det gäller Bo01 och Vallastaden. I fallet med Bo01 handlade det om politiska beslut på EU-nivå och i fallet med Vallastaden på att kunna visa fler bostäder. Vid stora projekt som bo och -samhällsbyggnadsexpon finns det alltid en risk att yttre och inre faktorer påverkar projektet och att det då gäller att ta ställning till om tidsplanen ska hållas till varje pris eller om det är bättre att flytta fram projektet för att vänta in marknaden, infrastrukturprojekt eller vad det nu kan vara.

Konjunkturen

Konjunkturen påverkar projekten i stor utsträckning.

Mediabilden

Projekt som finansieras med kommunala medel riskerar att få en negativ mediabild. I fallet med Bo01 har mediabilden påverkat projektet på ett mycket negativt sätt från start. Den skapade en motvilja för projektet hos allmänheten i ett tidigt skede och försvårade även finansieringen av projektet och att få byggherrar intresserade. Genom att bjuda in till medborgardialog i ett tidigt skede och att kommunicera med allmänheten och media under hela projektet kan risken minska för att mediabilden blir negativ. Det är viktigt att kunna argumentera för att ett expo är angeläget och att Uppsalaborna kommer att gynnas av projektet. Flera av respondenterna tar upp vikten av att bygga miljöer för allmänheten och inte bara för de boende. Att satsa på de offentliga miljöerna bidrar till att området lockar besökare från andra delar av staden. Det vore fördelaktigt att få Uppsalaborna positiva till projektet innan kommunen går ut till externa parter och andra målgrupper. Därmed bör expot byggas upp av delprojekt och aktiviteter i hela Uppsala som avslutas med själva expot. Ingen stadsdel får bli bortglömd. Timingen för delprojekt och aktiviteter är viktig, förslagsvis bör expo-relaterade initiativ börja synas i det aktuella området och dess närområden två år innan expot.

Otydlig organisation och ansvarsfördelning

För att minska risken för oklarheter är det viktigt med en väl fungerande och kraftfull projektorganisation med tydlig ansvarsfördelning och ledarskap på olika nivåer. I fallet med Vallastaden upplevde de inblandade att det saknats en tydlig projektorganisation inom miljö och samhällsbyggnadsförvaltningen (Linköpings kommun s.52). Det

uppstod även en otydlighet i kommunstyrelsens uppdrag till expobolaget. Det var inte helt klart om expobolaget skulle ansvara för själva expot eller för hela utvecklingen av Vallastaden (Linköpings kommun s.40). Det uppstod dessutom en otydlig ansvarsfördelning mellan expobolaget och miljö och samhällsbyggnadsförvaltningen (Linköpings kommun s.69). Även att det nystartade expobolaget saknade rutiner från början. Några av dessa problem förklaras med att det var svårt att i förväg veta hur processen skulle se ut. Därmed är tydlighet viktigt.

Brist på resurser

Det är viktigt att säkerställa att projektet får de resurser som krävs. I Vallastaden upplevde både Miljö och samhällsbyggnadsförvaltningen och expobolaget att de i perioder inte haft de resurser som behövts. En risk med ett expo är att flera nyckelpersoner inom projektet kan välja att lämna uppdraget. I Vallastaden blev detta en utmaning för de som var kvar i projektet. Finansieringsmodellen i Bo01 innebar att mässbolaget själva fick söka sponsorer vilket var tufft med tanke på mediabilden. Det hade varit en fördel om finansieringen stod klart i ett tidigt skede av projektet. Det är viktigt att kompetensen säkerställs i alla led, både när det gäller kommunens sida, byggherrar med arkitekter och expobolaget. I Bo01 ansågs det vara en fördel med kompetens inom arkitektur och samhällsbyggnad i expobolaget. För att säkerställa att kompetensen stannar kvar i projektet så gott det går under hela projekttiden föreslås någon form av morot.

Svagt intresse från marknad och byggherrar

Det finns inga garantier att ett expo bidrar till att skapa intresse för byggherrar. Snarare kan ett expo verka avskräckande om kravspecifikationen och kostnaden är större än vid ett vanligt exploateringsprojekt (Linköpings kommun s.43). I Vallastaden var intresset svagt inledningsvis och lockbeten användes. Här har det geografiska läget en betydelse som troligtvis är gynnande för Uppsala men även hur marknaden ser ut.

Logistik och samordning

Tidsbristen kan innebära att många aktörer behöver arbeta parallellt och samsas på en liten yta.

En utvärdering av Vallastaden (Svefa 2018) har visat att byggherrarna upplevt stora utmaningar inom logistik och samordning, kravställning och ekonomi. Synpunkter som framkommit är att små marktilldelningar, många aktörer och kort om tid inneburit problem med logistik och samordning. De har också upplevt att kommunens krav varit för strikta och inte öppnat upp för alternativa lösningar. Under byggprocessen och även under ett expo blir byggvolymen en frågeställning. Genom att bädla för att kommunicera de bärande principerna och att koordinera utveckling i olika tidsperspektiv kan risken fördelas. Fördelaktigt för Uppsala är att det redan idag finns ett bygglogistikcenter som planerar, samlastar och levererar varor till byggprojekt.

Möjligheter

Ett expo innebär många möjligheter, som att skapa ett intresse för Uppsala och att påverka samhällsbyggnadsprocessen och marknaden. Lärdomar från Vallastaden är att om projektresultatet visas upp för andra än de involverade ökar drivkraften att

åstadkomma något som är värt att visa upp och att bli färdig i tid (Linköpings kommun s.26). Både Vallastaden och Bo01 anses ha påverkat marknaden och samhällsbyggnadsprocessen i respektive kommun. Bo01 blev ett startskott på ett bra arbetssätt mellan staden och byggherrarna som används än idag. Genom Bo01 infördes flera parametrar som det har arbetats vidare med efter mässan, till exempel grönytefaktor. I Vallastaden blev expot en drivkraft för att göra saker på ett nytt sätt. En tydlig deadline tvingade fram engagemang och parallella processer. Det blev även lättare att säkerställa kvaliteten på de olika byggprojekten. Området fick en stark identitet som ökade efterfrågan på bostäder. Däremot är det enligt utvärderingar inte säkert att byggherrar blivit mer intresserade.

Ett expo innebär en möjlighet att flytta gränser i samhällsbyggandet, att testa något nytt och lösa problem när de uppstår, att inte planera in i minsta detalj. För att det ska vara intressant för besökare måste det innehålla någonting som inte testats förut; genom att skapa en testbädd kan i vissa fall undantag göras från Plan och bygglagen.

Ett expo öppnar upp för att bjuda in forskare och studenter i processen. En möjlighet är att ta vara på att Uppsala är en studentstad och skapa projekt/samarbeten tillsammans med SLU och Uppsala universitet där studenter får vara med och utforma delar av de nya stadsdelarna. En arkitektävling där de bästa förslagen används är en möjlighet. Det innebär en möjlighet att tänka utanför ramarna och gå utanför den vanliga samhällsbyggnadsprocessen.

Alternativ eller komplement till Bo- och samhällsbyggnadsexpo

Alternativa förslag

Kontinuerliga mässor och studiebesök.

Ett alternativ till ett expo är en kontinuerlig besöksverksamhet. Det skulle innebära lägre kostnader än för ett expo. I Norra Djurgårdsstaden har det inte ansetts finnas något behov av en mässa på grund av att intresset varit stort för området både från byggherrar och besökare på grund av den höga ambitionsnivån när det gäller hållbarhet. Stockholm stad arbetar sedan flera år tillbaka med besöksverksamhet i form av guidade turer. Utgångspunkten är Stockholms stads vision om en hållbar stad för alla. Besöksverksamheten riktar sig främst till grupper som studerar eller arbetar med stadsutveckling. Under 2018 tog staden emot 630 grupper med över 12 000 besökare. Den geografiska spridningen på besökarna är stor; under 2018 var det besökare med cirka 80 nationaliteter. Besöksverksamheten betalas av respektive projekt. Från och med andra kvartalet 2020 kommer en kostnad på 5000 kronor per grupp att tas ut, med undantag för exempelvis studenter.

Aktiviteter

Ett alternativ till expo som passar in på temat performance kan vara att arrangera aktiviteter för medborgare och besökare i Uppsala och på så sätt skapa ett intresse för platsen. Det kan röra sig om konstutställningar, karnevaler, musik, tävlingar eller andra events som lockar besökare till Södra staden. För att lyfta ett område som ska bebyggas kan det vara bra att marknadsföra området före projektstart så att området

förknippas med något positivt redan innan byggherrar är med i bilden. I Stockholm är Nobelberget ett exempel där kulturverksamhet startades några år före projektet och som området fortfarande associeras med. Det kan röra sig om olika event som skapar kännedom om platsen och skapar "place branding". Genom att använda tekniska lösningar kan ett expo även utföras digitalt genom exempelvis VR-glasögon. Det kan vara ett sätt att skapa ett intresse av eller får en känsla av en plats i det skede den endast existerar digitalt.

Bo och samhällsbyggnadsexpo och kontinuerliga aktiviteter eller besöksverksamhet

Ett annat alternativ är att satsa på ett expo men samtidigt anordna besöksverksamhet och/eller olika aktiviteter.

Inget Bo och samhällsbyggnadsexpo och inget alternativ.

Utan varken ett expo eller någon form av aktivitet eller besöksverksamhet skulle det innebära en vanlig samhällsbyggnadsprocess.

Förslag

Rekommendationer

En bo och samhällsbyggnadsexpo förväntas skapa kvarvarande värden som blir gynnsamma för kommunen som helhet och genererar spridningseffekt. Att anordna ett expo i Uppsala kan få stor betydelse för samhällsbyggnadsprocessen och intresset för Uppsala.

Ett inriktningsbeslut om expo bör tas skyndsamt. Det skulle säkerställa att valt år inte sammanfaller med samtidig expo i annan stad. Det skapar också en tydlighet i det fortsatta arbetet med Uppsalapaketet inte minst med de första exploateringsprojekten. Ett expo blir en samlande och drivande kraft i skapandet av de nya sydöstra stadsdelarna.

Ett fördjupningsarbete rekommenderas för att ta fram en omfattningsbeskrivning samt budget och finansiering.

Referenser:

Alvin Å (2017). Bomässan blir dyrare än beräknat. Linköping: Corren

Anderstig C och Nilson J (2005). Bo Noll Ett- samhällsekonomiskt sett. Malmö: Inregia AB på uppdrag av Malmö stad.

Bergh A och Karlsson M (2001). Den kompakta majoritetens bomässa. Malmö: Timbro syd. Rapport nr 3 7/3-01.

Kommunstyrelsen (2012). Sammanträdesprotokoll. Linköping: Linköpings kommun. Diarienummer: KS 2011-537.

Kommunstyrelsen (2012). Linköpings Bo 2016. Linköping: Linköpings kommun.

Diarienummer: KS 2012-234

Linköpings kommun. Vallastaden. Vad har vi lärt oss hittills? Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen.

<https://www.vallastaden2017.se/wp/custom/uploads/2018/12/Vallastaden-utv%C3%A4rdering-CaseLab-2018.pdf> (Hämtad 2019-12-05)

Malmö stad stadsrevisionen (2002). Bo01Bostadsmässa i Malmö. Malmö: Stadsrevisionen.

Personlig kommunikation:

Liljedahl, Magnus. Tidigare projektledare på Mark- och exploateringsavdelningen i Linköping. 2019. Intervju 2 december.

Persson, Agneta. Tidigare mässplanechef Bo01. 2019. Intervju 27 november.

Dokumenthistorik

Version	Utförda förändringar	Skapat datum	Skapad av	Godkänt datum	Godkänd av
		ÅÅÅÅ-MM-DD		ÅÅÅÅ-MM-DD	

Förvaltning eller nämnd eller enhet
Projektdokument

Diarienummer:
KSN-2020-02456

Projekt Europeisk kulturhuvudstad & Bo-och samhällsbyggnadsexpo 2029		
Handläggare Patric Kiraly & Gabriella Burel	Dokument beslutat ÅÅÅÅ-MM-DD	Version 12

2029: Gemensam planering av Bo- och stadsbyggnadsexpo samt Europeiskt Kulturhuvudstadsår

Innehåll

1	Grundläggande information	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Vision	3
1.3	Syfte.....	5
2	Intressenter, målgrupper och finansiering.....	5
2.1	Intressenter	5
2.2	Målgrupper	6
3	Mål.....	6
4	Kopplingar till andra projekt och verksamheter.....	7
5	Risker och möjligheter	7
6	Budget	10
6.1	Övergripande	10
6.2	Finansiering.....	10
7	Tidplan.....	11
8	Styrgrupp.....	11
9	Referenser och bilagor	12

1 Grundläggande information

1.1 Bakgrund

Fram till år 2050 kan Uppsalas befolkning ha vuxit från dagens 220 000 till 350 000 invånare – omkring 60 procent. Utmaningarna i detta inger respekt. Framtiden kräver stora satsningar på bostäder och arbetsplatser, logistik och transport, utbildning och barnomsorg, parker och idrottsytor. Arbetet för att kunna möta behoven pågår redan idag på flera av kommunens förvaltningar.

Utmaningarna i utvecklingen är stora - inte bara sett till omfattningen. De nya stadsdelar som planeras för att möta tillväxten kan inte se ut som gårdagens eller ens dagens. De måste byggas för en ny tid med nya förutsättningar, krav och utmaningar. På samma gång måste de nya stadsdelarna bli trivsamma, jämställda, attraktiva, sociala och glädjefyllda, eftersom hundratusentals Uppsalabor växer upp och får sin världsbild formad i och omkring dem.

För att nå målen krävs en kraftfull framåtdrift och en energisamling som kan upprätthållas under många år – potentiellt genom både konjunkturväxlingar och majoritetsbyten. Det kräver också ett nytänkande av ett nytt slag och att hela staden tar ansvar för och bidrar i vägvalen.

Genom att gifta samman olika projekt med delvis olika målsättningar finns det nu möjlighet att hitta och kanalisera de krafter som krävs – inte bara genom att arbeta fram mot målen, utan också genom att fokusera på och utveckla stadsutvecklingsprocessen under flera år framöver. Projekten är värdskap för det europeiska kulturhuvudstadsåret och Bo- och samhällsbyggnadsexpo – båda 2029.

1.2 Vision

När arbetet tas vidare ska en tydlig vision för projekten formuleras, både separata visioner och en gemensam som stipulerar hur projekten kan samverka och utveckla stadsbyggnaden, staden, kulturlivet och det demokratiska inflytandet.

Att bygga en ny stad, med fokus på både husen och livet mellan dem, innebär långt större frågor än de som ryms inom en enskild förvaltning. Det här är ett arbete som kräver *all hands on deck* för kommun och övrig offentlig sektor, för näringsliv, för civilsamhälle och för privatpersoner. Det gör samordning och gemensam framdrift av ovan nämnda projekt till en potentiellt välnärd grogrund för de nya idéer och lösningar som vi söker.

Hur ser det ut när man i planeringsprocessen lämnar utrymme för det tillfälliga och det successivt växande? Hur skapar vi en gradvis tillväxt och utveckling som ger förutsättningar även under utbyggnadsfasen?

Kan vi med dessa perspektiv och dagens samlade erfarenheter ge den noggrant planerade ytan från kartor och planer möjlighet att organiskt och mänskligt förvandlas till en plats?

I dagens stadsplanering finns ambitionen att återföra det tillfälliga, det sociala, det kulturella och det mänskliga i stadsbyggandet. Det innebär en ödmjukhet gentemot det faktum att stadsdelen främst formas av människorna som lever i den och att de myndigheter som skapar förutsättningarna har – och bör ha – begränsad kontroll över vad som sker.

Den här riktningen spåras tydligt i de idémässiga förarbetena till två viktiga projekt, som båda pekar framåt mot det nya Uppsala: Dels ansökan om att Uppsala blir europeiskt kulturhuvudstadsår 2029, dels ett planerat Bo- och samhällsbyggnadsexpo alternativt Plusstad (2029) eller Världsutställning (2030).

- **Bo- och stadsbyggnadsexpot har som** mål att visa upp sådant som gjorts i arbetet mot de nya stadsdelarna när utbyggnaden redan kommit en bit på vägen. Genom att arbeta mot ett tidsatt stadsbyggnadsexpo sätter kommunen både ambitionsnivå och målnöje för arbetet och inte bara driver på vad som görs, utan också att det håller en kvalitet som efterfrågas. Evenemangets syfte är att inspirera och rikta sig framåt mot den nya stad som växer i de södra stadsdelarna.

Under arbetet med att undersöka möjligheterna med ett expo har nya möjligheter dykt upp – regeringens satsning på Plusstadskonceptet. Här kommer en stad vartannat år att utses till Plusstad, med ett finalevent i form av en världsutställning 2030. Det finns skarpa förslag på att Uppsala antingen ansöker om att bli den sista plusstaden 2028 om att delta i världsutställningen 2030. Det är rimligt att Uppsala med sina ambitioner och prisuppmärksammade arbete de senaste åren bär detta ansvar vidare och bidrar till en nationell och lustfylld kraftsamling för en värdefull världsutställning.

Oavsett om det beslutas om att Uppsala kommun ska arbeta för en stadsbyggnadsexpo i egen regi, Plusstadsvärdskap eller en världsutställning, samspelar ett sådant projekt mycket väl med ett kulturhuvudstadsår – före, under och efter projektet.

- **Kulturhuvudstadsåret** arbetar vidare på den viktiga målbilden som beskriver vad Uppsala ska vara 2029 och efter: En stad där kulturen har en tydlig och viktig plats i utvecklingen av staden och i dess invånares liv. Blir Uppsala kulturhuvudstad skapas nya förutsättningar i och med att året innebär en ekonomisk möjlighet att satsa på nyskapande. Även detta projekt syftar tydligt framåt och bidrar till nyskapande och framåt drift, genom att stimulera till nyskapande, utveckling och samverkan.

Gemensamt för båda projekten är därmed en tydlig framåt drift. Båda stimulerar och driver på nyskapande och faktisk produktion.

Långsiktiga vinster oavsett utfall

Projektet som nämns i detta dokument beror alla på ett antal variabler. Ansökningarna är konkurrensutsatta och tävlingsförfaranden ingår, vilket gör det omöjligt att vara säker på utfallet.

Målsättningarna är dock fasta och det arbete som sker har som syfte att skapa framåt drift som kan tas om hand även om samtliga ansökningar avslås. Målet är att

skapa långsiktiga värden, samarbeten och synergier mellan förvaltningar och organisationer för ett hållbart, starkt och levande Uppsala.

En stor möjlighet i arbete med frizoner

En av kommunens viktigaste roller i såväl boexpo och kulturhuvudstadsår är att skapa förutsättningar för medborgare och företag att kunna utveckla idéer till nya och innovativa koncept eller produkter. Ett beprövat sätt att tillföra extra drivkraft till affärsmässiga innovationer och kreativt skapande är att införa lättnader och anpassningar i olika typer av regelverk.

Plan- och bygglagen ger sådana möjligheter, men även andra regelverk behöver studeras och utvärderas i detta avseende. I det fortsatta arbetet fram till ansökan ingår därför att identifiera lämpliga frihetsgrader och frihetszoner som kan tillämpas. Arbetet ska bedrivas samordnat med kommunens näringsliv, universitet, kreativa näringar, jordbrukssektor och andra.

1.3 Syfte

Syftet med den gemensamma planeringen av båda projekten är att stärka, samordna och kanalisera den framåt drift som skapas i planeringen av både ett Bo- och stadsbyggnadsexpo och ett europeiskt kulturhuvudstadsår.

Båda projekten är, för Uppsala kommun, verktyg för att skapa en hållbar stad och förverkliga de visioner som finns. Projekten bildar tillsammans en helhet – en tidsmarkör för det hållbara samhällsbyggandet med de södra stadsdelarna som fallstudie.

Uppsala ska vara en föregångare såväl lokalt som nationellt och internationellt och visas upp genom konkreta resultat. Båda satsningarna siktar på att skapa kvarvarande värden och långsiktiga effekter. Båda projekten kräver också ett intensivt samarbete på olika nivåer och tvärs över olika sektorer.

2 Intressenter, målgrupper och finansiering

2.1 Intressenter

Processmålgruppen är delaktiga i framförandet av de olika delar av programmet och består framförallt av olika aktörer inom stadsbyggnad, hållbarhet och kultur.

Intressenter finns på såväl europeisk, nationell, regional och lokal nivå och för Uppsala är universiteten och det privata näringslivet särskilt viktiga potentiella partners i projektet.

Ett viktigt perspektiv som ska bäras i arbetet är omlandet, för att stärka fokus på stadens, tätorternas och landsbygdens ömsesidiga beroende och samspel.

Ett europeiskt samarbete måste integreras i ECOC: s kulturprogram. Media och organisationer för destinationsmarknadsföring kommer spela en viktig roll för att nå ut mot potentiella besökare, internationella och nationella.

2.2 Målgrupper

För Bo- och stadsbyggnadsexpo har målgrupperna i förstudien definierats i tre grupper. Denna definitionsmodell är även i hög grad relevant för kulturhuvudstadsåret.

- The Performers – detta är processmålgruppen som är delaktiga i själva framförandet och består av staten, akademien, byggaktörerna, kulturaktörerna, andra förvaltningar och bolag, skolor, barn, nästa generation och beslutsfattare
- The Visitors – gruppen omfattar besökarna. Det är invånare och verksamma, näringsliv nationellt och internationellt, potentiella uppsalabor, oväntat besök – turister.
- The Multipliers – denna målgrupp bidrar till spridning av kunskap och samtal, detta är investerarna, samhällsdebattörer, fackbesökare och andra beslutsfattare.

Målgruppssynergier

Tillsammans överlappar projektens målgrupper på flera sätt, men de delprojekt som kan bli frukten av en gemensam planering öppnar för att nå och attrahera ytterligare målgrupper. Uppsala kommun har exempelvis behov av att attrahera talang och viktiga yrkesgrupper – ett mål som kunde hjälpas av rätt utformade gemensamma projekt i gränslandet mellan stadsplanering, kultur och näringsliv. I dessa projekt finns även stora möjligheter att nå ut till och samarbeta med näringsliv och intressanta organisationer, nationellt och internationellt.

3 Mål

De viktiga infrastrukturprojekten i de södra stadsdelarna inom ramarna av Uppsalapaketet som investeringspaket i mångmiljardklassen definierar det geografiska fokusområdet för såväl bo- och samhällsexpo samt ansökan till att bli europeisk kulturhuvudstad.

Det finns ett tydligt syfte med att planera en bo- och samhällsexpo i Uppsala. Följande effektmål identifieras:

- Att sprida och diskutera kunskap och erfarenheter. Det som visas upp är det som konkretiserats av innovativa koncept, tekniska lösningar, arkitektur med mera
- Ett expo i sig utgör en stark drivkraft. Det finns en tydlig tidpunkt för att bli klar samt att arbetet och leveranserna samordnas till en gemensam målgång.
- Genom att marknadsföra nya områden bidra till genomförandet av Uppsalapaketet.
- Att generera en gemensam drivkraft i den aktuella samhällsbyggnadsprocessen dels att skapa ett intresse för marknaden.
- Ett ytterligare femte effektmål är att skapa kvarvarande värden som kan visas upp för omvärlden som goda exempel på samhällsbyggnad.

Den centrala frågan i ansökan till att bli europeisk kulturhuvudstad är hur Uppsala får kultur att bli en drivande kraft i stadsutvecklingen. På lång sikt förväntas projektet uppnå följande övergripande effektmål:

- Kulturhuvudstad 2029 är en drivande kraft i Uppsalas och Mälardalens utveckling och bidra till en hållbar tillväxt av staden och regionen för dess medborgare, näringsliv och besökare.
- Kulturhuvudstad 2029 samspelar med stadsutvecklingen och särskilt med Uppsalapaketet.
- Kulturhuvudstad 2029 är ett långsiktigt projekt som inte slutar 2029, det snarare börjar 2029
- Uppsalas offentliga aktörer, näringsliv, medborgare och civilsamhälle behöver tillsammans söka svar på frågor kring ökad polarisering, integration, klimatfrågan och den framtida staden. Uppsala är inte ensam om dessa utmaningar i Europa: Uppsala behöver hjälp, och Uppsala kan hjälpa.

4 Kopplingar till andra projekt och verksamheter

Några europeiska kulturhuvudstadsår har tidigare arrangerats i Sverige, det senaste i Umeå 2014. Det är i arbetet viktigt att dra lärdomar från tidigare projekt och att skapa synergier där det går. Generellt sett visar erfarenheterna från den att det är ett mycket omfattande åtagande. Det är en process som sträcker sig över flera år och kräver avstämning mellan flera olika verksamheter och projekt. Arbetet ska drivas i en mycket hög takt tillsammans med många aktörer. Utan att ha ambitionen att vara komplett listas härunder ett antal viktiga styrdokument och referensprojekt:

- Agenda 2030, EU New Green Deal, EU kulturpolitik, med mera
- Mål och Budget, klimatområdet, näringslivsprogram, kulturpolitiskt program, besöksnäringsstrategi, med mera
- Översiktsplan, avtalet med staten och FÖP Rosendals, Ulleråker, Södra Åstråket, Gottsunda, Bergsbrunna, med mera
- Projektdokument Konstmuseum, Kulturhuset, Konst- och arkitekturfestival, med mera
- Landsbygdsprogram för Uppsala kommun
- Universitet 2050
- Referensprojekt:
  - Uppsala 2014,
  - Europeiska kulturhuvudstäder: Umeå2014, Tartu, Aarhus, Rijeka och Galway 2020, Matera, Leeuwaarden
  - Bomässa Helsingfors H22

5 Möjligheter och risker

Möjligheter

Såväl ett Bo- och samhällsexpo som ett europeiskt kulturhuvudstadsår skapar enorma möjligheter för Uppsala kommun. Det handlar självklart om viktig uppmärksamhet och marknadsföring både nationellt och internationellt, men också om att skapa en korsbefruktnings av projekt och processer som innebär värden långt bortom projekten.

- **Internationellt intresse:** Båda projekten skapar ett internationellt intresse för Uppsala och påverkar samhällsbyggnadsprocess och marknad. Uppsala kan attrahera boende, företag och forskning.
- **Stärka kulturlivet:** Ett kulturhuvudstadsår innebär ett utmärkt tillfälle att stärka och vässa stadens kulturliv och på allvar låta kulturen ta plats i stadens utveckling. Det rör allt från att involvera internationella namn, stimulera kulturellt skapande och nå ut med kvalitetskultur i bredare grupper.
- **Samla krafter mot samma mål:** Projekten innebär båda samlande krafter med möjlighet att flytta gränser inom samhällsbyggandet, att hitta nya lösningar och lösa problem när de uppstår.
- **Involvera invånare och civilsamhälle:** I projekt inom ramen för både kulturhuvudstadsår och expo kan invånare och civilsamhälle tillåtas att ta del. Det ger utmärkta tillfällen att på djupet undersöka vilka som vill, kan och får ta del i stadsutvecklingsprojekten.
- **Ny teknik i stadsbyggandet:** Att använda digital teknik och AI i utforskandet av hur stadens rum tar form och befolkas kan utforskas i tvärdisciplinära projekt, både inom ramen för kulturhuvudstaden, akademi och stadsbyggnadsprocess.
- **Involvera universitetsvärlden:** Projekten innebär utmärkta möjligheter att bjuda in forskare och akademiker nationellt och internationellt i olika projekt. En viktig möjlighet är att ta vara på att Uppsalas båda universitet och skapa projekt/samarbeten tillsammans med SLU och Uppsala universitet.
- **Utveckla förmågan att samarbeta:** Projekten innebär av nödvändighet ett strukturerat, professionellt och effektivt samarbete inom kommunen och mellan kommunen och andra aktörer. Detta kommer att förändra Uppsala till det bättre.

Risker

Att anordna ett större expo och kulturhuvudstadsår har visat sig kräva ett stort engagemang från både politiskt håll och från tjänstepersoner. Det finns ett antal risker att ta hänsyn till.

- **Styrning:** För att minska risken för oklarheter är det bland annat viktigt med en väl fungerande, kraftfull och agil projektorganisation med tydlig ansvarsfördelning och ledarskap på olika nivåer. Projekten behöver ha en bred politisk förankring.
- **Projektorganisation:** En risk är att nyckelpersoner inom projektet lämnar sina uppdrag under projektperioden. Det är viktigt att kompetensen säkerställs i alla led, både från kommunens sida, inom ett eventuellt expobolag och hos övriga partners och intressenter.
- **Timing:** Vid stora projekt finns det alltid en risk att yttre och inre faktorer påverkar projektet. Det gäller då att ta ställning till om tidsplanen ska hållas till varje pris, eller om det är bättre att flytta fram projektet för att vänta in marknaden, infrastrukturprojekt, et cetera.
- **Budget:** Det är viktigt att säkerställa att projektet får de resurser som krävs. Konjunkturen påverkar i stor utsträckning. Det är viktigt att identifiera minst en högprofilerad sponsor tidigt eftersom det kan ge ett incitament för andra att följa. Det är rekommenderat att söka medel från *Europeiska regionala utvecklingsfonden* under åren innan själva kulturhuvudstadsåret.
- **Kommunikation och marknadsföring:** Stora projekt med kommunal finansiering riskerar att få en negativ mediebild. Att bjuda in till

medborgardialog och samverkan i ett tidigt skede och att kommunicera med allmänheten och media under hela projektet kan minska risken för en negativ bild.

6 Budget

6.1 Övergripande

Kostnaderna för att ta fram ansökan för kulturhuvudstadsår samt bo- och samhällsbyggnadsexpo eller Plusstad beräknas till cirka 500 000 kronor. Dessa kostnader ryms inom föreslagen ekonomisk ram för kommunstyrelsen och kulturnämnden.

Den totala kostnaden för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår 2029 beräknas till 260 miljoner kronor. Den totala kostanden för ett eventuellt genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo/Plus-stad beräknas till cirka 200 miljoner kronor. I genomförandet av projekten ska samverkan och samfinansiering med relevanta parter säkerställas. Medfinansiering kan komma från exempelvis EU, staten, region Uppsala, näringslivet och andra intressenter.

Uppsala kommuns kostnad för ett eventuellt genomförande av kulturhuvudstadsår beräknas till 70 miljoner kronor. Uppsala kommuns kostnad för genomförande av bo- och samhällsbyggnadsexpo beräknas till 45–100 miljoner kronor beroende på omfattning, organisation och finansieringsmodell.

Således handlar det om, för bägge projekten om en kostnad för kommunen på 115–170 miljoner kronor för åren 2025–2030 där merparten av kostnaderna beräknas uppstå år 2028.

6.2 Finansiering

I genomförandet är extern medfinansiering nödvändig för att Uppsala kommun ska kunna stå värd för de båda evenemangen.

Exempel på potentiella medfinansierare är universitet och högskolor, kulturinstitutioner, bygg- och fastighetssektorn, näringsliv och civilsamhälle. Samverkansparter och medfinansierare finns på lokal, regional, nationell såväl som på europeisk nivå.

I genomförandet av projekten ska därmed samverkan och samfinansiering med relevanta parter säkerställas, liksom att planeringen och genomförandet utförs på ett hållbart och kostnadseffektivt sätt.

6.3 Samverkan och samarbeten

Ett nav som Uppsalas ansökan om att bli kulturhuvudstad 2029 kretsar kring kan sägas vara att identifiera, skapa och stärka synergier, samarbeten och positiva effekter i den växande staden. I det har vi identifierat att arbetet kräver ett långsiktigt djupt samarbete med regionens näringsliv.

Ett lyckat genomförande kräver rätt förutsättningar för olika parter att bidra och delta för utifrån sina olika behov. Olika branscher, aktörer och förutsättningar gör att incitamenten för ett deltagande kommer att se mycket olika ut. Det kräver en hög nivå av flexibilitet och öppenhet från kommunen och en vilja att se och skapa möjligheter utifrån aktörernas egna perspektiv.

6.3.1 Samarbeten ur processperspektiv

- **Tidigt i processen**
Utvärderingar av tidigare kulturhuvudstadsår pekar på att en strategisk partner behöver vara med tidigt i processen. Här behöver Uppsala skapa rätt förutsättningar för att en sådan partner att kunna bidra till och vara delaktig även i de strategiska val som görs under processen. Dialog med företagsfrämjande aktörer som Svensk Näringsliv, Handelskammaren och Företagarna har redan genomförts i ett tidigt skede. Dialogen sker löpande och ger goda förutsättningar att lyssna in marknadens inspel.
- **Inför beslut**
Vid tiden närmare ett beslut om att Uppsala blir europeiskt kulturhuvudstadsår eller står värd för en boexpo ska internationella, nationella och regionala aktörer involveras. Här bör lokala nätverk som Världsklass Uppsala, Handelskammarens fastighetsnätverk med flera involveras. Viktiga att involvera är även globala företag inom Uppsalas exportnäringar.
- **Vid genomförandet**
Under såväl kulturhuvudstadsår som boexpo är det lokala näringslivet en viktig del av det genomförandet. Det lokala näringslivet med hotell, restauranger, logistikaktörer och handel är en förutsättning för ett lyckat genomförande där service, gemenskap och Uppsalaanda kommer vara viktiga delar för uppfattningen av helhetsbilden av genomförandet.

7 Tidplan

2020 – Beslut om genomförande av Bo – och samhällsbyggnadsexpo 2029 (alternativt Världsexpo 2030)

2020 – Inriktningsbeslut europeisk kulturhuvudstad 2029 (Mål & budget 2022 – 2024)

2021 – *Beslut från Finansdepartementet kring ”Plusstadskonceptet”*

2023 – Kulturdepartementet skickar ut inbjudan till städer att anmäla sitt intresse för värdskapet. Intresserade städer har tio månader på sig att ansöka.

2025 – *Beslut om europeisk kulturhuvudstad i Sverige presenteras*

2028 – *Uppsala fjärde Plusstaden?*

2029 – *Uppsala europeisk kulturhuvudstad, eventuellt Bo- och stadsbyggnadsexpo?*

2030 – *Uppsala Världsutställning?*

8 Styrgrupp

I mål och budget 2020 har KS, avdelningen Näringsliv och Destination tillsammans med KTN fått i uppdrag att:

”I samband med arbetet med ansökan till europeisk kulturhuvudstad 2029 stärka utvecklingen av kulturen som en viktig del av stads- och landsbygdsutveckling. (KS, UKK, Stadsteatern och KTN)”

Följande personer ingår i den föreslagna gemensamma styrgruppen för Bo- och stadsbyggnadsexpo och Kulturhuvudstadsår 2029

- Stadsdirektör
- Biträdande stadsdirektör
- Förvaltningsdirektör Kulturförvaltning
- Näringslivsdirektör och VD DUAB
- Stadsbyggnadsdirektör

9 Referenser och bilagor

Bifogat till denna skrivelse:

- Idebeskrivning europeisk kulturhuvudstad 2029
- Förstudie Bo-och Samhällsbyggnadsexpo
- Världsexpo PPT

Fossilfritt Sverige
M 2016:05

Samordning för bostadsbyggande
Fi N 2017:08

Statsrådet Ibrahim Baylan
Statsrådet Per Bolund
Statsrådet Isabella Lövin
Statsrådet Anders Ygeman

Kraftsamling för innovativ och hållbar stadsutveckling – Plusstadskoncept och världsutställning 2030 visar vägen till det fossilfria välfärdssamhället och ökad export

Vi överlämnar här ett förslag till nationell kraftsamling på innovativ och hållbar stadsutveckling. Förslaget utgörs av ett *plusstadskoncept* för ökad innovation och hållbarhet i nya stadsdelar, där *fyra nationella expon och en världsutställning år 2030* visar Sverige och världen vägen till det fossilfria välfärdssamhället.

En målbild att samlas kring

Plusstaden är ett kommunikativt och organisatoriskt ramverk som ökar takten och höjer ambitionsnivån i arbetet för hållbar stadsutveckling och som också ger andra plus i samhällsbyggandet. Stadsdelar som planeras, byggs och byggs om i Sverige de kommande tio åren ges stärkta förutsättningar att nå hållbarhetsmålen och bidrar därtill att skapa värden som kommer hela staden och dess invånare till godo. Plus står också för lösningar som ger mer än vad de tar. Idag planerar vi plusenergihus och plusenergidistrikt. Denna kraftsamling använder synsättet på andra system och beståndsdelar i den framtida hållbara staden.

Städerna tar ledningen – möjlighet att göra rätt från början

Bostadsbristen i Sverige och urbaniseringen i världen innebär att ett stort antal nya stadsdelar och städer kommer att byggas de kommande tio åren. Om vi ska nå de globala målen i Agenda 2030 måste de nya stadsmiljöerna bli långsiktigt hållbara och understödja goda livsförhållanden för dem som ska bo där. Utvecklingen av lösningar för de nya stadsdelarna kan också bli språngbrädor för att rätta till det som behöver ändras i befintliga

stadsmiljöer. När samlad bebyggelse ska uppföras på obruten mark eller på mark som kan omvandlas till stadsmiljö kan helt nya lösningar prövas eftersom man inte är bunden av befintliga strukturer. Detta är en möjlighet som vi måste ta tillvara!

Innovation och successivt höjda ambitioner

Genom plusstadskonceptet kraftsamlar vi för att etablera en kultur och struktur som gynnar innovation och högt ställda sociala, ekonomiska och miljömässiga mål. Nya synergi- och systemlösningar ger ökad takt i omställningen. Varje ny stadsexpo innebär höjda ambitionsnivåer - 30 års utveckling ska nås på 10 år!

Samarbete och tävling

Plusstadskonceptet innebär nära samverkan mellan stat, kommuner, forskning och näringsliv. Staten bidrar med ramverk och ekonomiskt stöd till innovativa investeringar och för att dela ekonomisk risk. Myndigheter deltar aktivt i arbetet och hittar lösningar för plusstadsdelarna när teknikutvecklingen går snabbare än regelverken hinner ändras.

Kommunerna bildar konsortier med näringsliv och andra intressenter och ansöker i konkurrens om att bli plusstad och stå värd för expo eller världsutställning år 2030. Viktiga urvalskriterier vid sidan av de konkreta planerna för den nya stadsdelen är högt ställda klimat- och hållbarhetsmål för kommunen i sin helhet, organisatorisk kapacitet och långtgående samverkan mellan kommun, näringsliv, akademi och civilsamhället. Samarbetet mellan de vinnande plusstads-konsortierna och staten regleras i avtal och präglas av gemensam planering och tillit.

De vinnande plusstäderna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras mässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten.

Statens insats ger mångfald igen

Erfarenheter från tidigare bomässor i till exempel Helsingborg (H99), Malmö (Bo01) och Linköping (Vallastaden 2017) är att mässorna har bidragit till fokus och kraft i stadsutvecklingen och därtill gett många sidoeffekter. Resan har varit lika viktig som målet. Uppföljningar visar att det statliga investeringsstödet till nya tekniklösningar i Västra hamnen i Malmö inför Bo01 har varit betydelsefullt för stadens utveckling och för att stimulera

hållbar stadsutveckling i Sverige och utomlands. Målet med Bo01 var att visa upp Europas första hållbara stadsdel. Området tar alltså emot stora skaror besökare från andra länder.

Sveriges bästa sprids till fler

Konceptet är också en ny svensk modell för internationell marknadsföring av innovativ stadsutveckling. Genom att samordnat visa upp våra bästa lösningar - sociala, tekniska, ekonomiska och miljömässiga – får vi ökad export av svenska produkter och tjänster. Det är också så ett litet land som Sverige kan göra mest hållbarhets- och klimatnytta – genom att inspirera omvärlden.

Vi har gjort det förut! En stafett av expon i fem svenska städer föreslås. Den sista blir internationell - World Expo Sweden 2030.

Plusstaden innebär även ett nytt koncept för vad världsutställning kan vara. Förutom att vi visar upp Sverige som ett land i social och teknisk framkant bjuder vi in andra länder och låter dem medverka med sina främsta lösningar. Digitala tvillingar till plusstadsdelarna byggs upp, som gör det möjligt att besöka utställningen utan att resa. På sikt bildar plusstäderna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling.

Aktörerna är redo

För att pröva realismen i och komplettera förslaget har vi under slutet av maj och början av juni 2020 fört dialog med representanter för ett urval av kommuner och andra aktörer som är viktiga i genomförandet (se bilaga). Förslaget har mötts av stort intresse och undantagslöst getts positivt omdöme. Representanterna har *samfällt deklarerat att en satsning av det här slaget är önskvärd*. Flertalet har framfört att man vill bidra i utvecklingen av konceptet.

De kommuner som kontaktats har ett långsiktigt bostadsbehov och planerar eller bygger nya stadsdelar. Flera kommunföreträdare har deklarerat intresse för att ansöka om att bli plusstad och värd för stadsexpo. Företrädare för flera kommuner, framför allt de större och medelstora, framhåller att satsningen är i linje med det arbete och de mål som kommunerna redan arbetar mot och att *kraftsamlingen skulle förstärka och skynda på en nödvändig utveckling*. Representanter för de mindre kommunerna framhåller *värdet i att större kommuner går före* och prövar nya lösningar. Detta kan bidra till nya systemlösningar som kan användas även i mindre kommuner, som därigenom ökar takten i arbetet för fossilfrihet och hållbar stadsutveckling.

Flera av de företag som tillfrågats om synpunkter på förslaget har understrukit värdet av tillgång till områden där nya lösningar kan testas och att samlat kunna få visa upp nya produkter och tjänster. De möjligheter frizoner eller ”regulatoriska växthus” medför sporrar till att visa upp innovationsförmåga och till ökat tempo i omställningen mot fossilfrihet. Företagen har förklarat sig villiga att diskutera åtaganden som en del i genomförandet av satsningen på expon och världsutställning.

Förslaget stöds också av andra representanter för aktörer som är viktiga parter i förverkligandet av plusstadskonceptet och världsutställningen, såsom branschorganisationerna IQ Samhällsbyggnad och Innovationsföretagen. De sex strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnad ser en nytta och stor potential i satsningen. Inför beslut om kraftsamlingen bör även representanter för bland andra regioner, finansieringsinstitut och myndigheter med uppdrag inom export ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Vidare har representanter för Malmö föreslagit att konceptet lanseras i samband med det globala nätverket ICLEI:s världskongress i Malmö i april

2021. Att det då är 20 år sedan Bo01 ger en kontinuitet mellan plusstadskonceptet och tidigare statliga satsningar på hållbar stadsutveckling och expon.

Företrädare för Helsingborg föreslår att staden med sin planerade stadsmässa år 2022 blir den första plusstaden och värd för expo 2022. Kommunen arbetar redan i plusstadskonceptets anda och plusstadsexpo i staden kan ge konceptet en flygande start. De internationella kontakter som Helsingborg etablerat med FN ger plusstadskonceptet en internationell räckvidd och en tydlig koppling till Agenda 2030 redan från start.

Linköpings erfarenheter av att inom loppet av fem år gå från idé till genomförandet av bomässan *Vallastaden 2017*, där 1 000 nya bostäder i en ny stadsdel visades upp, bör fungera som stöd och inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla kraftsamlingen. I Vallastaden finns nu 2 000 bostäder och området kan visa vad som händer med en stadsdel över tid.

En kommission bör tillsättas direkt under statsministern

Plusstadskonceptet tar ett helhetsgrepp, pekar ut riktningen och höjer ribban i arbetet mot det fossilfria välfärdssamhället. Satsningen tar tillvara och förstärker den målmedvetenhet, drivkraft och energi som finns hos de svenska samhällsbyggnadsaktörerna. Politisk vilja och organisatoriska förutsättningar finns redan på plats i kommunerna. Staten kan bygga vidare på befintliga strukturer och förstärka genom att samordna resurser och initiativ. Smart City Sweden kan ges ett utökat uppdrag att stötta expon och världsutställning.

Kraftsamlingen kommer att vara i fokus under lång tid och kräver en kraftfull och uthållig styrning. Satsningen föreslås därför ledas av en kommission, *Kommissionen för plusstad och världsutställning 2030*, vid Statsrådsberedningen. Plusstadskommissionen bör tillsättas omgående. Kraftsamlingen kan då dessutom bli en kraftfull post corona-insats.

Svante Axelsson

Johan Edstav

Nationell samordnare
Fossilfritt Sverige
M 2016:05

Särskild utredare
Samordning för bostadsbyggande
Fi N 2017:08

Bilagor:

- Aktörer som ställer sig bakom förslaget
- PLUSSTADEN OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 -
NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV
INNOVATIV STADSUTVECKLING (juni 2020)

Aktörer som ställer sig bakom förslaget

För att pröva realismen i och komplettera förslaget har vi under slutet av maj och början av juni 2020 fört dialog med representanter för ett urval av kommuner och andra aktörer som är viktiga i genomförandet.

Representanter för kommuner

De kommuner vi vänt oss till har alla ett långsiktigt behov av bostäder och planerar eller bygger nya stadsdelar. Inför beslut om kraftsamlingen bör fler kommuner med bostadsbehov ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Representanter för följande *kommuner* har deklarerat att de stödjer förslaget om kraftsamling, plusstadskoncept och världsutställning och vill se det förverkligat:

Ingvar Smedlund, kommunstyrelsens ordförande, Enköping

Åsa Wiklund Lång, kommunstyrelsens ordförande, Gävle

Meeri Wasberg, kommunstyrelsens ordförande, Haninge

Per Vorberg, kommunstyrelsens ordförande, Härryda

Peter Danielsson, kommunstyrelsens ordförande, Helsingborg

Emma Feldman, kommunstyrelsens ordförande, Järfälla

Ann-Marie Nilsson, kommunstyrelsens ordförande, Jönköping

Peter Evansson, kommunstyrelsens ordförande, Knivsta

Muharrem Demirok, kommunalråd och ordförande i samhällsbyggnadsnämnden, Linköping

Philip Sandberg, kommunstyrelsens ordförande, Lund

Simon Chrisander, kommunalråd stadsbyggnad och miljö, Malmö

Lars Stjernqvist, kommunstyrelsens ordförande, Norrköping

Anna König Jerlmyr, finansborgarråd, Stockholm

Mikael Rubin, kommunstyrelsens ordförande, Trelleborg

Hans Lindberg, kommunstyrelsens ordförande, Umeå

Erik Pelling, kommunstyrelsens ordförande, Uppsala

Anders Teljebäck, kommunstyrelsens ordförande, Västerås

Catharina Winberg, ordförande i Växjö Kommunföretag AB, VKAB, Växjö

Ullis Sandberg, kommunalråd med ansvar för samhällsbyggnad, Örebro

Representanter för andra viktiga aktörer

Representanter för ett urval av *andra viktiga aktörer* som kontaktats och som framfört att de stödjer förslaget om kraftsamling, plusstadskoncept och världsutställning och vill se det förverkligat redovisas nedan.

Vi har vänt oss till representanter för olika aktörer och intressenter som är viktiga i genomförandet av satsningen. Inför beslut om kraftsamlingen bör fler aktörer av vikt för genomförandet ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Jenny Larsson, vd, ABB Power Grids Sweden

Helena Bjarnegård, riksarkitekt, Boverket

Pernilla Bonde, vd, HSB Riksförbund

Jesper Brodin, vd, IKEA, och Göran Nilsson managing director, Ingka Services

Magnus Höij, förbundsdirektör, Innovationsföretagen

Anita Aspegren, vd, IQ Samhällsbyggnad

Johanna Frelin, vd, Riksbyggen

Alexandra Lauren, affärsutvecklingsdirektör och vice vd, Skanska

Anders Nordstrand, vd, Sveriges Allmännytt

Håkan Danielsson, vd, WSP Sverige

De strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnad genom Johan Felix, samordnare för SIP-samverkan Samhällsbyggnad:

InfraSweden2030

Smart Built Environment

Viable Cities

Drive Sweden

IoT Sverige

RE:Source

PLUSSTAD VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT
AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

SAMORDNING FÖR
BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt
Sverige

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SAMORDNING FÖR
BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt
Sverige

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

ETT FÖRSLAG FRÅN

Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)

Särskild utredare: Johan Edstav

Fossilfritt Sverige (M 2016:05)

Nationell samordnare: Svante Axelsson

Text: Katarina Schylberg och Christina Leideman, Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)

Omslag, collage och illustrationer: Studio Sofie Stenberg AB

Layout, illustrationer och bildbearbetning: Johanna Jelinek Boman

Omslagsbild: Stadslandskap med integrerad matproduktion och förstärkta ekosystemtjänster.

Juni 2020

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030	
NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING	4
DETTA FÖRESLÅR VI	6
En världsutställning i Sverige år 2030	6
Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande	6
En stafett av plusstadsexpon	7
Stöd till plusstäder och expon	7
Kraftsamling genom koncentration	8
VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD	10
Modell för fossilfria välfärdssamhällen	10
Attraktiva livsmiljöer	11
EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE	12
Stafett av expon	12
Mässor och expon mobiliserar lokala aktörer	14
En första marknad för innovativa lösningar	16
Digitala verktyg för ökat lärande och minskat resande	17
En permanent världsutställning för export av idéer och lösningar	17
PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE	18
Höjer ribban och bidrar till systemomställning	18
Samlar projekt och koncept	20
Pluslösningar i planerade stadsdelar	21
PLUSSTADENS INNEHÅLL	22
Livsmiljö och boende	26
Miljö och naturresurser	27
Energi och mobilitet	28
Näringsliv och byggande	29
Ramverk för uppföljning och utvärdering av plusstaden	30
STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR	31
Ekonomiskt stöd ges för investering och implementering	32
Frizoner och snabbspår underlättar innovativ stadsutveckling	33
Myndigheternas engagemang är en förutsättning	34
En kunskapsplattform kan stötta och bidra till lärande	35
SAMVERKAN OCH FINANSIERING	36
Samverkan med andra initiativ	36
Synergier	36
Statliga medel till investeringar och expon	38
Uppväxling genom EU-medel och gröna obligationer	38
SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG	40
Kraftsamlingen föreslås ledas av en kommission vid statsrådsberedningen	41
En officiell världsutställning eller en utställning för världen?	41
Tidplan	42
AVSLUTNINGSVIS	44

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och ha en ledande roll internationellt inom hållbar stadsutveckling. Det krävs en kraftfull omställning av samhället i Sverige och internationellt för att vi ska nå målen i Parisavtalet om att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader och FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030 om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. De kommande tio åren är avgörande om vi ska klara att vända utvecklingen och uppnå målen. Den snabba urbanisering som sker i Sverige och i världen kommer att sätta ramarna för möjligheterna att klara klimat- och hållbarhetsmål för lång tid framöver.

Att omställningen framförallt behöver ske i städerna ligger bakom EU-kommissionens planer för *Den gröna given* för rättvis klimatomställning och stöd till 100 klimatneutrala städer i kommande forskningsramverk *Horisont Europa* och framåt. Ett flertal svenska städer är redan igång och har formulerat långtgående mål om att uppnå klimatneutralitet 2030. Näringslivets aktörer har genom Fossilfritt Sveriges initiativ tagit fram och skrivit under färdplaner för hur sektorerna ska bli fossilfria.

För att inte förlora värdefull tid föreslår nu de två statliga utredningarna *Samordning för bostadsbyggande* (Fi N 2017:08) och *Fossilfritt Sverige* (M 2016:05) en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling som katalyserar städernas roll i omställningen och stärker svenskt näringslivs möjligheter till export av lösningar och kunnande. Initiativet, som mobiliserar och engagerar Sveriges städer och svenskt näringsliv, startar år 2020 med sikte på det viktiga mållåret 2030 som är en avstämningsspunkt för FN:s initiativ Agenda 2030 och åtaganden enligt Parisavtalet.

“Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland –
låt en världsutställning 2030 visa vägen!”

DETTA FÖRESLÅR VI

Vi föreslår en satsning i tre delar.

1

En världsutställning i Sverige år 2030

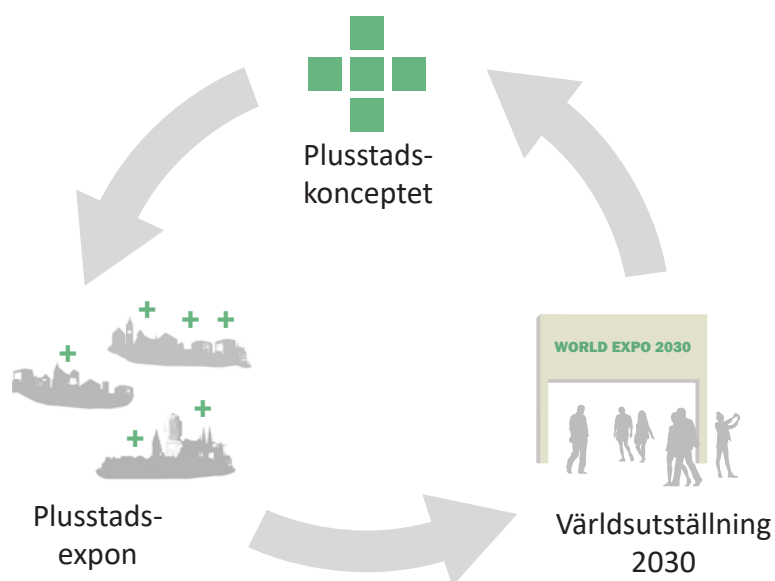
Vi föreslår att Sverige arrangerar en världsutställning år 2030. En större utställning med internationell räckvidd kan på ett kraftfullt sätt ge Sverige ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll och bli lika epokgörande som Stockholmsutställning 1930 var på sin tid. Genom världsutställningen etablerar vi Sverige som världens första fossilfria välfärdsland. Vi visar upp långtgående koncept och lösningar med senaste spets tekniken och kunnandet.

2

Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande

Vi lanserar samtidigt plusstaden¹ som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. I plusstadsdelarna realiserar långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering. Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning.

VAD ÄR MÅL OCH VAD ÄR MEDEL?

Plusstadskonceptet sätter ribban och riktningen för innehållet i fyra plusstadsexpon vilka i sin tur konkretiserar innebörden av värdeskapande stadsutveckling och validerar de modeller för det fossilfria välfärdssamhället som visas upp i världsutställningen 2030.

Några av de intressenter vi fört dialog med ser världsutställningen som den viktigaste delen av förslaget. Andra lyfter fram kraften i att utställningen ligger tio år framåt i tiden, att resan dit är det viktigaste.

3 En stafett av plusstadsexpon

Under åren fram till 2030 bjuds svenska städer in att medverka i en stafett av expon vars högt uppdrivna tempo och etablerade former för samarbete och lärande syftar till att möjliggöra 30 års förflyttning på 10 år och skapa skyltfönster mot omvärlden med hög kvalitet och långsiktig hållbarhet. Plusstäderna utses i konkurrens och de vinnande plusstäderna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras mini-mässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. På sikt bildar plusstadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning för attraktiva och socialt hållbara stadsmiljöer och klimatsmart teknik.

Stöd till plusstäder och expon

De konsortier av kommuner och näringsliv som ingår avtal med staten om att genomföra plusstadsexpon erhåller aktivt stöd i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperter och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar.

Kraftsamling genom koncentration

Vår bakomliggande analys är att det för att få till stånd systemomställning på bred front initialt krävs en kraftsamling kring några pilotprojekt - några plusstadsdelar - där det finns resurser och uthållighet att föra samman och implementera de mest lovande resultaten från de pilotprojekt och försök som nu sker spritt över landet och i olika sektorer.

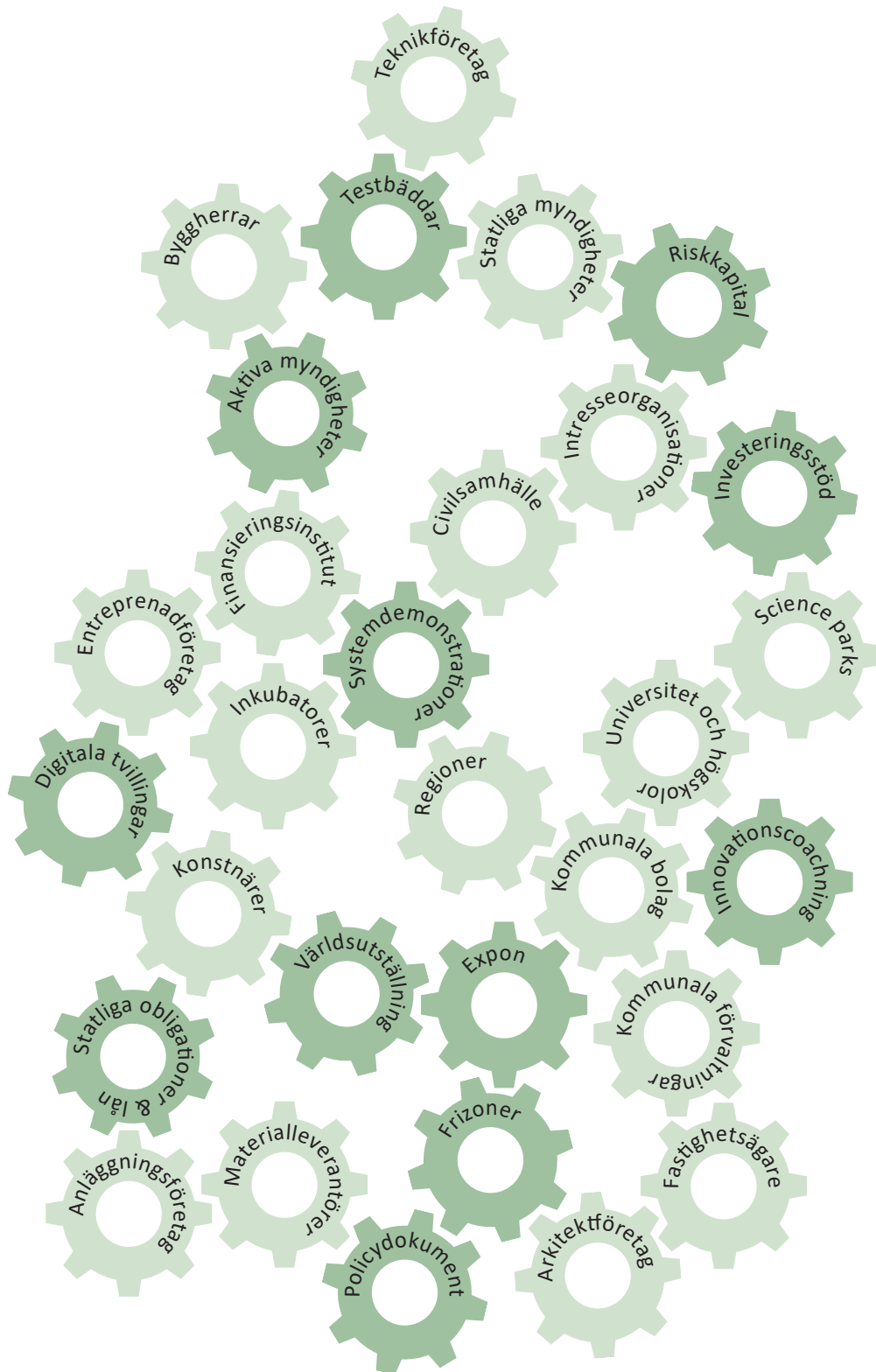
Plusstadssatsningen katalyserar därmed omställningen i svenska städer genom att etablera några kraftfulla förebilder för andra att lära av. Kraftsamlingen komplet-

terar med sitt riktade fokus på en handfull stadsdelar nuvarande statliga satsningar. Det finns också potentiella synergier med andra nationella och internationella initiativ såsom Viable Cities stöd till klimatneutrala städer 2030 och EU:s gröna giv.

De föreslagna insatserna spänner över flera politikområden: stads- och bostadsutveckling, innovation och näringslivsutveckling, klimat och miljö. Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.

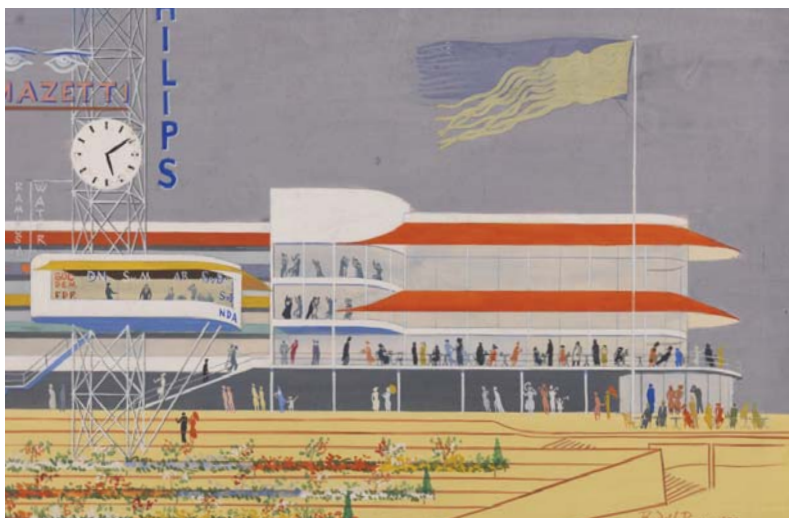
“Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.”

Omställningen av samhället kräver en samverkan av olika aktörer och instrument. Den gemensamma målsättningen att arrangera en världsutställning 2030 bidrar till en samlad målbild som får alla kugghjul att röra sig i rätt riktning. (Illustrationen ska inte tolkas som ett sambandsschema).

VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD

Sverige har gjort det förut!

Restaurang Paradiset på Stockholmsutställningen 1930, av Rudolf Persson (ArkDes samlingar ARKM.1990-04-76). Affisch från Stockholmsutställningen 1930, av Sigurd Lewerentz (ArkDes samlingar + ARKM.1973-05-11551)

2030 är ett viktigt år för både miljö och hållbar utveckling. För det första är 2030 måläret för FN:s initiativ Agenda 2030, om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. För det andra är 2030 avstämningsspunkten för halverade globala koldioxidutsläpp enligt Parisavtalet. År 2030 är det dessutom 100 år sedan Stockholmsutställningen 1930, som banade väg för Sveriges första bostadspolitiska program. Dessa händelser kan fungera väl som utgångspunkt för en svensk världsutställning 2030.

Stockholmsutställningen presenterade en modell för funktionalistiskt och industrialiserat stads- och bostadsbyggande som kom att dominera stads- och samhällsutvecklingen i Sverige ett halvt århundrade. Denna modell etablerade Sverige som ett modernt föregångsland. Nu är det dags för

nästa steg! En världsutställning i Sverige 2030 kan på motsvarande sätt vara en katalysator för att sprida vad som krävs för en fossilfri hållbar samhällsutveckling och goda livsmiljöer, både i Sverige och internationellt.

MODELL FÖR FOSSILFRIA VÄLFÄRDS-SAMHÄLLEN

Världsutställningen 2030 är ett kraftfullt forum för att presentera meningsbärande modeller för framtida samhällen.

Mot bakgrund av den oro som råder i världen i dag, inte minst vad gäller klimat och miljö, är det angeläget att visa upp väl gestaltade miljöer som väcker hopp om att det är möjligt att leva ett gott liv utan en fossildriven ekonomi och att klimatomställningen, om den görs med omsorg, kan

leda till bättre livskvalitet och ett livskraftigt näringsliv. Världsutställning 2030 innebär samtidigt ett nytt koncept för vad en världsutställning kan vara. Till skillnad från de världsutställningar som domineras av tillfälliga byggnadsverk tar världsutställning 2030 plats i en permanent byggd miljö. Tillgång till digital teknik ger goda förutsättningar att minska koldioxidavtryck från internationellt resande eftersom utställningen delvis kan genomföras i virtuella forum.

ATTRAKTIVA LIVSMILJÖER

De mest bestående intrycken från expo-stafetten och världsutställningen måste vara attraktiva livsmiljöer. Framsynt arkitektur är ett verktyg för att uttrycka samhällsbyggandets sociala, ekonomiska och miljömässiga värdeskapande.

Sveriges arkitekturpolitiska agenda *Gestaltad livsmiljö* betonar just arkitekturens viktiga roll för att bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer och hur historiska värden tas till vara. Världsutställningen 2030 ger därför goda möjligheter att visa upp hur politikens mål om hållbarhet och kvalitet väger tyngre än kortsiktiga ekonomiska överväganden och att estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar. En världsutställning bidrar till berättelsen om Sverige som världens första fossilfria välfärdsland i Sverige och utomlands.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar.

EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE

“Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner.”

Världsutställningen 2030 är tänkt som kulmen på en rad insatser i en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling i Sverige. Sverige står inför utmaningen att bygga stora volymer av bostäder och infrastruktur samtidigt som vi måste ställa om samhället till att bli klimatneutralt till år 2045 med bibehållen konkurrenskraft. Detta kräver uthållig samverkan och tillit mellan politik, akademi, samhälle och näringsliv. Planerna på att arrangera världsutställningen år 2030 ger en tydlig målbild som nationella, regionala och lokala aktörer från offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle kan sluta upp bakom.

STAFETT AV EXPON

På vägen mot den stora världsutställningen 2030 i en svensk stad genomförs under perioden 2022–2028 en stafett med expon vartannat år centrerat runt nya och ombyggda stadsdelar i ytterligare fyra svenska städer. Sveriges städer bjuds in till en tävling om att få ingå i en internationell

världsutställning eller att få arrangera expon. Regeringen utser fem vinnande städer och kommuner som ingår en överenskommelse med staten om att uppföra plusstadsdelar, det vill säga hållbara stadsdelar i absolut internationell framkant. Städerna förbinder sig även att stå värd för olika expon och blir därmed också föremål för en rad stöttande aktiviteter.

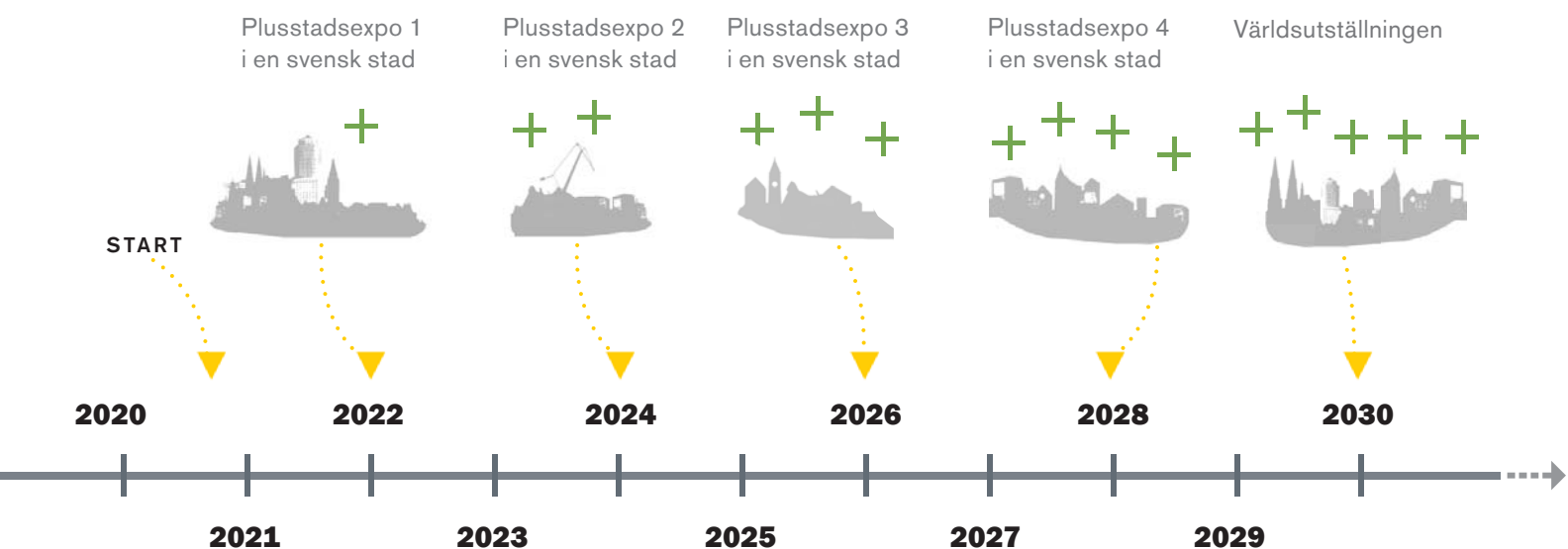
Viktiga urvalskriterier vid sidan av de konkreta planerna för de nya stadsdelarna är högt ställda klimat- och hållbarhetsmål för kommunen i sin helhet, organisatorisk kapacitet och långtgående samverkan mellan kommun, näringsliv, akademi och civilsamhället. Inspiration hämtas från EU:s tävlingar om utmärkelsen som Europas kultur-, miljö- och innovationshuvudstad, där Malmö, Stockholm och Umeå placerat sig väl genom åren. Finalisterna granskas av internationella expertkommittéer, vilket även kan bidra till att de nya stadsdelarna vässas ytterligare.

De vinnande städerna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras aktiviteter som minimässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. Genom statens långsiktiga engagemang kan expoverksamheten professionaliseras och risker delas.

Aktivt stöd från staten i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperter och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar ger

ytterligare förutsättningar att lyckas. Då alla plusstadsdelar utses samtidigt finns det goda förutsättningar att redan från början etablera samarbetsformer för att städerna ska kunna dra nytta av delat lärande och skalfördelar vid upphandling.

“Sverige kan göra mest klimatnytta genom att inspirera omvärlden.”

Hammarby sjöstad i Stockholm och Västra hamnen i Malmö tar alltjämt emot stora skaror besökare från andra länder. Västra hamnen stod värd för bomässan Bo01 2001 vars mål var att visa upp Europas första hållbara stadsdel. Stadsdelen mottog statliga investeringsbidrag på cirka 300 miljoner kronor för att höja ambitionsnivån avseende spetslösningar i miljöteknik. I Hammarby sjöstad uppfördes GlashusEtt, ett informations- och besökscenter för såväl boende som långväga besökare, också med bidrag från de lokala investeringsprogrammen. Tiotusentals besökare har genom åren lärt sig om Hammarby sjöstads kretsloppsmodell i GlashusEtt.

Hammarby sjöstad i Stockholm

Västra hamnen i Malmö

MÄSSOR OCH EXPON MOBILISERAR LOKALA AKTÖRER

Erfarenheter från tidigare bomässor och expon i till exempel Helsingborg (H99), Malmö (Bo01) och Linköping (Vallastaden 2017) är att mässorna har bidragit till fokus och kraft i stadsutvecklingen och därtill gett många sidoeffekter. Resan har varit lika viktig som målet. Uppföljningar visar att det statliga investeringsstödet till nya tekniklösningar i Västra hamnen i Malmö inför Bo01 har varit betydelsefullt för hela stadens utveckling och för att stimulera hållbar stadsutveckling i Sverige och utomlands.

Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner. Detta kan stimulera till innovation av såväl samverkansformer, planeringsprocesser och finansieringsmodeller som konkreta lösningar. Nya aktörer ur näringsliv och civilsamhälle kan bjudas in i partnerskap för att dela på risk och utvecklingskostnader.

“Plusstadssatsningen med återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad.”

Vallastaden i Linköping

Det finns ett stort intresse bland landets städer och näringslivsaktörer att arrangera bomässor och samhällsbyggnadsexpon. Bo- och samhällsexpo Vallastaden 2017 i Linköping attraherade många besökare och fick stor uppmärksamhet i media.

EN FÖRSTA MARKNAD FÖR INNOVATIVA LÖSNINGAR

Expoverksamheten ska också visa upp exempel på befintliga stadsdelar som uppgraderats till motsvarande plusstandard.

Sverige är ett litet kunskapsintensivt och exportberoende land som kan göra mest nytta för att nå globala hållbarhetsmål genom att delta aktivt i internationella samarbeten, bidra med kunskap och innovationer, inspirera andra och ställa höga krav på importprodukter. Förutsättningar att nå en större exportmarknad är ett viktigt incitament för näringslivets aktörer att investera i innovation. Plusstadssatsningen med

återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad och incitament till kommuner och kommunala bolag att gå utanför sina förvaltande uppdrag och medverka i innovations- och exportsatsning. Tidigare exportsatsningar har också visat på hur regelverk för hur kommunala förvaltningar och bolag ska bedriva verksamhet begränsar kommunernas möjlighet att bidra till internationalisering och export. En genomgång av dessa regelverk skulle därför kunna ingå i de ”regulatoriska växthus” som ska stötta plusstadsdelar. Detta beskriver vi längre fram.

“På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen Smart City Sweden.”

DIGITALA VERTYK FÖR ÖKAT LÄRANDE OCH MINSKAT RESANDE

Med digitala verktyg marknadsförs plusstadsexpon och deras tankegod och innehåll parallellt med att stadsdelarna växer fram. Avancerad digital teknik i form av digitala tvillingar kan användas för att visualisera flöden och relationer och på så sätt skapa en förståelse för expoområdets specifika planeringsförutsättningar och beroenderelationer till omvärlden. Genom att visualisera material- och energiflöden under byggtiden och i förvaltningsfasen förtydligas kopplingen till befintlig stad. Detta både ökar möjligheterna till kunskapsförmedling och erbjuder en plattform för deltagande för dem som inte kan resa till utställningen.

EN PERMANENT VÄRLDSUTSTÄLLNING FÖR EXPORT AV IDÉER OCH LÖSNINGAR

På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen *Smart City Sweden*. Tidigare satsningar på export av miljöteknik visar på värdet av att kunna visa upp teknik och lösningar i demoanläggningar i sitt sammanhang, som fundament i attraktiva stadsdelar. Plusstadssatsningen är därför ett viktigt komplement till de 21 färdplaner för fossilfrihet och konkurrenskraft som industribranscherna själva tagit fram och som kommer utgöra grunden för att leverera de produkter och tjänster som kommer behövas i expostäderna.

Digitala tvillingar tas fram för alla plus- och expostadsdelar. Denna bild är framtagen i ett samarbete mellan Göteborgs stad och AI Innovation vid Lindholmen Science park.

PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE

Vi lanserar plusstaden som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. Plusstaden är ett kommunikativt och organisatoriskt ramverk som betonar samhällsbyggandets värdeskapande. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. Principen tillämpas redan inom till exempel energiförsörjning i form av plusenergihus och plusenergidistrikt. Här anläggs en bredare syn på plusbegreppet som också inbegriper andra system och beståndsdelar i den framtida hållbara staden.

“Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå *bortom* nollutsläpp “

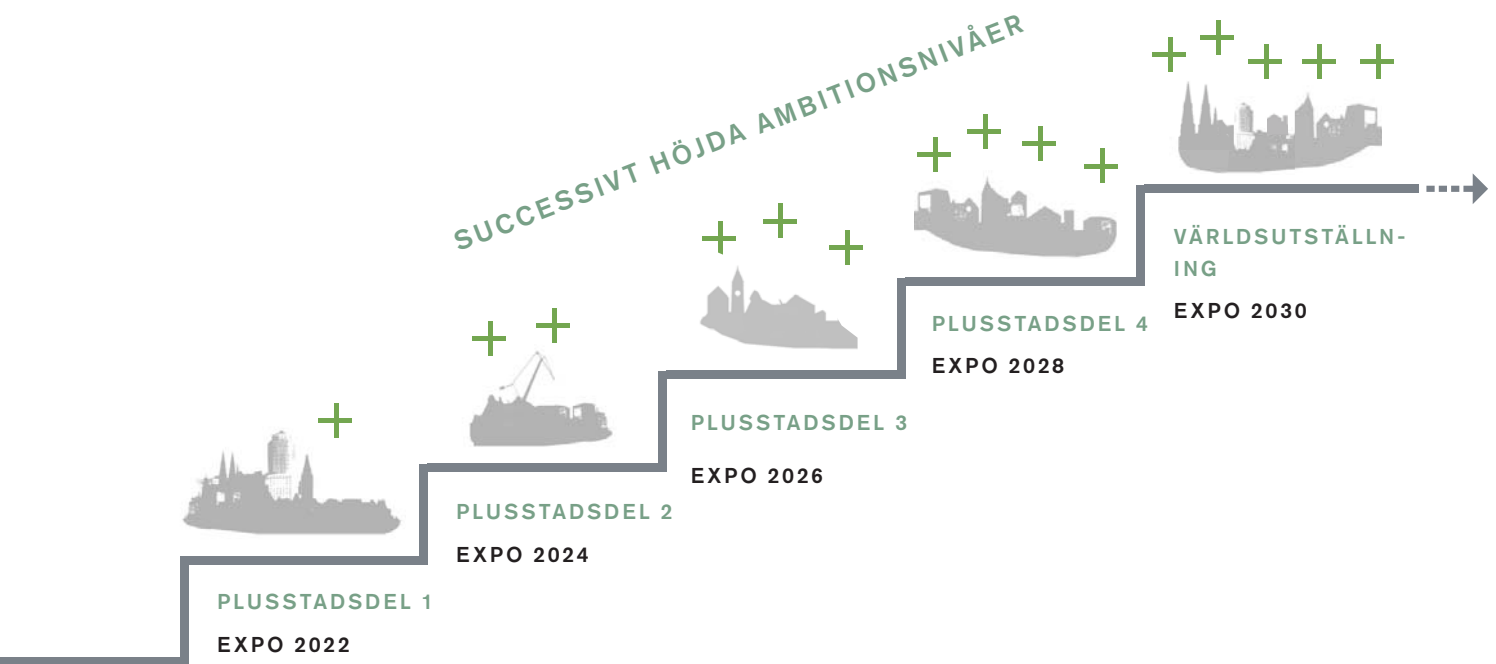
HÖJER RIBBAN OCH BIDRAR TILL SYSTEMOMSTÄLLNING

Det är lång leveranstid på nya stadsdelar och de stadsdelar som kommer att ingå i plusstadssatsningen och vara expoområden åren 2024 – 2030 är redan i planeringsstadiet. Planeringsidealet om den täta, gröna, tillgängliga, promenad- och cykelvänliga staden står sig inför framtiden. Samtidigt befinner vi oss i en brytpunkt där tekniksprång i kombination med förändrade värderingar och omvärldsfaktorer som social oro och resursbrist i spåren av ekonomiska lågkonjunkturer, pandemier och klimatförändringar kan ge stora avtryck i hur vi organiserar våra liv inom stadens

fysiska ramar. Framsteg inom områden som robotik, artificiell intelligens, bioteknik och självkörande fordon gör avtryck i nya stadsdelar. Dessa teknologier är viktiga för att nå klimat- och hållbarhetsmål, men väcker samtidigt frågor om integritet, IT-säkerhet, ersättningsmodeller, ökade digitala klyftor och utanförskap som måste adresseras. Tekniska lösningar och förändrade livsstilar kan vara ömsesidigt förstärkande och leda till en exponentiell förändring, det vill säga en mycket snabb förändring på kort tid om de understöds av politik och regelverk. Att ta vara på dessa möjligheter är en del av syftet med plusstadssatsningen. Plusstadssatsningen höjer därmed ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar

Plusstadssatsningen höjer ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system.

Satsningen innebär en stegrande målbild där senare plusstadsdelar kan nå längre i måluppfyllelse inom olika områden i förhållande till föregångarna. Parallellt eftersträvas en variation och profilering av olika expon.

vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system. Enligt en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019ⁱⁱ kan en halvering av klimatutsläppen fram till 2030 i princip nås med existerande teknik, men det kräver ett modigt beslutsfattande. För att nå nettonollutsläpp krävs teknikskiften och innovation. Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå bortom nollutsläpp.

SAMLAR PROJEKT OCH KONCEPT

I plusstadsdelarna realiserar långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering.

Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning.

Men, de viktigaste förutsättningarna är de som inte är synliga för blotta ögat – ett systemtänkande som integrerar tekniska, miljömässiga, ekonomiska, sociala och kulturella perspektiv. Som expostadsdelar utgör plusstadsdelarna större samlade uppvisningsområden med en blandning av lösningar i olika stadier av innovationskedjan, inklusive experimentella projekt, urbana laboratorier och kombinerade testbäddar där lösningar som utvecklats i andra projekt implementeras och skalas upp i nya sammanhang.

Högt ställda mål och tillämpningen av innovativ teknik ger avtryck i en ny typologi av

vägar, byggnader, parker, torg och teknisk infrastruktur med fler funktioner och högre estetiskt värde än konventionella lösningar - plusgator, plushus, plusparker. Dessa typologier kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.

I byggskedet ställs höga krav på fossilfrihet och resurseffektivitet, logistiklösningar, materialanvändning och återbruk av material. Digitala tvillingar och byggnadsinformationsmodeller (BIM) lägger grunden för scenarioplanering och optimering av system vid planering, förvaltning och återvinning.

PLUSLÖSNINGAR I PLANERADE STADSDELAR

När vi frågat planarkitekter i stora och mellanstora städer om vilka plusstadslösningar de ser framför sig i de nya stadsdelar som ska stå klara år 2030 har vi fått en bred palett av lösningar och exempel till svar – nya lösningar för mobilitet och citylogistik, multifunktionella ytor och volymer, lågtempererad fjärrvärme, lokala energi-

“Plusgator, plushus och plusparker kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.”

försörjningssystem som avlastar stamnät och möjliggör delande av el mellan fastigheter, klimatneutralt och fossilfritt byggande, lokal livsmedelsförsörjning och socialt blandat boende. Exempel på tydligt plustänkande är mobilitetshus som erbjuder mobilitetstjänster till ett större grannskap runt de nya kvarter som den främst betjänar. Andra exempel rör cirkulära system med biogas och biokol. Samtliga tillfrågade lyfter betydelsen av social hållbarhet, men har svårare att beskriva färdiga koncept och typlösningar för den komplexa utmaningen i att stärka den sociala hållbarheten i nya och befintliga stadsdelar.

Hur bygger vi på kort tid hållbara bostäder av god kvalitet till rimligt pris? Hur planerar vi miljöer som bidrar till livskvalitet och minskar behovet av mobilitet som inte är önskvärd? Plusstadsatsningen kan bidra till konkretisering och uppväxling genom samverkan och ökat fokus i dessa avgörande frågor.

Bild från sverigesradio.se. Foto: Björn Larsson Rosvall/TT

PLUSSTADENS INNEHÅLL

Plusstadsramverket utgår ifrån FN:s Agenda 2030-mål och lyfter särskilt fram några av de temaområden som är mest relevanta för att uppnå fossilfria och klimatpositiva stadsdelar med attraktiva livsmiljöer. Inom dessa områden har Sverige stor potential att utveckla och visa upp tänkande och lösningar i framkant och det finns en potential för export av svenskt kunnande och teknik. I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stadsutvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärdssamhällen.

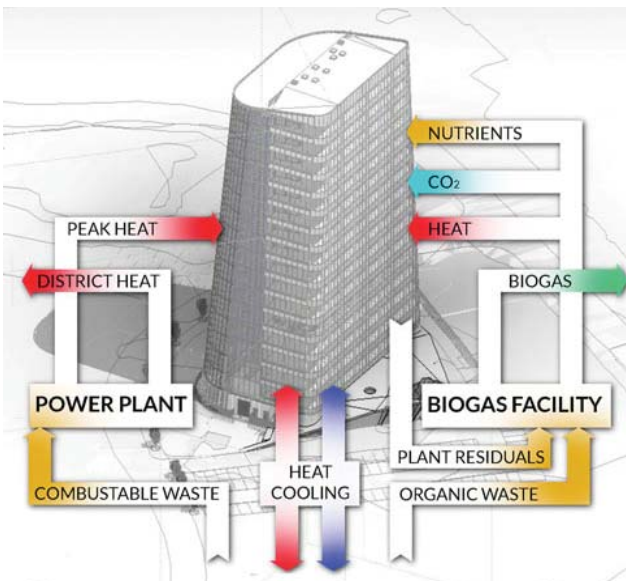
Här presenterar vi ett antal exempel på koncept och lösningar som kan ingå i plusstadsdelar och bidra till värdeskapande och måluppfyllelse på stadsdelsnivå.

“I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stadsutvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärdssamhällen.”

◀ Buzzbuilding av Belatchew Arkitekter

◀ Växthus av Plantagon

Städernas matförsörjning är en fråga som kan få ökad betydelse i planeringen av nya stadsdelar. Vid sidan om transporter, byggsektor och energiförsörjning är livsmedelssektorn den största källan till koldioxidutsläpp och där det finns stor potential att tänka nytt. Belatchews Arkitekters Buzz building, en insektsfarm som utnyttjar stadens impediment för proteinproduktion, finns ännu bara som idéskiss medan Plantagons växthus som nyttjar spillvärmem från kraftvärmeverk för att producera grönsaker finns förverkligat i flera städer runt om i världen.

◀ Strawscraper av Belatchew Arkitekter

Elsäkerhet och stabilitet i elförsörjningen är en växande utmaning när städerna bygger nya bostäder och samtidigt ställer om till fossilfritt. I nya stadsdelar kan byggnader och fordon ingå i ett gemensamt lokalt elsystem där invånarna är både producenter och konsumenter av el.

Med tolv volt i vägguttaget slipper vi energiförluster vid omvandlingen från 230 till 12 volt när vi laddar teknikprodukter.

I Belatchews Arkitekters Straw scraper som finns som idékoncept alstrar fasadmaterialet energi. I Hammarby sjöstad 2.0 finns långt framskridna planer på att utnyttja elbilarnas batterier som extra kapacitet för att balansera och jämna ut belastningen i elnätet under dygnet.

“Det är lätt att välja att arbeta eller studera hemifrån då kvarterets integrerade växthus också innehåller bokningsbara rum för koncentrerat arbete och möten samt en restaurang som tillagar produkter från kvarterets trädgårdsodlingar och fiskdammar.

De mindre lägenheterna hyrs ofta ut till studenter eller seniorer som trivs med gemenskapen och livet som barnen på kvarterets förskola bidrar med. Det finns alltid någon som kan hjälpa till med tekniska utmaningar eller läxhjälp.

Förädlingsbyggnader och distributörer av råvarorna så som väveriet, restaurangen och biogasanläggningen kantar parken och bjuder in besökare i de öppna bottenvåningarna. Restvärmen som genereras värmer upp en badanläggning.

Fasader och tak utnyttjas för småskalig energiproduktion och i en kupolformad struktur testas grödornas känslighet för klimatpåverkan. Solenergi och vind omvandlas och laddar upp kvarterets cyklar.

Leveranser för kvarterets produktion och konsumtion samordnas enkelt genom kvarterets gemensamma central.”

LIVSMILJÖ OCH BOENDE

Plusstadsdelarna adresserar de utmaningar som lyfts fram i implementeringen av Agenda 2030-målen i Sverige vad gäller ohållbara konsumtionsmönster, ojämlikhet och bristande integration. I plusstadsdelarna utnyttjas potentialen i delandekonomi, digitalisering och social innovation för att säkra en god och jämlik tillgång till service, boende, skola och barnomsorg, mobilitet och mötesplatser. Detta lägger i sin tur grunden för attraktiva livsmiljöer och ett inkluderande samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa. Barnperspektivet uppmärksammas särskilt. En stor utmaning i sammanhanget är bristen på prisrimliga bostäder.

- + Prisrimliga bostäder.
- + Mångfald i boende- och upplåtelseformer
- + Digitala plattformar som understödjer effektivare lokalanvändning samt delning och återbruk av resurser och varor.
- + Mobilitetslösningar och fysisk planering som främjar fysisk aktivitet, hälsa och välmående
- + Offentliga rum och mötesplatser som understödjer inkludering, gemenskap och tillit
- + Urbana laboratorier för medskapande, demokratiska processer, implementering av tekniska lösningar och livsstilspåverkan.

MILJÖ OCH NATURRESURSER

Flera städer som i dagsläget uppför nya stadsdelar har nått taket för kapaciteten i befintliga system för avloppsrening, energi- och vattenförsörjning. Det är därför ett bra tillfälle att investera i nya typer av cirkulära kretsloppslösningar. I klimatförändringens spår är bristen på färskvatten en realitet även i allt fler svenska städer. Resurssnåla och diversifierade system hör framtiden till.

Även matförsörjning och industriell produktion av mat i städerna är viktiga framtidsfrågor. Lösningar och tekniker som efterliknar processer i naturen och ekosystemtjänster är viktiga för klimatanpassning. Även enkla lösningar som fler träd har en gynnsam påverkan på ljudmiljö och förbättrad luftkvalitet.

- + Cirkulär ekonomi och kretsloppslösningar med effektivare system för vatten, avlopp och avfall.
- + Matförsörjning, industriell produktion av mat i städer och hantering av matavfall.
- + AI-ledd design för återanvändning, delande och återvinning av resurser.
- + Ekosystemtjänster för klimatanpassning, bevarande av biologisk mångfald, hälsa och estetiska kvaliteter.

+ ENERGI OCH MOBILITET

Plusstadsdelen producerar mer energi än vad dag- och nattbefolkningen gör av med. Genom sensorer och AI optimeras flöden och energianvändning över dygnet. Smarta elnät distribuerar el från småskalig vind- och solkraft till bostäder, lokaler och elektrifierade fordon. Digitala plattformar underlättar bokning av mobilitets- och hushållstjänster och egen uppföljning av livsstilsrelaterad energi- och resursanvändning. IT-säkerhet och skydd mot försök att "hacka" stadsdelens kontrollrum är en viktig angelägenhet. I de mest innovativa stadsdelarna levereras tolv volt direkt i vägguttagen. Nya byggnadsmaterial har integrerad energiproduktion i tak och fasader. Fönster har integrerade tunna solcellsfilm. De enskilda byggnaderna är självförsörjande på el.

- +** Integrerade system för elektrifiering och energiförsörjning av byggnader och fordon.
- +** Smarta nät och installationer som möjliggör lagring av energi från sol och vind.
- +** Samlade mobilitetstjänster, autonoma fordon och effektivare varutransporter.
- +** Nya byggnadsmaterial som möjliggör att energiproduktion integreras i fasad- och takmaterial.
- +** Testbäddar med 5G-infrastruktur för effektivare hantering av data från sensorer och optimering av flöden och energianvändning.
- +** Digitala plattformar för klimatsmart livsstil.

NÄRINGSLIV OCH BYGGANDE

Bygg- och anläggningssektorn står tillsammans med fastighetssektorn för en femtedel av Sveriges klimatpåverkan.

Främsta påverkan sker från tillverkningen av byggmaterial och utsläpp relaterade till energianvändningen i byggnader. Här kan plusstadsdelarna ta viktiga steg mot en klimatneutral värdekedja i bygg- och anläggningssektorn genom att ställa krav på byggnaders och anläggningars klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Det kan exempelvis handla om krav på att koldioxidneutral betong ska användas i byggnader och anläggningar, om fossilfria byggtransporter samt ökat återbruk och ökad återvinning av schaktmassor och bygg- och rivningsmaterial. Utmaningen att bygga prisrimliga bostäder och verksam-

hetslokaler kan till viss del mötas med industrialiserade byggprocesser, effektiva och flexibla planlösningar samt nya affärs- och hyressättningsmodeller.

- + Prisrimliga och yteffektiva lokaler för kontorsverksamhet och småskalig tillverkning
- + Digitala plattformar för handel, varulogistik och samhällsservice.
- + Resurseffektivt och fossilfritt bygg- och anläggningskedje.
- + Klimatsmarta, återanvända och återvinningsbara material
- + Nya affärsmodeller och finansieringsformer.

RAMVERK FÖR UPPFÖLJNING OCH UT-VÄRDERING AV PLUSSTADEN

Systemlösningarna i plusstadsdelarna ska sammantaget och i enskilda delar generera mervärden – netto noll är inte tillräckligt bra – och uppfylla 2045 års målbild redan 2030. Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärarbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

Kriterier och mått i uppföljningen av plusstadsdelarna behöver fokusera på effekter på systemnivå, exempelvis via konsumtionsbaserade klimatavtryck.

Inom några målområden finns konkreta delmål och gränsvärden att utgå ifrån. I andra fall behöver de utvecklas. Vi föreslår att ett ramverk för uppföljning och utvärdering tas fram med stöd av den expertgrupp som är knuten till regeringens samverkansprogram för näringslivets klimatomställning.

Ramverket ska komplettera de befintliga systemen för miljömålsuppföljning och certifiering, exempelvis fastighetsbranschens certifieringssystem för klimatneutralt byggande, NOI/CO₂, eller Sweden Green Buildings hållbarhetscertifiering för stadsdelar, Citylab.

Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärarbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR

De städer som ingår i satsningen på världsutställning och plusstäder blir föremål för en rad stöttande aktiviteter. De fem städerna utses vid samma tillfälle, vilket ger förutsättningar för riktade insatser som stöttar gemensamt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan plusstäder och ger skalfördelar vid upphandling.

**EKONOMISKT STÖD
TILL SPETSPROJEKT**

**FRIZONER FÖR INNOVATIV
STADSUTVECKLING**

**STÖTTANDE
KUNSKAPSPLATTFORM**

**TILLITSFULLT SAMARBETE MED
ENGAGERADE MYNDIGHETER**

Fyra huvudsakliga typer av stöd till plusstadsdelarna.

EKONOMISKT STÖD GES FÖR INVESTERING OCH IMPLEMENTERING

Städerna ingår konsortier med näringslivsaktörer och söker i konkurrens om ett riktat ekonomiskt investerings- och implementeringsstöd för att växla upp ambitionerna i plusstadsdelar. Det ekonomiska stödet innebär en riskpremie för att gå från enskilda piloter och experiment till implementering i större skala i skarpt läge. Stödet ger förutsättningar för att dels genomföra potentiellt banbrytande nyckelprojekt, dels etablera testbäddszoner i plusstadsdelar.

I jämförelse med befintliga stöd för åtgärder i städer lägger stödet till plusstadsdelar större vikt vid innovativ höjd samt spridnings- och exportpotential. Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag.

Utöver det statliga investeringsstödet kan ytterligare medel kanaliseras till plusstadsdelarna genom särskilda utlysningar inom ramen för befintliga forsknings- och innovationsprogram. En samordning med viktiga finansiärer för forskning och innovation, exempelvis *Vinnova*, *Energimyndigheten* och *Formas*, kan stärka konceptet. En uppväxling kan också ske med europeiska stöd för investeringar samt forskning och innovation. Även europeiska gröna obligationer kan potentiellt vara en värdefull finansieringskälla till investeringar i plusstadsdelar. I den samlade finansieringsmodellen som skisseras för plusstadsdelar ingår utöver direkta investerings- och innovationsstöd även PPP:s, gröna obligationer och exportkrediter.

“Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag.”

FRIZONER OCH SNABBSPÅR UNDER- LÄTTAR INNOVATIV STADSUTVECKLING

Städer som ingår i plusstadssatsningen ska kunna ansöka om status som frizoner för innovativ stadsutveckling. Frizonerna behövs i projekt som syftar till att bryta ny mark, eftersom teknik- och affärsutvecklingen sker i hög takt medan anpassning av regelverk går långsamt. Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet. När en frizon upprättats medverkar berörda myndigheter i plusstadsprojekten för att hitta lösningar för att anpassa och vid behov göra avsteg från tillämpningen av regelverk, om dessa hindrar projektets högt ställda hållbarhetskrav.

Frizoner för innovativ stadsutveckling är ett relativt oprövat instrument som inte ska förväxlas med de frizoner som upprättas för att stimulera näringsverksamhet i socioekonomiskt svaga områden.

“Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet”

Kommittén för teknologisk innovation och teknik (N 2018:04, KOMET) har lanserat instrumentet ”regulatoriska växthus” som ett sätt att hantera glappet mellan den snabba teknikutvecklingen och regelverkens långsammare förändringstakt. I ett regulatoriskt växthus kan lokala aktörer och representanter från statliga myndigheter föra dialog vilket möjliggör ett parallellt arbete med policyförändring och tillämpning av innovativa lösningar i nya stadsdelarⁱⁱⁱ. Försök med regulatoriska växthus eller frizoner i plusstadsdelar kan resultera i lärdomar för arbetsformen som sådan, men även generella och situationsspecifika förslag till ändrade regelverk för att främja innovation i nya stadsdelar. Vi föreslår att former för regulatoriska växthus i plusstadsdelarna arbetas fram i ett samarbete med KOMET-utredningen under hösten 2020.

MYNDIGHETERNAS ENGAGEMANG ÄR EN FÖRUTSÄTTNING

För att klara klimatutmaningen måste stora omställningar göras på kort tid. Staten behöver generellt ta en aktivare roll för att möjliggöra implementering av känd kunskap och kända lösningar parallellt med stöd till fortsatt innovation. Det räcker inte att staten anger en politisk viljeriktning. De statliga myndigheterna måste också engagera sig aktivt i att följa och stötta de initiativ som avser att bana ny väg.

Plusstadskonceptet innebär att statens och plusstädernas åtaganden vad gäller plusstadsdelar och expon regleras i avtal som föregås av förhandling. Samarbetet vilar på en grund av tillit, ömsesidiga åtaganden och återkommande dialog i syfte att säkerställa måluppfyllelse. För att undvika detaljstyrning och onödig administration måste det finnas flexibilitet och beredskap att ändra kravspecifikationer och utveckla lösningar efter hand. Upplägget förutsätter ett aktivt engagemang från de statliga myndigheterna. Plusstadsdelarna kommer

i många avseenden fungera som pionjärer som utmanar regelverk och processer. En nära dialog mellan lokala aktörer och statens representanter ger ringar på vattnet när gemensamt lärande och lokala undantag kan ligga till grund för generella förändringar av regelverk. Från ett långsiktigt perspektiv är det generella förändringar i regelverket som eftersträvas, snarare än att etablera en praxis av lokala undantag i experimentsyfte. Myndigheternas engagemang är centralt för att ett försök med frizoner för stadsutveckling ska kunna realiseras.

Myndigheternas experter bör även gå in i en coachande roll för att stötta innovation. Inspiration kan hämtas från det finska forskningsrådet Sitras coachande och möjliggörande arbetssätt^{iv}. *Rådet för hållbara städer* kan fungera som ingång till berörda myndigheter och utgöra forum för expertmyndigheternas aktiva medverkan. Viktiga parter i detta samarbete är *Boverket, Vinnova, Naturvårdsverket, Tillväxtverket och Trafikverket*.

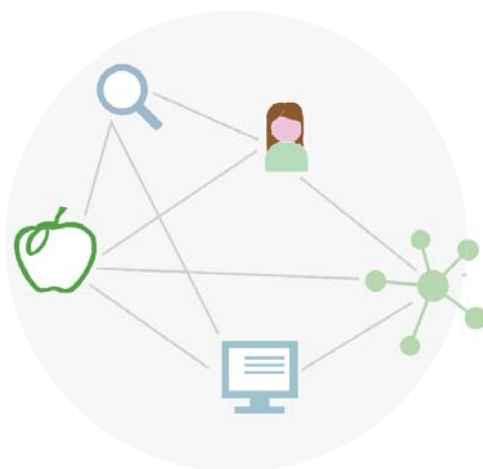
EN KUNSKAPSPLATTFORM KAN STÖTTA OCH BIDRA TILL LÄRANDE

För att säkerställa att bästa tillgängliga kunskap kommer de nya plusstadsdelarna till godo bör redan existerande nätverk och plattformar för forskning och innovation engageras och knyts till en stöttande kunskapsplattform.

En central uppgift för denna kunskapsplattform är att säkerställa processer och strukturer för uppföljning och kunskapsåterföring mellan olika plusstadsdelar. Genom de digitala tvillingarna visualiseras plusstadsdelarna och flöden beräknas. Kommunikation och lärande från och mellan föregående och nästkommande expon underlättas. Med digitala verktyg kan ett "stadens kontrollrum" visualiseras som underlättar systemöverblick och öppnar upp för interaktiva aktiviteter före och under utställningen.

De strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnadsområdet - *Viabile Cities*, *Smart Built Environment*, *Resources*, *Drive Sweden*, *Infra Sweden* och *IoT Sverige* - föreslås få en ledande roll för kunskapsplattformen. Tillsammans kan de ansvara för kunskapsspridning och uppföljning, samt bedriva framtidsspaningar inom teknikutvecklingen. Andra långsiktiga forskningscentrum och program såsom *Mistra Urban Futures* och *Innovationsplattformarna för hållbara och attraktiva städer* kan bjudas in till aktiv samverkan via plattformen. *AI Innovation of Sweden* vid Lindholmen Science Park, som är ett nationellt kunskapscentrum för artificiell intelligens, kan få i uppdrag att vara en samlande nod och stötta kommunernas arbete med att utveckla digitala tvillingar till de framväxande plusstadsdelarna.

Genom samarbetet på kunskapsplattformen kan ytterligare särskilda utlysningar och insatser som stärker plusstäderna komma till stånd.

SAMVERKAN OCH FINANSIERING

SAMVERKAN MED ANDRA INITIATIV

Plusstadsdelarna blir också en gemensam spelplan och piloter för myndighetssamverkan i implementeringen av nationella handlingsplaner för klimat, cirkulär ekonomi, export, livsmiljö och implementering av Agenda 2030, implementering av fossilfria handlingsplaner, EU:s gröna giv och den vetenskapliga systematik, taxonomi, som arbetas fram med kravställning för "grön finansiering" och initiativ för att möta EU:s mission om 100 klimatneutrala städer 2030.

Utöver de sammanhang som beskrivs här har *Rådet för hållbara städer* och exportplattformen *Smart City Sweden* identifierats som viktiga samverkansparter. Även samverkansprogrammet för näringslivets klimatomställning är en möjlig viktig samverkanspart.

SYNERGIER

I analysen inför utarbetandet av vårt förslag på nationell kraftsamling för hållbar och innovativ stadsutveckling har vi funnit att det finns mycket resurser i systemet idag för finansiering av hållbara och innovativa projekt, men att dessa behöver kanaliseras för att åstadkomma skarpa exempel på systemomställning i praktiken. Liknande tankegångar finns i EU-kommissionens förslag till *missions* och 100 klimatneutrala städer i Europa till 2030. Initiativet kan potentiellt komma att kanalisera omfattande stöd till forskning och innovation samt investeringar i olika europeiska städer. Enligt det nu liggande förslaget ska en europeisk stad som kvalificerar sig som en av de 100 klimatneutrala städerna få förtur till andra stödmedel inom *Horisont Europa*.

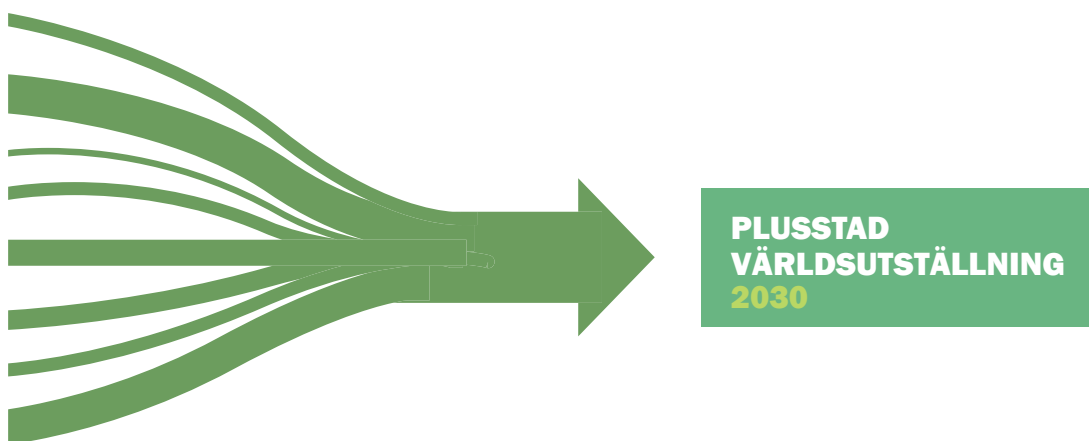
Plusstadssatsningen bör samordnas med den svenska mobiliseringen inför det europeiska initiativet för att synergier ska kunna tillvaratas.

Det strategiska innovationsprogrammet *Viable Cities* har under våren 2020 mobiliserat nio städer som genom programmet får stöd till klimatomställningsåtgärder på kommunnivå i förhållandet till EU:s missionsinitiativ.

Plusstadssatsningen och *Viable Cities* mobiliserande insatser relaterade till EU:s utlysning bedöms vara ömsesidigt förstärkande. Gemensamma beröringspunkter är bland annat betoningen på att etablera former för samarbete och kunskapsdelning mellan städer som går i bräschen, vilja att kanalisera resurser och tillgängliggöra fler finansieringsinstrument och att stärka svenska städers position och konkurrenskraft i en internationell kontext, liksom måläret 2030. Det ger goda

förutsättningar för synergier där *Viable Cities* satsning bidrar med en systemanalys och riktning för målinriktat arbete på nivån av hela staden som ligger till grund för systemtänkande och koncept med en tydlig verkshöjd som sedan kan implementeras i nya plusstadsdelar. Plusstadssatsningen bidrar med incitament att konkretisera och exponera innovativa lösningar i byggd miljö och att inkludera dessa stadsdelar i en samordnad nationell exportstrategi.

På *Vinnova* pågår ett arbete med att etablera en metodik för att arbeta "missionsdrivet" för att åstadkomma systemskiften inom områdena hållbara och hälsosamma transporter respektive hållbar och hälsosam matförsörjning. Val av teman har skett i en konsultativ process med flera kommuner. Metodiken innebär att *Vinnova* initialt etablerar små pilotprojekt på olika platser för att i ett senare skede genomföra samlade systemdemonstratorer på en plats.

Kraftsamlingen ger en tydligare fokusering av resurser mot det fossilfria välfärdssamhället.

“En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.”

Arbetet med piloterna är initierat, men hur de samlade demonstratorerna ska organiseras och finansieras är ännu inte beslutat. Vinnova för dialoger med statliga myndigheter genom Rådet för hållbara städer och bilateralt.

En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.

STATLIGA MEDEL TILL INVESTERINGAR OCH EXPON

Vår bedömning är att det krävs ett statligt stöd om i storleksordningen 500 miljoner kronor per plusstadsdel för att plusstadskonceptet ska kunna genomföras med kraft. Medlen föreslås användas till ett investeringsstöd och som riskpremie för att täcka merkostnader för att implementera nya system- och spetslösningar som hittills bara har prövats i mindre skala i begränsade pilotprojekt. En mindre andel av medlen reserveras för expoverksamheten i respektive plusstadsdel.

Vidare behöver i storleksordningen 50 miljoner kronor tillföras exportplattform

men *Smart City Sweden*, som föreslås få ett övergripande ansvar för expoverksamheten, samt *de strategiska innovationsprogrammen* och *AI Innovation of Sweden*, som tillsammans föreslås utgöra en samlad kunskapsplattform för plusstadsdelarna. Resurser i storleksordningen 150 miljoner kronor bedöms behöva avsättas för världsutställningen år 2030. I jämförelse kräver en officiell världsutställning Expo 2030 betydligt större insatser.

Bedömningen av storleken på stöd till plusstadsdelar och expon har bland annat gjorts utifrån en jämförelse med de medel som beviljades inom ramen för de Lokala investeringsprogrammen (LIP) för merkostnader för kvalitetshöjande investeringar i Västra hamnen och Bo01-mässan i Malmö år 2001.

UPPVÄXLING GENOM EU-MEDEL OCH GRÖNA OBLIGATIONER

Det statligt finansierade stödet till innovativa investeringsprojekt i plusstadsdelar kan växlas upp genom flera aktuella initiativ. EU:s gröna giv innebär att finansieringssystemet kraftfullt styrs om, från finansiering

“Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige.”

av fossila till hållbara verksamheter och projekt. Stor efterfrågan bedöms då uppstå på projekt som möter högt ställda mål och som är möjliga att finansiera. Svensk exportkredit, SEK, finansierar projekt utomlands för export, men har även möjlighet att finansiera infrastrukturprojekt i Sverige som har exportpotential. Exempelvis har SEK finansierat en vindkraftspark som byggdes av ett exporterande företag. Projekt som finansieras av SEK och Exportkreditnämnden, EKN, ska bidra till att Parisavtalet kan uppnås.

EKN har fått i regeringsuppdrag att se över hur de svenska exportfinansieringssystemen ska bidra till tydlig omställning och kraftigt minskade utsläpp av växthusgaser även i Sverige. Uppdraget ska redovisas i augusti i år.

Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige av exempelvis *Europeiska Investeringsbanken*, *Nordiska Investeringsbanken* och *Kommuninvest*. I förhållande till EU:s obligationer och SEK:s exportkrediter kan plusstadsatsningen bidra med finansieringsbara projekt och plusstadskonceptets

ramverk kan i sammanhanget etableras som en kvalitetsgaranti som ger ett högt betyg för kreditvärdighet. SEK har visat intresse för att överväga inslag i en samlad portfölj för finansiering av lösningar i omställningsprojekt eller plusstadsdelar.

Även den europeiska utvecklingsfonden, ERUF, kan komma att bidra till finansieringen. ERUF:s budget omfattar cirka nio miljarder kronor i EU-bidrag för regionala utvecklingsinsatser i Sverige under perioden 2021- 2027. Motfinansieringskravet kommer att vara 60 procent. Sex procent av ERUF:s medel är öronmärkta för stadsutvecklingsprojekt. Det innebär att ungefär 1,3 miljarder kronor inklusive ERUF-medlen kan satsas för innovativa projekt under den aktuella perioden. Huvudinriktningarna för dessa sistnämnda medel är ett smartare Europa genom smart (digital) och innovativ ekonomisk omvandling (Mål 1 ERUF) och ett grönare och CO₂-snålare Europa (Mål 2 ERUF). Ett förslag till det nya nationella ERUF-programmet kommer att föreslås för regeringen den 15 oktober 2020.

SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG

Viktiga förutsättningar finns redan på plats för att Sverige ska ta en internationellt ledande roll i hållbar stadsutveckling och utgöra en internationell förebild i klimatomställningen. Organisatoriska förutsättningar, tekniskt kunnande och politisk vilja finns. Med detta förslag stakar vi ut riktningen för ett fortsatt framgångsrikt ledarskap mot 2030, med början redan 2020.

Sedan 2013 sker en omfattande kapacitets- och kunskapsutbyggnad inom hållbart samhällsbyggande i Sverige, inte minst i form av utmaningsdrivna program, testbäddar och piloter. För att få utväxling på gjorda investeringar i kunskap och öka takten i omställningen krävs nu att ny kunskap och innovationer ger avtryck i byggd verklighet på bred front, att lovande lösningar testas i större skala och att stimulansåtgärder vidtas för att skapa en marknad. I Sverige pågår en omfattande mobilisering för att implementera Agenda 2030 och FN:s hållbarhetsmål i forskningspolitiska strategier, i nationella, regionala och lokala planeringsdokument och i näringslivets affärsplaner. I december presenterades en klimathandlingsplan som integrerar klimatfrågan i samtliga politikområden.

De två utredningar som står bakom förslaget om en nationell kraftsamling har bidragit till att utveckla några av dessa förutsättningar:

► *Fossilfritt Sverige* har framgångsrikt mobiliserat en bredd av aktörer från olika sektorer och branscher. Under 2020 kommer 21 färdplaner för fossilfri konkur-

renskraft ha lämnats över till regeringen där branscherna själva anger hur respektive bransch ska bli fossilfri.

► *Samordning för bostadsbyggande* har byggt upp ett engagerat och livskraftigt nätverk med kommuner som planerar och bygger nya stadsdelar med höga ambitioner inom hållbarhet och innovation, där flera vill utveckla sina stadsdelar till absolut spets.

Utöver ovan nämnda förutsättningar så har en handfull kommuner formulerat övergripande mål om klimatneutrala städer 2030 och i samarbete med näringslivets representanter tagit fram lokala färdplaner till det fossilfria välfärdssamhället. Vidare har åtta kommuner inom Viable Cities satsning Klimatneutrala städer 2030 undertecknat avsiktsförklaringar om att tillsammans utveckla nya sätt att finansiera klimatomställning. Detta för att påskynda omställningen till klimatneutralitet 2030 och vara föregångare i EU:s mission att uppnå 100 klimatneutrala städer inom EU år 2030.

KRAFTSAMLINGEN FÖRESLÅS LEDAS AV EN KOMMISSION VID STATSÅRSDNINGEN

Kraftsamlingen kommer att vara i fokus under lång tid och kräver en kraftfull och uthållig styrning. Satsningen föreslås därför ledas av en kommission, *Kommissionen för plusstad och världsutställning 2030*, direkt under statsministern.

Viktiga uppgifter för kommissionen under hösten 2020 är att arbeta fram ett ramverk för stöd till plusstadsdelar, utveckla samarbetsformer med berörda aktörer och andra initiativ samt lägga upp former och tidplan för plusstadsexpon. Parallellt initieras en process för att driva och validera idékonceptet om en svensk världsutställning 2030.

EN OFFICIELL VÄRLDSUTSTÄLLNING ELLER EN UTSTÄLLNING FÖR VÄRLDEN?

Ett viktigt vägval är om Sverige ska gå in med en ansökan om att arrangera en officiell världsutställning 2030 inom det ramverk som den internationella byrån för världsutställningar, *Bureau International des Exposition*, ställer upp.

Större världsexpon organiseras vart femte år, och däremellan organiseras mindre event. Expon varar i sex månader och har under senare år attraherat 100 miljoner

besökare. Nästa världsutställning är i Dubai i slutet av år 2020 och därefter i Osaka–Kansai i Japan år 2025. Om Sverige bestämmer sig för att gå in i en internationell konkurrens och ansöka om att stå värd för en officiell världsutställning kräver det en ansats liknande inför ett OS. Det förutsätter ett stort engagemang från stat, näringsliv och värdstad och det kräver investeringar i byggd miljö och infrastruktur. Ansökningsprocessen inför Expo 2030 initieras från år 2021. Om det är flera aspiranter inleds ett arbete med att marknadsföra och söka stöd för värdskapet hos övriga medlemsländer Bureau International des Exposition.

Mot bakgrund av den pågående Coronapandemin lägger vi tillsvidare förslaget om en officiell världsutställning 2030 åt sidan då vi bedömer det svårt att mobilisera svenskt näringsliv i tillräcklig grad i närtid. Istället föreslår vi att Sverige bjuder in till *en utställning för världen* utanför dessa ramar och som sätter fokus på stadsbyggande i verkligheten och tonar ned inslag av paviljonger. I det avseendet är centraleuropeiska, *International Building Exhibition*, IBA, en intressant referens.

TIDPLAN

Lanseringen av initiativet föreslås ske i april 2021 i Malmö i samband med ICLEI:s internationella konferens⁴. Det ger en möjlighet att understryka vikten av både ett lokalt och ett internationellt perspektiv redan från start. I samband med konferensen planerar Malmö stad att arrangera en expo som visar upp projekt och stadsdelar med höga ambitioner och samtidigt uppmärksamma 20-årsdagen av bomässan Bo01.

Vid detta tillfälle kan plusstadskonceptet lanseras och de städer som kandiderar för att hålla expon under åren 2024- 2029 och vara värdstad för världsutställning 2030 presenteras.

Helsingborgs stad föreslås ta över stafettpinnen år 2022 och växla upp den redan planerade stadsmässan H22. Helsingborgs arbete med H22 kan tjäna som ett gott exempel för framtida expon. Stadsmässan i Helsingborg 2022 är ett intressant exempel på hur en expo kan ge fokus och drivkraft i kommunens innovations- och klimatarbete och utgöra ett forum för internationellt utbyte via årliga *summits* och genom att etablera en internationell panel av rådgivare.

De internationella kontakter som Helsingborg etablerat med FN ger plusstadskonceptet en internationell räckvidd och en tydlig koppling till Agenda 2030 från start.

Linköpings erfarenheter av att inom loppet av fem år gå från idé till genomförandet av bo- och samhällsexpot *Vallastaden 2017*, där 1 000 nya bostäder i en ny stadsdel visades upp, bör fungera som stöd och inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla kraftsamlingen. Vallastaden innebär inte minst innovationer i kommunens planeringsprocesser, exempelvis testades nya arbetssätt där förvaltningarna arbetade parallellt snarare än linjärt för att klara den snäva tidplanen. I Vallastaden finns nu 2 000 bostäder och området kan visa vad som händer med en stadsdel över tid.

Under åren 2024- 2030 arrangeras ytterligare fyra expon i svenska städer, varav den sista är en större utställning med tydligt internationell räckvidd – en världsutställning. En möjlighet som kan övervägas är en gemensam nordisk satsning genom att expon vissa år eller parallellt genomförs i något annat nordiskt land.

2020

Sveriges städer och näringslivets aktörer bjuds in till dialog om världsutställning och plusstads-satsning.

Regeringen tillsätter en kommission för fossilfria städer och välfärdssamhällen som får i uppgift att driva initiativet och dess olika delar.

2021

Val av värdstad för världsutställning och expon avgörs.

Sverige kan lämna in en ansökan till den internationella utställningsbyrån, Bureau International des Expositions om värdskap för världsutställning 2030.

Tillsammans med plattformen Smart City Sweden tas en plan fram för expon i plusstadsdelar 2022–2028.

2022 - 2030

Sverige står värd för en rad olika plusstadsaktiviteter.

Seminarium

Högnivåmöten

Studiebesök

Minimässa

Digitala tvillingar

2031 - och framåt

Plusstadsdelarna bildar ryggrad i en permanent världsutställning.

AVSLUTNINGSVIS

Tio år - från 2021 till 2030 - för att genomföra kraftsamlingen är en kort tid, men det är nu omställningen måste ske. Den korta tiden hjälper till att hålla hög takt och tydlig progression mot det internationellt viktiga avstämningsåret 2030. En världsutställning ger på ett kraftfullt sätt Sverige både ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll i omställningen.

Satsningen tar tillvara och förstärker den målmedvetenhet, drivkraft och energi som finns hos de svenska samhällsbyggnadsaktörerna. Politisk vilja och organisatoriska förutsättningar finns redan på plats i kommunerna. Staten kan bygga vidare på de strukturer som finns och förstärka genom att samordna resurser och initiativ.

Med detta upplägg kan den nationella kraftsamlingen för export av innovativ stadsutveckling med plusstadsdelar och världsutställning år 2030 bli en del av återhämtningen efter Coronapandemin.

“Det är nu omställningen måste ske.”

ⁱ Plusstadskonceptet, som det presenteras här, bygger vidare på ett idékoncept som togs fram under hösten 2019 av Alexander Ståhle, Spacescape AB, på uppdrag av Fossilfritt Sverige.

ⁱⁱ I en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019 beskrivs utmaningen som att världen måste gå från stegvis förändring till exponentiell förändring genom en trappvis halvering av de globala koldioxidutsläppen till 2030, 2040 och 2050. Parallellt behöver antalet företag, städer och länder som agerar i enlighet med klimatmålen dubblas i flera steg. (Exponential Roadmap, 2019, Stockholm Resilience Center m.fl.).

ⁱⁱⁱ "I de regulatoriska växthusen sker ett parallellt arbete med policyförändring med tillämpningen i stadsdelarna. I de regulatoriska växthusen sker ett lärande och utbyte mellan juridiska och tekniska experter. Ett sätt att arbeta med regelutveckling är försöksverksamhet, med begränsade undantag från gällande regelverk. Undantaget kan gälla en speciell tidsperiod eller ett visst geografiskt område, regelområde, yrkesperson eller aktör. Undantaget kan sedan permanentas om försöket faller väl ut." (<https://www.kometinfo.se>)

^{iv} Vinnovas innovationsdirektör Dan Hill lyfter i en intervju fram stadsutvecklingsprojektet Low2no carbon i Helsingfors som ett bra exempel på den finska innovationsfonden Sitras arbetssätt. I projektet agerade Sitra både medfinansierare och projektledare. Fonden hjälpte till att lägga upp en strategi, finansierade en innovationstävling, anlät arkitekter och arbetade tillsammans med jurister på statlig nivå för att utforma nya regler som möjliggjorde innovationer. (<http://www.vinnova.se>)

^v ICLEI (Local Governments for Sustainability) är ett internationellt nätverk av städer och regioner som är engagerade i lokal hållbar utveckling.